حوکمی مامەڵە
ئەلکترۆنییەکان

نووسینی:
پرۆفیسۆر د. خالید موحەممد صاڵح

FOREX

UniqueFinance

حوكمی مامەڵە ئەلكترۆنییەكان

دراوە ئەلكترۆنییەكان، بازارگەری تۆڕبەندی، بازاڕی (Forex) و بازرگانی (Margin)، كۆمپانیای (UniqueFinance)

نووسینی
پرۆفیسۆر. د. خالید موحەممەد ساڵح

٢٠١٩-١٤٣٩

ناوی کتێب: حوکمی مامەڵە ئەلکترۆنییەکان
نووسینی: پرۆفیسۆر د. خالید موحەممەد صالح
دیزاین: سەفین دەلۆیی
نۆبەی چاپ:
ساڵی چاپ:
تیراژ:

ژمارەی سپاردنی لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی () ی ساڵی () پێدراوە

مافی لەچاپدانی پارێزراوە

باسی یەکەم

حوکمی مامەڵەکردن بە دراوە ئەلکترۆنییەکانەوە (OneCoin) بەنموونە

باسی دووەم

حوکمی بەشداریکردن لە کۆمپانیاکانی (بازاڕگەری تۆڕبەندی) (Network Marketing) (التسويق الشبكي) (Qnet) بەنموونە

باسی سێیەم

حوکمی مامەڵەکردن لە بازاڕی (Forex) وکارکردن بە سیستەمی پەراوێزی بازرگانی (Margin)

باسی چوارەم

حوکمی مامەڵە کردن لەگەڵ کۆمپانیای (UniqueFinance) (یونیک فاینانس)

دەستپێك:

ئەگەر ڕۆژانە سەردانێکی سۆشیاڵ میدیا بەگشتی و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەتایبەتی بکەین دەبینین ئەگەر یەکێك هەر بە مەبەست بیەوێت هەواڵێك لە هەر بوارێك بڵاو بکاتەوە، هەمووان بە بایەخەوە لێی وەردەگرن، بێ ئەوەی لێکۆڵینەوەی لێ بکەن و بەدواداچوون بۆ سەرچاوەکەی بکەن و زانیارییەکی ئەوتۆیان لە بارەیەوە هەبێت، بێ ئەوەی ئاوڕێك لە یاساکانی شەرع بدەنەوە و بزانن تا چەند ئەو کارە لە گەڵ بنەما و ڕێکارە شەرعییەکاندا گونجاوە و کێ لە پشتی ئەو کارەوەیە و مەبەست لێی چییە و تا چەند خزمەت بە ئاوەدانی وڵات و پێشکەوتنی خەڵك و پەرەپێدانی ئاستی زانستی و گەشەکردنی بواری ئابووریی و دۆزینەوەی هەلی کاری ڕاستەقینە بۆ لاوان دەکات و بەرهەم و داهاتی ئەو کارە دەچێتە گیرفانی کێوە؟!

هەر ئەم خۆش باوەڕی و سادەییەی خەڵکانی ئێمەیە وای کردوە کە زۆرێك لە کۆمپانیا ساختەکاری و قۆڵبڕ و خاوەن پڕۆژە وەهمی و گوماناوییەکان کۆمەڵگەکانی ئێمە بکەنە ئامانج و هەوڵی ساغکردنەوەی کاڵاکانیان و پەرەپێدان و فراوانکردنی پڕۆژەکانیان لەوڵاتانی ئێمەدا بدەن.

باشە ئێمە کە موسوڵمانین و باوەڕمان بە ئیسلام و پەیامەکەی خوای گەورە و پەیامبەرەکەی هەیە، چۆن عەقڵی خۆمان بخەینە دەستی ئەو جۆرە خەڵکانە و بێ گەڕانەوە بۆ پرسی شەرع ببینە بەشێك لە کۆمپانیا و پڕۆژە وەهمییەکانیان؟!، ئەگەر ئامانج پێشبڕکێیە لە بەدەستهێنان و کۆکردنەوەی داهات و دەستمایە بۆچی دەبێت لە ڕێگەی حەرام و لەسەر حسابی متمانەی خەڵك بێت؟! چونکە وەك دەڵێن: پەتی درۆ کورتە و درەنگ یا زوو ڕووی ڕاستییەکان دەرردەکەون و کورد واتەنی بەری خۆر بە بێژنگ ناگیرێت و ئەو جۆرە داهات و دەستمایانەیش کە لەسەر بنەمای حەرام و دەستبڕینی خەڵکی بێت هیچ سوود و بەرەکەتێکیشی نابێت.

مەخابن! ئەمڕۆ کولتووری خۆشباوەری تەنانەت لەبواری فتوای شەرعیش بۆتە پەتایەکی هەرە گەورەی کۆمەڵگەی ئێمە.

هەر بەو هۆیەوە ماوەیەکە کۆمەڵێك کار و بەناو پڕۆژە و دراو لەنێو کۆمەڵگەی ئێمەدا سەریان هەڵداوە و خەڵکێکی زۆریان بە خۆیانەوە سەرقاڵکردووە...! کەهەموویان سەریان لەکاری درۆ و هەڵخەڵەتاندن و حەرام خۆرییەوە دەردەچێت، جا من لێرەدا و لەم پەڕتووکەدا و لە چوار باسدا قسە لەسەر چوار لەنموونەی ئەو دراو و پڕۆژە وەهمییانە دەکەم کە ئەمانەن:

١- حوکمی مامەڵەکردن بە دراوە گریمانەییەکانەوە (OneCoin)بەنموونە.

٢-حوکمی بەشداریکردن لە کۆمپانیاکانی (بازاڕگەری تۆڕبەندی) (Network Marketing) (التسويق الشبكي) (Qnet) بەنموونە.

٣-حوکمی مامەڵەکردن لە بازاڕی (Forex) وکارکردن بە سیستەمی پەراوێزی بازرگانی (Margin).

٤-حوکمی مامەڵە کردن لەگەڵ کۆمپانیای (UniqueFinance).

کە ئەمانە چوار بابەتی شەرعی، یاسایی، زانستی، دارایی، بازرگانی، ئابووری سەردەمییانەن و ماوەیەکە هەموو ئەو نێوەندانەیان بەخۆیانەوە سەرقاڵ کردووە.

بەر لەوەی بچمە سەر باسکردنی ناوەڕۆکی بابەتەکان پێم خۆشە سەرەتا چەند خاڵێك ڕوون بکەمەوە:

یەکەم: ئەم قسەو باس ونوسراوانەی ئێمە بۆ ئەو کەسانەیە کە حساب بۆ حەڵاڵ وحەرام وسنورەکانی شەرع وقیامەتی خۆیان دەکەن ولە حەرامەکان دەگەڕێنەوە، ئەگینا ئەوانەی گوێ بە حەرام وحەڵاڵ نادەن مەبست نین بەم بابەتانە وقسەکانیش ئاراستەی ئەوان نییە.

دووەم: هەر موسوڵمانێك دەیەوێت هەر کارێك بکات پێویستە سەرەتا بۆچوونی شەرعی لەسەر بزانێت و پاشان بڕیاری کردن یان نەکردنی بدات، نەوەك بروات کارەکە بکات و دواتر پرسی شەرع بکات، چونکە کەچویتە کارەکەوە ئەو کات واز هێنان قورسترە و زیانەکان زیاترن وجگە لەخۆت لەوانەیە خەڵکی تریش بەهۆی تۆوە تووشی حەرام و زەرەومەند بوبن.

سێیەم: شەرعی خوا لەسەرو حەز و بەرژەوەندی هەموو لایەکەوەیە و ئێمەیش بەرپرسیارین لەوەی کە شەرعی خوا چۆنە ئاوها بۆ خەڵکی ڕوون بکەینەوە، بۆیە جگە لەجێبەجێکردنی ئەو ئەرکە شەرعییە من بەرژەوەنییەکی تایبەتم لەباسکردنی ئەم بابەتانەدا نییە، مەبەستیشم لێدانی بەرژەوەندی کەسێك یان کۆمپانیایەکی دیاری کراو نییە، چونکە ئەوە کاری من نییە و لەگەڵ هیچ بنەمایەکی ئەخلاقی و ئایینیش یەك ناکاتەوە، بگرە مەبەستی من ڕزگارکردنی ئەو گەنجە سادە و خەڵکە بێ ئەزموونەیە کەدەکەونە داوی دەستبڕینی ئەم کۆمپانیایانەوە و وزە و تواناکانیان ئیفلیج دەکەن و داهات و دەستمایەکانیان بەهەدەر دەبەن ئەمە جگە لەوەی کەئەم جۆرە کۆمپانیایانە زیان بەئابوری و لاتیش دەگەیەنن و پارەیەکی بێ شوماری ئەم وڵاتە ڕەوانەی کۆمەڵێك ژمارەی حسابی نادیار وبانکی بێ ناسنامە دەکەن.

چوارەم: کاتێك دەڵێین کاری ئەو کۆمپانیایانە حەرامە مەبەستمان تۆمەتبارکردنی خاوەنی کۆمپانیا یان بەشداربووانی نییە بەوەی لاڕێ وحەرام خۆر بن، چونکە زانایان لەکۆنەوە گوتویانە: (قد يقع الإنسان فى الكفر ولايقع الكفر عليه). واتا: هەندێك جار مرۆڤ دەکەوێتە کوفرەوە بەڵام کافر نابێت، چونکە لەوانەیە نەیزانیبێت، یان بەهەڵە کردبێتی، یان بەزۆر پێی کرابێت، یان هەر پاساوێکی شەرعی تری هەبێت، لێرەشدا قسەکە هەر وایە چونکە من زۆرێك لەبەشداربووانی ئەم جۆرە کۆمپانیایانە دەناسم خەڵکانی باش و دیندارن و زۆرێکیشان لەپاش ڕونکردنەوەکانی ئێمە وازیان لەکۆمپانیا هێناوە وئومێدەوارین هەموو ئەو بەڕێزانەی تریش کە پابەندن بەسنوورەکانی شەرعەوە وازیان لێ بهێنن و کاریان لەگەڵ نەکەن.

پێنجەم: کاتێك باس لەحوکمی ئەم جۆرە دراو و کۆمپانیایانە دەکەین، ئەمانەمان تەنها وەك نموونە وەرگرتوە و ناو بردوە، ئەگەر نا هەرچی دراو و کۆمپانیای هاوشێوەی ئەوانە هەیە، هەموویان هەمان حوکمی ئەوانیان هەیە و مامەڵە کردن لەگەڵیان حەرامە و دروست نییە.

شەشەم: فەتوادان کارێکی ئاسان نییە و بەهەموو کەس ناکرێت وپاشخانێکی زانستی فرە ڕەهەندی تۆکمەی پێویستە، تایبەت بەم جۆرە بابەتانەیش مرۆڤ دوو جۆر فیقهی

پێویستە یەكەم (فیقهی واجب) كەبریتییە لەشارەزایی تەواو لەكۆی زانستە شەرعییەكان لەگەڵ (فیقهی واقیع) كەبریتییە لە تێگەیشتنی تەواوی ئەو بابەتەی كەدەیەوێت فەتوای لەبارەوە بدات چونكە (الحكم على الشيء جزء من تصوره) واتا: شێوازی تێگەیشتن لەهەر شتێك بەشێكە لەو بڕیارەی كەلەبارەیەوە گەلاڵە دەبێت. هەریەك لەم دوو زانستەیش لای موفتی ناتەواو بوو بەدڵنیاییەوە بڕیارەكەیشی لاسەنگ و ناتەواو دەبێت.

بۆیە ناكرێت هەركەس هەستێت و فەتوای حەلاڵی وحەرامی بۆ خەڵك بدات، گرفتی هەندێك لەو گەنجانەی لەگەڵ ئەم جۆرە كۆمپانیایانە كار دەكەن ئەوەیە هیچ شارەزاییەكی شەرعییان نییە و كەچی بەناوی شەرعەوە قسە دەكەن و فەتوا بۆ خۆیان وخەڵكیش دەدەن و دەمە دەمێ لەگەڵ شەرعزانان دەكەن كاتێكیش كەلێیان دەپرسیت بواری تایبەتمەندیت چییە دەڵێت شەشی سەرەتاییم تەواو كردوە یان دەرچوی فیزیا یان كیمیام یان هەر بابەتێكی تر كە هیچ پەیوەندی بەزانستە شەرعییەكانەوە نییە و كە بچوكترین و سەرەتاییترین پرسیاری شەرعییان لێ دەكەیت لەوبارەیەوە لەنموونەی (ربا البيع، ربا القرض، الغبن، الغرر، التدليس) و چەندین بابەت و زاراوەی تر كەڕو لالا دەبن و وەلامیان پێ نادرێتەوە. بۆیە گرنگە مرۆڤ ڕێز لەتایبەتمەندی خۆی و خەڵكیش بگرێت و دەم لەشتێك وەر نەدات كەشارەزایی لەبارەوە نییە، چونكە ئەوە شەرعی خوایە و لەكەسی قبوڵ ناكات بەئارەزووی خۆی یان لەبەرژەوەندی خۆی بەكاری بهێنێت.

حەوتەم: قەدەغەكردنی مامەڵە كردن لەگەڵ ئەم كۆمپانیایانە پەیوەندی بە خودی كاری كۆمپانیاكان و سیستەمی مامەڵەكەیانەوە هەیە، كەچی هەندێك لەهەڵسوڕاوانیان ئێمە بەوە تۆمەتبار دەكەن كە حەلاڵی خوا حەرام دەكەین و بێ شەرمانە ئەو ئایەتە بەڕووی ئێمەدا دەدەنەوە كە خوای گەورە دەفەرموویت: (وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ)[1]. واتا: لەپێناو پینەكردنی درۆ وخراپەكانی خۆتاندا مەڵێن ئەوە حەلاڵە و ئەوە حەرامە و درۆ بەدەم خوای گەورەوە هەڵبەستن، ئەوانەی درۆ بەدەم خواوە هەڵدەبەستن لەسزای خوای گەورە دەرباز نابن.

---

١ - سورة النحل: الآية (١١٦).

بێ ئاگا لەوەی کە خوای گەورە لە ئایەتەکەدا تاوانی حەڵاڵکردنی ناڕەوای پێش حەرامکردن خستووە، ئەوان بەکێشەی نازانن کە حەارمی خوایان حەڵاڵ کردووە بەڵام بۆ ئێمە کێشەیە کە بەحەرام بڵێین حەرامە، لەکاتێکدا بابەتی حەرام حەڵاڵکردن قورسترە لە حەڵاڵ حەرام کردن.

چونکە شتە قەدەغەکراو و یاساغەکان لەشەرعدا دەبن بەدوو بەشەوە:

أ- محرم لذاته: بەو حەرامانە دەگوترێت کە هەر لەبنەڕەتدا حەرامن لەنموونەی عارەق و گۆشتی بەراز و زینا وتا دوایی.

ب- محرم لغيره: بەو حەرامانە دەگوترێت کە لە بنەڕەتدا حەرام نین بەڵام بەهۆی کاتێك یان کەسێك یان کارێك یان شوێنێکەوە بۆ کاتێکی دیاری کراو حەرام دەکرێن، وەکو نوێژکردن لەزەوییەکی داگیرکراودا، یان کڕین و فرۆشتن لەکاتی نوێژی هەینیدا.

بۆیە دەکرێت هەندێك حەڵاڵ بەپاساوی شەرعی حەرام بکرێت وەك ئەوەی لەبابەتی (محرم لغيره) ڕو دەدات، یان هەندێك جار دەکرێت حەڵاڵەکان بەرتەسك بکرێنەوە بەمەبەستی ڕێگریکردن لە خراپ بەکارهێنانی حەڵاڵەکان کە لەشەرعدا بە (سد الذرائع) ناوبراوە و یەکێکە لەسەرچاوەکانی حوکمی شەرعی.

کەواتە حەرام کردنی هەندێك لە حەڵاڵەکان بۆ هەندێك کار و کاتی دیاری کراو زیاتر ڕێی تێدەچێت لەحەڵاڵ کردنی حەرامەکان کە تەنها بۆ کاتی زۆر پێویست پەنای بۆ دەبرێت .

هەر بۆیە پێغەمبەری خودا وا هاوەڵانی پەروەردە دەکرد کە هەمیشە مەودایەکی زۆر لەنێوان خۆیان و حەرامەکان بەجێ بهێڵن و پێشەوا عومەریش لەو بارەیەوە دەفەرموویێت: (كنا نترك تسعه أعشار الحلال مخافه أن نقع فی الحرام) واتا: ئێمە نۆ لە سەر دەی حەڵاڵ و شتە ڕێگەپێدراوەکانیشمان نەدەکرد لەترسی ئەوەی نەوەك تووشی حەرامێك ببین. کەچی ئێمە نەك حەڵاڵەکان ئێستا نۆ لەسەر دەی حەرامەکانیش دەکەین و هێشتا هەر خۆمان بەمەغدور دەزانین ودەمانەوێت یەك لەسەر دەکەی تریشی حەڵاڵ بکەین.

هەشتەم: هەندێك پاساو بۆ شەرعیەت پێدانی کاری ئەو کۆمپانیایانە باس دەکرێت کە هیچ سەنگێکی لەتەرازووی شەرعدا نییە و ناکرێت بکرێتە بەڵگەی ڕێگەپێدان لەوانە:

دۆزینەوەی هەلی کار بۆ گەنجان، یان زۆری قازانجی کارەکەیان، یان بەربڵاوی کارەکەیان لەزۆرێك لەوولاتان. بۆیە کاتێك ئێمە دەڵێین ئەمانە حەرامن، دەپرسن: باشە ئەمانە حەرامن وەرن هەلی کاری حەڵاڵمان بۆ بدۆزەرەوە.

بەڕێزان ئێمە بەرپرس نین لەوەی هەلی کاری حەڵاڵ بۆ ئێوە بدۆزینەوە، بەڵام تەنها ئەوەندە بزانن کە خوای گەورە بژێوی ژیانی هیچ کەسێکی لەسەر ڕزق و ڕۆزی حەرام دانەناوە، بەڵام ئێوە بۆخۆتان هەوڵ نادەن بەشوێن کاری حەڵاڵدا بگەڕێن و ئەنجامی بدەن، ئەمە وەك ئەوە وایە بەکەسێك بڵێیت زینا مەکە، بڵێت دەی ژنێکم بۆ بهێنە. ئەوە کەی کاری ئێمەیە، کاری ئێمە ئەوەیە تۆ سنوری حەڵاڵ و حەرام بزانیت و دواتر خۆت سەرپشکیت لەوەی چی دەکەیت و بەگوێی کێ دەکەیت و هەر خۆیشت بەرامبەر خوای گەورە و قیامەتی خۆت بەرپرسیاریت.

هیچ کام لەم پاساوانەیش ناکرێت بکرێنە بەڵگەی شەرعییەت پێدان بۆ هیچ مامەڵەیەکی شەرعی.

بۆیە هەر بەڕێزێك ئەم پەڕتووکە دەخوێنێتەوە گرنگە سەرەتا ئاگای لەو خاڵانە بێت.

نۆیەم: تێبینی کۆتاییم سەبارەت بە دابەشکردنی بابەتەکانی توێژینەوەکەیە کە من بۆ هەر یەکێك لەو بابەتانە باسێکی تایبەتم تەرخان کردووە و تێیدا هەموو ئەو چەمکانەم ڕوونکردۆتەوە کە خوێنەر پێویستی پێیەتی بۆ تێگەیشتنی بابەتەکان و بونیادنانی حوکمە شەرعییەکان، هەر لە پێناسەوە تا کۆتایی و دەرەنجامەکان، بەڵام سەبارەت بەڕاسپاردەکان وبەهۆی نزیکی بابەتەکان لەیەکترەوە و بۆ خۆ لادان لەدووبارەکردنەوەی خاڵەکان ڕاسپاردەکانی هەرسێ باسەکەم بەیەك گوژمە لەکۆتایی باسی سێیەمدا تۆمار کردووە.

ئێستایش دەچینە سەر باسکردنی ناوەڕۆکی بابەتەکان و بۆ هەریەکێك لەو بابەتانە باسێك تەرخان دەکەین وسەرەتا لەدراوی ئەلکترۆنییەوە دەستپێدەکەین.

باسی یەکەم

حوکمی مامەڵەکردن بە دراوە ئەلکترۆنییەکانەوە بەنموونە(OneCoin)

- پێشەکی.
- تەوەری یەکەم: سەرەتایەک لەسەر (OneCoin).
- تەوەری دووەم: پێناسەی (OneCoin).
- تەوەری سێیەم: حوکمی مامەڵەکردن بە (OneCoin) وەک دراوێکی ژمارەیی.
- تەوەری چوارەم: حوکمی مامەڵەکردن بە (OneCoin) وەک پاکێجێکی فێرکاری.
- تەوەری پێنجەم: بەڵگەکانی بانگەشەکارانی (OneCoin).
- تەوەری شەشەم: بۆچوونی زانایان لەسەر مامەڵەکردن بە (OneCoin)ەوە.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

پێشەكی:

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری جیهانیان، درود و سڵاو بۆ سەر گیانی پاكی پێغەمبەری ئیسلام و یار وشوێنكەوتوانی بەگشتی.

خۆشەویستان ئاشكرایە سەدەی (٢١) سەدەی شۆڕشی تەكنەلۆجیا و كورتكردنەوەی ڕێگاكان و ئاسانكردنی ئەركەكانە، ئەم شۆڕشە گۆڕانكاری ڕیشەیی و بەرچاوی بەسەر ژیانی تاك وكۆمەڵگاكاندا هێناوە نەك تەنها لە بوار یان ئاستێكی دیاریكراودا بەڵكو لە هەموو بوارەكانی ژیان و لەگشت ئاستەكاندا، بواری ئابوری وبازرگانی ودارایيش یەكێكە لەو بوارانەی كە شۆڕشی تەكنەلۆجیا گۆڕانكاری بەرچاوی بەسەردا هێناوە.

لەدیارترینی ئەو گۆڕانكاریانەیش لەو بوارەدا سەرهەڵدانی سیستەمی (Crypto Currency) ودراوی ژمارەیی وگریمانەییە، ئەمەیش شتێكی ئاسایی و خوازراوە چونكە تا مامەڵەكان زۆر تر و زیاتر بن ئاسانكاری وئاسایشی زیاتریان پێویستە لەجێبەجێكردندا، هەر بۆیە بەدرێژایی مێژوو و هاوكات لەگەڵ پێشكەوتنی كۆمەڵگاكاندا مرۆڤ زۆر شێواز و ڕێكاری جیاوازی بۆ ئاڵوگۆڕی بازرگانی گرتۆتە بەر، هەر لە گۆڕینەوەی كاڵاكان و دواتر داهێنانی دراوی ئاڵتون و زیو وەك نرخی كاڵاكان و دواتر دروستكردنی دراوی كاغەز وكانزایی لەوێنەی دینار و دۆلار و یۆرۆ... وەك بەهایەكی مەعنەوی ئاڵتون و زیو، تادەگاتە داهێنانی چەكی بانكی و كۆمپیالە و دروستكردنی ڤیزە كارت و ماستەر كارت و تاكار گەیشتە دراوی ئەلكترۆنی وژمارەیی.

بۆیە سەرهەڵدانی دیاردەی دراوی ئەلكترۆنی شتێكی ئاساییە و لەوانەیە پێداویستییەكی هەنووكەیی ئەم سەردەمەیش بێت كە ژیان زۆر بەخێرایی گوزەر دەكات و پێداویستییەكانیشی سات بە سات لەگۆڕانكاری وگەشەكردندایە و مامەڵە داراییەكانیش تا بێت لەڕووی چەندێتی و چۆنێتییەوە زیاتر و گەورەتر دەبن، بەڵام ئەوەی لێرەدا و لە ئێستادا ئاسایی نییە شێواز و سەرچاوە و ڕێكارە شەرعی و یاساییەكانی دەركردن و مامەڵەپێكردنی ئەم جۆرە دراوانەیە.

بابەتى ئەم تويێژينەوەيەيش تايبەتە بە بەدواداچوون و هەڵسەنگاندنى يەكێك لەو دراوانە كە ماوەيەكە نێوەندە شەرعى و زانستى و بازرگانييەكانى بەخۆيەوە سەرقاڵ كردوە كەئەويش دراوى گريمانەيى ئەلكترۆنى (OneCoin) ە.

گرنگى ئەم بابەتەيش لەووەوە سەرچاوە دەگرێت كە:

١- بابەتێكى هەنووكەى و هاوچەرخە و لەسەردەمى زانايانى كۆندا بوونى نەبووە و لەهيچ پەڕتووكێكى فيقهيدا باسى لێوە نەكراوە، بۆيە تێگەيشتن و بڕياردان لەبارەيەوە پێدەچێت ئاسان نەبێت وهەموو كەس تواناى تێگەيشتن و شيكردنەوەو بڕياردانى لەبارەيەوە نەبێت.

٢- خەڵكانێكى نەشارەزا و ناپسپۆڕ خۆيان كردۆتە خاوەنى باسەكە و قسەى لەسەر دەكەن و فەتواى سەيرو سەمەرەى لەبارەوە دەدەن و خۆيشيان و خەڵكيش گومڕاو سەرلێشێواو دەكەن.

٣- ئەم بابەتە مەترسى بۆ سەر داهات و دارايى تاك و كۆمەڵ دروست دەكات وبڕێك زۆر لەداهاتى نيشتمانى هەناردەى دەرەوەى وڵات وكۆمەڵێك ژمارە حيسابى ناديار دەكات وتواناكانى گەنج بەتەواوى لەكار دەخات وبەهرەكانيان دەمرێنێت ودەيانكاتە بەكاربەرێكى بێبەرامبەر بۆ كۆمپانيا وناوەندە بازرگانييە گوماناوييەكان.

بۆيە ئاگاداركردنەوەى خەڵكى بەتايبەتى چينى گەنجان لەم جۆرە پڕۆژە گوماناوى و وەهميانەى كە جگە لەماڵوێرانى سوودێكى ترى بۆيان نابێت زەرورەتێكى شەرعى و واقيعيە.

ميتۆدى نوسينى تويێژينەوەكەيش ميتۆدێكى وەسفى شيكارييە و تێيدا قسە لەسەر مێژوو وبنەماكانى بيرۆكەكە و ئامرازەكانى و شێوازى ئەنجامدانى و مەترسييەكانى و حوكمە شەرعييەكەى دەكەين.

سەبارەت بە پەيكەرى تويێژينەوەكە: تويێژينەوەكە لە شەش تەوەر پێك دێت: تەوەرى يەكەم سەرەتايەكە لەسەر (OneCoin)، تەوەرى دووەم پێناسەى (OneCoin) لەخۆ دەگرێت، تەوەرى سێيەم دەربارەى حوكمى مامەڵەكردنە بە (OneCoin) وەك دراوێكى ژمارەيى، تەوەرى چوارەم تايبەتە بە حوكمى مامەڵەكردن بە (OneCoin) وەك پاكێجێكى

فێركاری، لە تەوەری پێنجەمدا بەڵگەكانی بانگەشەكارانی (OneCoin) دەخەینە ڕوو و گفتوگۆیەكی زانستییانەیان لەسەر دەكەین، تەوەری شەشەم و كۆتاییش تایبەت دەكەین بە بۆچوونی زانایان لەسەر مامەڵەكردن و بازرگانیكردن بە دراوی (OneCoin) ە وە.

تەوەری یەكەم

سەرەتایەک لەسەر (OneCoin)

سەرەتای ئاشنابوونم بەم دراوە دەگەڕیتەوە بۆ مانگی (٣) ساڵی (٢٠١٧) كاتێك هەندێك لەهەڵسوڕاوانی (OneCoin) پەیوەندییان پێوەكردم ودەربارەی حومكی شەرعی مامەڵە كردن بەو دراوەوە پرسیان پێكردم.

هەر سەرەتا من بەڕوونی پێم گوتن كە من مامەڵەكردن بەو جۆرە دراوانە وبەوشێوازەی ئێستای بەشەرعی نازانم وگرفتی زۆری تێدا دەبینم، بەڵام ئەوان قەناعەتیان نەكرد وهەر بۆیە سێ جار و لەسێ كاتی جیادا وبۆچەند كاژێرێك دانیشتنمان كرد وبەڵام بەداخەوە دانیشتنەكانمان بێسوود بوون چونكە ئەوان هەر سوور بوون لەسەر بەردەوام بوون لەسەر كاری خۆیان.

هەر بۆیە هەركەس پەیوەندی بەمنەوە كردبێت بۆ ئەو مەبەستە و ویستبێتی بەشداری تێدا بكات ڕاشكاوانە پێم گوتوە حەرامە وكاری وا نەكات، بەڵام ئەم بۆچوونەی خۆم بۆ ڕای گشتی بڵاو نەكردەوە، ئەویش بەخاتری ئەوەی كە هەندێك دۆستی خۆشەویست وماموستای بەڕێز پێشنیاری ئەوەیان كرد كەسەردانێكی (د.عەلی قەرەداغی) بكەین كە ئەو كات لەكوردستان بوو، بابەتەكە لەگەڵ بەڕێزیشیان تاوتوێ بكەین، وبۆچونی ئەویش لەو بارەیەوە بزانین وئەوجا بۆچوونی خۆمانی لەسەر بڵاوبكەینەوە.

ئەوەبوو لەگەڵ كۆمەڵێك پسپۆڕ وشارەزای بوارەكانی (شەریعە وئای تی، وئابووری) شەوی (٢٠١٧ /٥/٢٣) سەردانی جەنابی دكتۆرمان كرد ولەنزیكەوە تاوتوێی ئەو باسەمان لەگەڵ كرد و بەر لەئێمەیش ئەو برادەرانەی كەسەرقاڵی كارەكە بوون چەند جار قسەیان لەگەڵ كردبوو.

پاش گفتوگۆیەكی زۆر لەگەڵ بەڕێزیان ئەو گوتی: هەرچەند بابەتەكە گومان وئالۆزییەكی زۆری لەسەرە بەڵام من ناتوانم لە ئێستادا بڵێم حەرامە وپێویستم بەلێكۆڵینەوەی زیاترە.

منیش عەرزم كرد: كە بڕیار لەسەر ئەم بابەتە دواكەوتن هەڵناگرێت؛ چونكە ڕۆژانە بەكاربەرانی ئەو دراوە خەڵكی نوێ تێوەدەگلێنن وفریویان دەدەن و دواتریش ئەو خەڵكانە ئەگەر وازیش بهێنن توشی زیانی زۆر دەبن، بۆیە ڕێكەوتین لەسەر ئەوەی كە بەڕێزیان لەئێستادا و تا ئەوكاتەی بۆیان یەكلا دەبێتەوە فەتوا بدەن كەبەكاربەرانی (OneCoin) چالاكییەكانیان ڕابگرن وبانگەشەی بۆ نەكەن وداوایش لەهاووڵاتیان بكات پەیوەندیان پێوە نەكەن و بەڵێنیشی پێداین كە لەماوەی سێ ڕۆژ بۆ هەفتەیەك پاش گەڕانەوەی بۆ قەتەر بڕیاری كۆتایی لەو بارەیەوە دەدات و هەر ئەو شەوەیش لەلاپەڕەی فەرمی خۆی ئەم فەتوایەی بڵاو كردەوە: (ڕوونكردنەوەیەك لەلایەن دكتۆر عەلی قەرەداغی سەبارەت بەمامەڵەكردن لەگەڵ دراوی ئەلكترۆنی (OneCoin) دكتۆر عەلی قەرەداغی ئەمینداری گشتی یەكێتی جیهانی زانایانی موسڵمان پاش ئەوەی دوو كۆبونەوەی لەگەڵ لایەنگرانی بەشداری دراوی ئەلكترۆنی (OneCoin) كردو وگوێی بۆ ڕاو بۆچونەكانیان گرت، دواتریش لەگەڵ كۆمەڵێك لە ئابوریناس و مامۆستای زانكۆ و بانگخواز و زانایانی ئایینی كۆبونەوەی كرد و گفتوگۆ و ڕاگۆڕینەوە لەسەر بابەتەكە كرا سەبارەت بەپێناسە و ئەوانەی لەپشت ئەم كارەوەن وسودوقازانجی بۆ هەرێمی كوردستان وئایا ئەم مامەڵەیە لەڕووی شەرعییەوە حەڵاڵە یان حەرامە؟

لەكۆتایی بینینی هەردوو گروپەكەدا دكتۆر عەلی قەرەداغی گوتی: داوا لەموسوڵمانان دەكەم كە مامەڵە كردن لەگەڵ دراوی ئەلكترۆنی (OneCoin) ڕابگرن و پەیوەندییان پێوە نەكەن، لە ئایندەیەكی نزیكیشدا پاش توێژینەوە و وەرگرتنی ڕای زانایان و پسپۆڕانی بوارەكە فەتوایەكی شەرعی لەم بارەیەوە دەردەكەین)[1].

پاش دیدارەكە و وەكو ڕێزێك بۆ جەنابیان ئیتر من هیچم لەوبارەوە بڵاو نەكردەوە وهەر چاوەڕوانی وەڵامی ئەو بووم و ناوبەناو بەتەلەفۆن یان بەبینین ولەڕێی كەسە

١ - پەڕەی فەرمی د. عەلی قەرەداغی، ٢٠١٧/٥/٢٣. https://ar-ar.facebook.com/alqaradghi.

نزیكەكانییەوە یادمان دەخستەوە كە ئێمە و خەڵكانێكی زۆری تریش چاوەڕوانی وەڵامی بەڕێزیانین، بەڵام ئەو هەر وەڵامی نەبوو، یەك دووجار لەكەناڵی جەزیرە وهەندێك جاریش لەهەندێك چاوپێكەوتنی ڕۆژنامەوانی كەقسەی لەسەرئەو بابەتە دەكرد هەر هەمان بۆچونی یەكەمجاری دەگوت و بەڕونی نەیدەگوت حەرامە و هەر داوای ئەوەی دەكرد خەڵك بەشداریان لەگەڵ نەكات تا لێكۆڵینەوەی زیاتری لەبارەوە دەكات.

لەو ماوەیەشدا بەكاربەران وهەڵسوڕێنەرانی دراوەكە كە هەندێكیان لە جەنابی دكتۆریشەوە نزیك بوون، هیچ ڕێزێكیان بۆ فەتواكەی ئەو دانەنا وبەردەوامبوون لەسەر كار وچالاكی خۆیان و خەڵكانێكی زۆری تریان تێوەگلاند و ڕۆژانە كۆڕ و سیمیناری گشتی و تایبەتیان دەگرت و بەشداربووانیان زیادی دەكرد، لەبەرامبەریشدا فشارەكان ڕۆژانە لەسەر ئێمە زیادی دەكرد وپەیتا پەیتا خەڵك تەلەفۆنی دەكرد وداوای بۆچونی ئێمەیان دەكرد، كەدەمانگوت حەرامە، دەیانگوت ئەگەر وایە بۆ بێدەنگن و بەئاشكرا قسە ناكەن وبۆخەڵكی ڕوون ناكەنەوە.

من لەسەر بەڵێنەكەی خۆم تا پێنج مانگ چاوەڕوانی وەڵامی جەنابی دكتۆرم كرد بەڵام بێسوود بوو، ئیتر بڕیارمدا چیتر چاوەڕوانی نەكەم و بۆ یەكەم جار وبەندە وەك یەكەم كەس بەڕوونی حەرامی مامەڵە كردنم بەو بەناو دراوە ئەلكترۆنییەوە ڕاگەیاند وزنجیرە باسێكم لە پێنج بەش لەبەروارەكانی (٢٠١٧/٩/٣٠) (٢٠١٧/١٠/١) (٢٠١٧/١٠/٢) (٢٠١٧/١٠/٣) (٢٠١٧/١٠/٤). لەسەر بڵاوكردەوە وگشت بەڵگەكانیشم لەو بارەیەوە خستە ڕوو، چونكە وەكو پێشەوا ئەحمەد دەفەرمووێت: (ئەگەر شارەزایان بێدەنگ بوون وخەڵكی سادەیش نەزانن ئەی كەی حەق وڕاستی دەردەكەوێت)[١].

پاش بڵاو بوونەوەی بابەتەكە بەشداربوانی (OneCoin) زۆر نیگەران بوون و هاواریان لێ هەستا و هەندێكیان توشی هستیریا بوون وهەر لەبڵاوبونەوەی یەكەم بەشی باسەكە زیاتر لە (٢٠٠) كۆمێنتیان لەسەر بابەتەكە نووسی كەبەداخەوە زۆربەی زۆری كۆمێنتەكان تۆمەت بەخشینەوە و قسەی هەرزە ومناڵانە وئاست نزم بوون و بەدەگمەن تێبینی یان سەرنجێكی زانستی لەسەر بابەتەكە تێدا بوو، تەنانەت هەندێك بەناو

١ - أبو يعلى (أبو الحسين ابن أبي يعلى)، طبقات الحنابلة، ج٢، دار المعرفة، بيروت، ص٢٧٩.

ڕۆشنبیرو وفەریكە سیاسی و خوێندەواریان هەبوو كە پۆستی باڵایشیان هەبوو لەوەڵامی نووسراوەكەی مندا زۆر ناشیرین پێناسەی خۆیان كردبوو، كە ئەگەر لەبەر حورمەتی ئاستی زانستی بابەتەكەی خۆم نەبوایە كە ناوی ئەوان لەشكۆی كەمدەكاتەوە ناوم دەبردن وكۆمێنتەكانیشیانم وەك خۆی لێرە دادەنا.

بەهەر حاڵ هەندێك لەوانە بەردەوامبوون لە پێناسەكردنی خراپی خۆیان و منیش بەردەوام بووم لەسەر ڕوونكردنەوەی ڕاستییەكان و بنكەنكردنی هەرەمی هیوا وەهمییەكانیان.

ئەمە لەكاتێكدا كەئەوان خۆیان لەسەرەتادا دەستپێشخەریان كرد و هەندێك لە بەناو (top leader) ە كانیان هاتنە لام و دەربارەی شەرعییەتی كارەكە ڕاوێژیان پێكردم، بەڵام كەزانیان بۆچونی من لەبەرژەوەندی ئەوان نییە ئیتر لەبری ئەوەی وەڵامی زانستی بەڵگەكانم بدەنەوە كەوتنە تۆمەت بەخشینەوە ودروستكردنی گومان لەسەر مەبەستەكانم نەك خودی بۆچوون و بەڵگەكانم.

هەرچەندە بەندە هەرچیم گوتوە لەوبارەیەوە لەبری یەك بەڵگە دەیەها بەڵگەی شەرعیم لەسەری هەبووە، وبەئاشكرا و بەدەنگی بەرز و لەپەیجی تایبەتی خۆم و دەیەها كەناڵی ئاسمانی و لۆكاڵی و كۆڕوسیمیناردا قسەكانم كردوە و بەڵگەكانم خستۆتە ڕوو ، هەموو كاتیش ئامادەیی خۆم نیشانداوە بۆ دانیشتن و گفتوگۆ لەگەڵ هەركەسێك كە بۆچونی جیاوازی هەیە لەوبارەیەوە.

هەر بۆ نموونە: لە (٢٠١٧/١٢/٢) لە كەناڵی ئاسمانی ڕوداو پەیوەندییان پێوە كردم بۆ بەشداریكردن و قسەكردن لەسەر بابەتی دراوی گریمانەیی (OneCoin) لەبەرنامەی (مژاری ئابووری) لەگەڵ بەڕێز (م. دارا كەریم مەحموود)[١].

دواتر و لە (٢٠١٧/١٢/٥) لە ڕادوێی دوارۆژ پەیوەندیان پێوەكردم بۆ بەشداریكردن لەدیبەتێك لەگەڵ كاك (هۆمەر پاڵكانە) لەسەر هەمان بابەت[٢].

---

١ - دەتوانن لەڕێی ئەم بەستەرەوە بینەر وبیسەری دەقی ئەو چاوپێكەوتنە بن:

• https://www.youtube.com/watch?v=-qTkpaqqgy٤

٢ - دەتوانن لەڕێی ئەم بەستەرەوە بیسەری دەقی ئەو چاوپێكەوتنە بن:

https://www.youtube.com/watch?v=vl٧TxJdLL٧U.

پاش ئەوانيش لقى گەرميانى ئينستتيوتى ژيار لەبەر زۆرى بەشداربوانى دراوى (OneCoin) لەكەلار داوايان كرد كە سيمينارێك لەكەلار ساز بكەين و ڕوو بەڕوو گفتوگۆ لەگەڵ ئەو بەڕێزانە لەو بارەيەوە بكەين، منيش پێشنيارەكەم قبوڵ كرد و لەبەروارى (٢٠١٨/١/١١) سيمنارێكم لەكەلار لەسەر ئەو بابەتە پێشكەش كرد[١].

ئێستايش من هەموو لايەك دڵنيا دەكەمەوە كەهيچ بەرژەوەندييەكى تايبەتى دونيايى و كەسيم لەم بابەت وبۆچونەمدا نييە و نەبووە، بگرە بەپێچەوانەوە منيش پێم خۆش بوو حەڵاڵ بوايە وئەو هەموو لێڵى و گومان و مەترسييەى تێدا نەبوايە تا خەڵكانێك لێى سوودمەند بوونايە، بەڵام بەداخەوە كە بەپێچەوانەوەيە هەر بۆيە بەرژەوەندى گشتى وخەمى قيامەتى خۆم و خەڵك و خاك و ئابوريى نەتەوە ونيشتمان لەپێشترە؛ چونكە مامەڵەكردن بەم جۆرە بەناو دراوە و هاوشێوەكانيەوە مەترسييەكى زۆريان تێدايە وپارەيەكى بەلێشاوى هاوڵاتيانى ئەم هەرێمە هەناردەى چارەنووسێكى وون و ناديار دەكات.

لەكۆتايى ئەم دەستپێكەدا پێم خۆشە جەخت لەسەر يەك خاڵ بكەمەوە كە هەر لەسەرەتاوە گوتومە وبەردەواميش دووبارەم كردۆتەوە كەمن بەهيچ شێوەيەك دژى سيستەمى دراوى ژمارەيى نيم و پێيشم حەرام نيە بەڵكو بەپێچەوانەوە پێم وايە داهاتوو بۆ دراوى ژمارەيى دەبێت؛ بەڵام بەپێى پێودانگە شەرعى وياساييەكان نەك بەرژەوەندى كۆمپانيا وهمييەكان؛ بۆيە ئەم قسانەى من لە ئێستادا لەسەر ئێستاى دراوێكى تايبەتە كە ناوى (OneCoin) ە و كاتێكيش دەڵێين مامەڵە كردن لەگەڵ (OneCoin) بەم شێوەيە حەرامە واتاى ئەوە نييە كە تاقيامەت ئەم حەرامە هەر بەردەوام دەبێت، بەڵكو هەركات كۆمپانياى (OneCoin) بەكارەكەيدا چووەوە ولەگەڵ بنەماكانى ئابوورى ئيسلامى و مامەڵە شەرعييەكان گونجاندى ئەو كات ئێمەيش گرفتێكمان لەگەڵى نابێت.

---

١ - دەتوانن لەڕێى ئەم بەستەرەوە بينەر و بيسەرى دەقى ئەو سيمينارە بن:

.https://www.youtube.com/watch?v=hA٥s٧bEfT٠I

تەوەری دووەم

پێناسەی (OneCoin)

بەر لەوەی بچینە سەر پێناسەی (OneCoin) با سەرەتا لە پێناسەی دراوەوە دەست پێبكەین بزانین دراو چییە؟. و چۆن بەرهەم دەهێنرێت؟. و مەبەست لەبەرهەمهێنانی چییە؟.

دراو (Currency) بریتییە لە شێوازێكی بەرجەستەو قبوڵكراو لە پارە كە لە جۆری پارچەی كانزایی یاخود كاغەزیدایە و لەلایەن حكومەتێكەوە دەردەكرێت و لەناو سیستەمێكی ئابووریدا بەكار دەهێنرێت.

دراو وەكو نێوەندگیرێك بەكار دەهێنرێت بۆ مامەڵەكان و بە بنەمای بازرگانی كردن دادەنرێت.

لە كاتی بەرهەم هێنانی دراودا ژمارە بچوكەكانی دراوەكە بۆ نمونە چارەكی، یاخود یەك لە سەدی دراوەكە بە شێوازی كانزایی بەرهەم دەهێنرێت و پێی دەوترێت (كۆین).

كریپتۆ كەرەنسی (Crypto Currency): بریتییە لەپیشەسازی چوارەمی دراوی جیهانی كە دراوێكی ژمارەیی تەشفیركراوە و هیچ حاڵەتێكی فیزیكی و بەرجەستەبووی نییە و لەرێی هێڵە پێشكەوتووەكانی ئینتەرنێتی دوو بەرهەم دەهێنرێت و پشت بە سیستەمی (Blockchain) دەبەستێت و لەمامەڵە بازرگانییەكاندا بەكار دەهێنرێت و تا ئێستا نزیكەی (١٧٠٠) دراوی ژمارەیی لەبازاڕەكاندا بوونیان هەیە.

ئەم جۆرە دراوانە هیچ حكومەتێك خاوەنی نییە. هەر بۆیە بەهاكەی زۆر بە خێرایی لە گۆرانكاریدایە و لە ژێر هیچ جۆرە پاراستن و چاودێرییەكدا نییە.

هۆكاری سەرەكی سەرهەڵدانی ئەم جۆرە دراوانە لەبنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ كەمكردنەوەی تێچوونەكانی حەواڵەو نێوەندگیری، هەروەها خۆ قوتاركردن لە چاودێری یاسایی بۆ مامەڵە داراییەكان.

بەڵام هۆكاری گەشەكردنی خێرای لەئێستادا بۆ خاڵی كۆتایی دەگەڕێتەوە كە خواستی باندەكانی مافیا و وتۆڕەكانی تیرۆر وسپیكردنەوەی پارە وبازرگانیكردن بەمرۆڤ

ومادەهۆشبەرەكان وهاكەرزەكانە لەسەر دۆزینەوە و دروستكردنى دراوێك كە دوور بێت لەچاوى یاسا و هەر لێپێچینەوە و بەدواداچونێكى دەزگا فەرمییەكانى دارایى دەوڵەت بۆ داهات و سەرچاوە نادیار و گوماناوى و یاساغەكانى ئەوان، تا لەكۆتاییدا ئامانجى وونیان لەدراوى ئەلكترۆنیدا دۆزیەوە؛ هەر ئەوەیش هۆكارى سەرەكى بەرزبوونەوەى خەیاڵى نرخى هەندێك لەو دراوانەیە.

یەكەم دراوى ژمارەیى كە كەوتە بازاڕەوە ساڵى (٢٠٠٩) دراوى (Bitcoin) بوو كە لەلایەن (ساتوشى ناكوموتو) وە دروستكرا و سەرەتا نرخەكەى بە (٠.١$) دەستى پێكرد و لە (٢٠١٨) دا نرخەكەى گەیشتە (١٩٠٠٠٠$).

پاش ئەو و لەساڵى (٢٠١١) دا دراوى لایت كۆین (LiteCoin) كەبە دراوى زیوى ناسراوە كەوتە بازاڕەوە، پاش ئەو و لە ساڵى (٢٠١٥) دا دراوى ئیسریۆم (Ethereum) كەوتە بازاڕەوە. پاش ئەوانیش چەندین دراوى تر سەریان هەڵدا تا كار گەیشتە (OneCoin).

ساڵى (٢٠١٤) یەكێكى تر لەو دراوانە سەرى هەڵدا بەناوى (OneCoin) ە وە، كە لەلایەن دوو كۆمپانیاى ئۆفشۆر[1] ە وە بەرهەم هێنراوە بەناوەكانى:

(OneCoin Ltd) لەدوبەى.

(OneLife Network Ltd) لە بێلیز لە رۆژهەڵاتى ئەمریكاى ناوەراست.

هەردوو كۆمپانیاى ناوبراو بەسەرپەرشتى خانمێكى بولگارى بەناوى ڕۆژا ئیگناتۆڤا (Ruja Ignatova) كار دەكات و شەش نووسینگەى لەجیهاندا هەیە و نووسینگەى سەرەكى كۆمپانیاكە لە بولگاریایە و نووسینگەیەكیشى لە دوبەى هەیە.

سەبارەت بە ڕێكارەكانى ئەندامبوون لە كۆمپانیا سەرەتا پێویستە ناوى خۆت تۆمار بكەیت و ببیتە ئەندامێكى كارا و لەبەرامبەر ئەمەیشدا پێویستە (٣٠) یۆرۆ بدەیتە كۆمپانیا.

---

١ - بریتییە لە كۆمپانیایەك كە كەسێك لە وڵاتێكى تر دایدەمەزرێنێت كە تیایدا یاساكانى باج ئاسانە و لە وڵاتەكانى خۆیاندا رێگایان بۆ دەكاتەوە كە سەرمایەى كۆمپانیاكانیان بگوازنەوە و هەر كەس بیەوێت ببێتە خاوەنى كۆمپانیایەكى ئۆفشۆر لە وڵاتى بێلیز یاخود لە دوبەى تەنها بە برى (٦٠٠$) و لە ماوەى تەنها (٣) رۆژدا دەتوانێت ئەو كارە بكات.

سێرڤەرەکانی کۆمپانیای ناوبراو لەتوانایدایە (٢،١) ملیار (Coin) بەرهەم بهێنێت بۆیە لەم ڕووەوە زۆر پێش دراوی (Bitcoin) دەداتەوە کە سێرڤەرەکانی توانای بەرهەمهێنانی تەنها (٢١) ملیۆن (Bitcoin) ی هەیە و لەئێستادا (OneCoin) زیاتر لە سێ ملیۆن بەشدابووی هەیە. لەساڵی (٢٠١٦) دا کۆمپانیا بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە خاوەنی دووەم گەورەترین دراوی ژمارەیی جیهانە و (١٢٠) ملیار یەکەی فرۆشراوی هەیە.

هەر چەندە (OneCoin) یش بەشێکە لەسیستەمی (Crypto Currency) و بەقسەی بانگەشەکارانی و بۆ خۆپاراستن لەهەر بەکارهێنانێکی نایاسایی سیستەم و سەکۆی (بەکاربەرەکەت بناسە) (KYC) بەکار دەهێنێت، کە سیستەمێکی نامۆیە بە دراوی ئەلکترۆنی، هەر بۆیە تا ئێستا (OneCoin) لەنێوان ئەو دراوە ژمارەییانەدا بوونی نییە کە لە پێگەی (Coin Market Cap) تۆمار کراون کە پێگەیەکی تایبەتە بەبەدواچونی کار وبەهاکانی دراوە ئەلکترۆنییەکان.

ئەمەیش ئەوە دەگەیەنێت کە (OneCoin) تەنانەت لەنەخشەی دراوی ئەلکترۆنیشدا بوونی نیە، ولەهیچ بۆرسەیەکی جیهانیدا وەکو دراو مامەڵەی لەگەڵ ناکرێت وهیچ کام لەمەرجەکانی دراوبوونی تێدا نییە کەبریتیین لەوەی دراو:

١- دەبێت ئامراز بێت بۆ ئاڵوگۆڕکردنی کاڵاکان.

٢- پێوەر بێت بۆ نرخ وبەهای کاڵا وخزمەتگوزارییەکان.

٣- دەوڵەت یان دەزگایەکی دارایی باوەڕ پێکراو دەری بکات وپشتیوانی لێ بکات.

٤- هەبووی هەبێت وخەڵکی بتوانن مامەڵەی پێوە بکەن وبەکاری بهێنن.

٥- پێکهاتەی کانزایی دراوەکە شەرعی بێت.

هەر دراوێکیش ئەم مەرجانەی تێدا نەبوو ئەوە بەدراو ئەژمار ناکرێت وبەداخیشەوە لە ئێستادا هیچ کام لەم مەرجانە لە (OneCoin) دا بوونیان نیە.

هەر بۆیە بانگەشەکارانی (OneCoin) لەئێستادا وەك چەند پاکێجێکی فێرکاری مامەڵەی پێوە دەکەن و دەیفرۆشن و پاکێجەکانیشیان بەگشتی (٧) پاکێجە و ئاستی جیاواز ونرخی جیاوازیان هەیە ونرخەکانیان لە (١١٠) یۆرۆوە دەست پێ دەکات تا دەگاتە (٢٧٥٠٠)

یۆرۆ، وەنرخی هەموو پاکێجەکانی پێکەوە دەکاتە (٥٩٣١٠) یۆرۆ واتا نزیکەی حەوت دەفتەر دۆلار.

لەگەڵ هەر یەك لەو پاکێجانە کۆمپانیا بڕێك (تۆکن) وەك دیاری دەداتە بەشداربووانی، بۆنموونە بۆ پاکێجێکی (١١٠) یۆرۆیی کۆمپانیا (١٠٠٠) تۆکن دەدات، بەڵام بۆ پاکێجێکی (٢٧٥٠٠) یۆرۆیی کۆمپانیا (٣٠٠٠٠٠) تۆکن دەدات. وئەو (تۆکن) انە پاش تێپەڕبوونیان بە کۆمەڵێك قۆناغ وبەرنامەی ئالۆزدا دەبنە (Coin) ودەچنە سەر هەبووی خاوەن پاکێجەکان.

بەشداربووانی سیستەمەکە جگە لە قازانجی پاکێجەکان و بەناو دراوەکان، هەر کەس کڕیارێکی نوێ بۆ کۆمپانیا پەیدا بکات و لە ڕێی بەستەرەکەی خۆیەوە ناوی تۆمار بکات و بیهێنێتە سیستەمەکەوە کۆمپانیا لەبەرامبەردا (١٠٪) نرخی پاکێجی فرۆشراوی ئەو ئەندامە نوێیەی پێدەدات، تا کڕیاری زیاتریش پەیدا بکات ڕێژەی قازانجی زیاد دەکات؛ ئەمە جگە لە قازانجی نەوەکانی تر کە لەڕێگەی ئەو نەوەیەوە بەشداری دەکەن کەلەڕێگەی ئەمەوە بەڕاستەوخۆ بەشداری سیستەمەکەیان کردووە، هەر بۆیە بانگەشەکارانی و لەپێناو زیادکردنی قازانجی خۆیان بەردەوام لەهەوڵدان تا زۆرترین کەس تێوەبگلێنن.

خاڵی جیاکەرەوەی سەرەکی ئەم جۆرە دراوانە و دراوی ئاسایی ئەوەیە کە ئەم دراوانە هەبووی بەرجەستەبوویان نییە و تەنها کۆمەڵێك تەلیسم و ژمارەی گریمانەیین و سەر بەهیچی دەوڵەت یان دامەزراوەیەکی دارایی خاوەن سەنگ و باوەڕپێکراو نین و دوور لەچاوی یاسا و دەزگاکانی چاودێری دارایی کار و چالاکییەکانیان ئەنجام دەدەن و مەترسییەکی زۆریان لەسەرە و بەهاکانیان زۆر بە خێرایی گۆڕانکارییان بەسەردا دێت، هەر بۆیە زۆرێك لەووڵاتان لە ئێستادا بەتوندی دژایەتی دەکەن ومامەڵەپێوەکردنیان بەیاساغ لەقەڵەم دەدەن.

کۆمپانیای وەبەرهێنی (OneCoin) و هەڵسوڕاوانی لە چەندین وڵاتی دونیا لە نموونەی ئەمریکا و ئەڵمانیا و بەریتانیا و ئیتاڵیا و بەلژیکا و هەنگاریا و هیندستان کێشەی یاساییان هەیە و لەچەندین وڵاتیش بنکەو بارەگاکانیان داخراوە.

لەم دواییانەشدا و بەدیاریکراوی لە (٢٠١٩/٣/٦) و لەفرۆکەخانەی لۆس ئەنجلۆس نووسینگەی لێکۆڵینەوە فیدراڵییەکانی ئەمریکا (FBI) قوستەنتین ئیگناتۆڤای بەڕێوەبەری کارگێڕی (OneCoin) و برای (Ruja Ignatova) ی بەرپرسی یەکەمی پڕۆژەی (OneCoin)ی بە تۆمەتی پلانگێڕی بۆ کاری ساختە و دزی و فێڵی ئەلکترۆنی و دروستکردنی کۆمپانیای وەهمی و شۆردنەوەی پارە دەستگیرکرد[1].

---

١ - بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی ئەم بابەتە سەیری ئەم توێژینەوە و بەستەرانە بکە:

.https://drive.google.com/file/d/٠B١tr٦WIdzmFVSGdCRzBDUGw٤SHc/view

.https://www.alarbcoin.com/٢٠١٦/٠٦/Onecoin.html

.https://www.borsaforex.com/،https://www.albayan.ae/opinions/articles/٢٠١٧-١٢-٢٥-١.٣١٤١٦٠٢

.http://onelifearabic.blogspot.com/٢٠١٧/

https://www.hespress.com/hi-tech/٣٣٦٥٨٣.html

https://thealkhabir.blogspot.com/٢٠١٦/٠٥/onecoin.eu.html

https://slideplayer.com/slide/١٣٠٦٢٨١٣/،

http://pharmakone.blogspot.com/٢٠١٦/١٢/blog-post_١٨.html

.https://www.bestmlmmarketing.com/

.http://www.dictionary.com/browse/ponzi

. https://www.sec.gov/fast-answers/answersponzihtm.html

.http://www.apintertrust.com/offshore_company/belize_tax_haven.htm

.http://www.nasdaq.com/article/survey-malaysians-warm-up-to-cryptocurrencies-bitcoin-still-on-top-cm٧٩٨١٤٦

..https://cointelegraph.com/news/one-coin-much-scam-onecoin-exposed-as-global-mlm-ponzi-scheme

تەوەری سێیەم

حوکمی مامەڵەکردن بە (OneCoin) وەک دراوێکی ژمارەیی

وەك پێشتر گوتمان (OneCoin) لەبنەڕەتدا دراوێکی ئەلکترۆنییە و بەشێکە لەسیستەمی (Crypto Currency) و شێوەی دراوەکە و گشت زانیارییەکانی لەپەیجی فەرمی کۆمپانیا بوونی هەیە و بازاڕێکیشیان هەیە بەناوی (Dealshaker) بۆ کڕینی کاڵا بە (OneCoin) و بەکاربەرانی هەمیشە بە (Bitcoin) بەراوردی دەکەن.

سەرەڕای ئەمانە هەمووی بەکاربەرانی دراوەکە بەهۆی نەبوونی متمانە بەداهاتووی دراو و پرۆژەکە و بۆ خۆدزینەوە لە چەند پرسێکی شەرعی لە ئێستادا و هەر بەرپرسیارێتییەکی یاسایی لەداهاتوودا وای وێنا دەکەن کە (OneCoin) تەنها کاڵایەکە و لەچەند پاکێجێکی فێرکاری پێك دێت و ئەو بڕە پارەیەی لەبەشداربوو وەردەگیرێت تەنها لەبەرامبەر فێربوونی بەکارهێنانی سیستەمەکەیە و هیچی تر.

ئێمەیش لێرەدا و لەپێناو ڕوونکردنەوەی باسەکە بەشێوازێکی زانستی و گشتگیر بەهەردوو گریمانەکە قسە لەسەر درووستی و نادرووستی دەکەین و بۆ هەر گریمانەیەکیان تەوەرێك تەرخان دەکەین و ئەم تەوەرە تەرخان دەکەین بۆ گریمانەی یەکەم.

بەپێی گریمانەی یەکەم کە گوتمان ڕاستتر و زانستی ترە (OneCoin) دراوێکی گریمانەیی ژمارەییە وبەشێکە لەسیستەمی (Crypto Currency) یان بۆ ئەو مەبەستە کاری لەسەر دەکرێت.

لەم ڕووەوە ئەم دراوە کۆمەڵێك گرفتی شەرعی یاسایی و تەکنیکی تێدایە کە هەر یەکێکیان بەسە بۆ ئەوەی قەدەغە ویاساغی بکەن بەڵام ئەو هەموو ئەوانەی پێکەوە تێدایە، ئەو گرفتانەیش بریتین لە:

١. لەبەر ئەوەی (OneCoin) دراوە کەواتە لەکاتی مامەڵە پێوەکردنی پێویستە هەموو مەرجە شەرعییەکانی مامەڵەکردنی دراوی تێدا بێت.

مەرجی سەرەکی مامەڵەکردنی شەرعیش بەهەر دراوێکەوە ئەوەیە کە دەبێت لەکاتی ئاڵوگۆڕکردنی بەدراوێکی تر هەردووکیان دراو بن وئامادەی ڕادەستکردن بن چ

بەخۆی چ لەڕێگەی چەكی بانكی یان هەر ئامڕازێكی ترەوە كە وەك ئەو وابێت و نرخی ئەوی هەبێت. خۆ ئەگەر یەكێك لەدراوەكان ئامادە نەبوون یان هەبووی تەواویان نەبوو ئەوە یەكسەر مامەڵەكە دەبێتە سوو و دروست نیە.

ئەم مەرجەیش لە ئێستادا لە (OneCoin) دا بوونی نییە؛ چونكە نەبوەتە دراوێكی فەرمی ولەكاتی مامەڵەپێوەكردنی سەرەتا خۆی لەچەند تۆكنێكدا دەبینێتەوە و دواتر ئەو تۆكینانە پاش چەند قۆناغێك دەبنە (Coin) وتەنانەت بەهای پاش بە (Coin) بوونیان شاراوەیەو نەزانراوە، بۆیە مامەڵە پێوەكردنی جۆرێك لە سوو دروست دەكات كەزانایان پێی دەڵێن (ربا النسيئة) واتا: سووی ئامادە نەبوونی یەكێك لەدراوەكان.

ئەم بنەمایەیش نەك تەنها (OneCoin) بەڵكو هەموو ئەو شتانە دەگرنەوە كە دراون یان حوكمی دراو وەردەگرن وەك ئاڵتون، زیو، دراوی كاغەز، چەكی بانكی، تەنانەت كۆمپیالە و هەر شتێكی تریش كە وەك دراو مامەڵەی پێوە بكرێت بەدراوی ژمارەییشەوە. چونكە شەرع مامەڵە لەگەڵ ناوی شتەكان ناكات بەڵكو ناوەڕۆكیان بۆیە هەر شتێك خەڵكی وەك دراو تەماشای بكەن ومامەڵەی پێوە بكەن هەمان حوكمی دراوی شەرعی وەردەگرێت وبەهەمان شێوەیش مامەڵەی لەگەڵ دەكرێت.

پێشەوا مالیك دەڵێت: (وَلَوْ أَنَّ النَّاسَ أَجَازُوا بَيْنَهُمْ الْجُلُودَ حَتَّى تَكُونَ لَهَا سِكَّةٌ وَعَيْنٌ لَكَرِهْتُهَا أَنْ تُبَاعَ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ نَظِرَةً)[1]. واتا: ئەگەر خەڵكی ڕازیبوون بەوەی بەپێستی ئاژەڵ مامەڵە بكەن و كردیانە دراو و سكەیان پێ لێدا، پێم باش نییە بە ئاڵتون و زیو مامەڵەی پێوە بكرێت ویەكێكیان (ئاڵتون وزیوەكە یان پێستەكە لەكاتی ئەنجامدانی گرێبەستەكەدا ئامادە نەبن.

ئیبن وتەیمیەیش لەو بارەیەوە دەڵێت: (وأما الدرهم والدينار فما يعرف له حد طبعي ولا شرعي بل مرجعه إلى العادة والإصطلاح؛ وذلك لأنه في الأصل لا يتعلق المقصود به، بل الغرض أن يكون معيارا لما يتعاملون به)[2]. واتا: درهەم و دینار پێناسەیەكی سروشتی یان شەرعی

---

١ - الإمام مالك، المدونة، ج٣، دار الكتب العلمية، بيروت، ط٥، ١٤١٥، ص٥.

٢ - إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، مجموع الفتاوى، ج١٩، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة المنورة، ط، ١٩٩٥، تحقيق : عبد الرحمن بن محمد بن قاسم ص٢٥٢.

دیاریكراویان نییە، بەڵكو دەگەڕێنەوە بۆ دابونەریت و زاراوەی خەڵكی، چونكە لەبنەڕەتدا خۆیان مەبەست وئامانج نین، بەڵكو ئامڕازن و ئامانج لێیان ئەوەیە كەببنە پێوەر بۆ مامەڵەكانیان.

ئەم مەرجەیش كۆدەنگی زانایانی لەسەرە و ئەمەیش بەڵگەكانیانە:

أ- پێغەمبەری خودا ﷺ فەرموویەتی: {الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ،....يَدًا بِيَدٍ، فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ}[١]. واتا: ئاڵتون بەئاڵتون، زیو بەزیو.....دەست بەدەست، خۆ ئەگەر ئەم جۆرانە جیاواز بوون ئەوكات چۆنتان پێ باش بوو ئاوها بیفرۆشن، بەمەرجێك دەست بەدەست بێت.

ب- پێغەمبەری خودا ﷺ فەرموویەتی: {لاَ تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلاَّ مِثْلا بِمِثْلٍ.....وَلا تَبِيعُوا غَائِبًا مِنْهَا بِنَاجِزٍ}[٢]. واتا: ئاڵتون بە ئاڵتون مەفرۆشن مەگەر ڕێژەكەیان وەكو یەك بێت....وە ئەگەر یەكێك لەكاڵاكان ئامادە نەبوو مەیفرۆشن.

ت- عن سليمان بن أبي مسلم قال: سَأَلْتُ أَبَا الْمِنْهَالِ عَنْ الصَّرْفِ يَدًا بِيَدٍ؟. فَقَالَ: اشْتَرَيْتُ أَنَا وَشَرِيكٌ لِي شَيْئًا يَدًا بِيَدٍ وَنَسِيئَةً، فَجَاءَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فَسَأَلْنَاهُ، فَقَالَ: فَعَلْتُ أَنَا وَشَرِيكِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، وَسَأَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: {مَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَخُذُوهُ، وَمَا كَانَ نَسِيئَةً فَذَرُوهُ}[٣]. واتا: سولەیمانی كوڕی باوكی موسلیم دەڵێت: لەباوكی مینهالمان پرسی: مەبەستی دەست بەدەست لەكڕین و فرۆشتندا كە لە فەرموودەكاندا هاتووە چییە؟. گوتی: من و هاوەڵێكم مامەڵەمان دەكرد، وهەندێك جار دەست بەدەست كاڵاكانمان ڕادەست دەكرد و هەندێك جاریش بەقەرز، كاتێك بەرائی كوڕی عازب هات بۆ لامان لێمان پرسی، ئەویش گوتی: من و زەیدی كوڕی ئەرقەم هاوبەش بووین، ودەربارەی ئەو بابەتە لەپێغەمبەری خودامان ﷺ پرسی، ئەویش لەوەڵامدا فەرمووی: ئەوەی دەست بەدەست دەیگۆڕنەوە دروستە و وەری بگرن، بەڵام ئەوەی دەكەوێتە قەرزەوە ویەكێك لەدراوەكان ئامادە نییە، وازی لێبێنن.

---

١ - مسلم (مسلم بن الحجاج) ، صحيح مسلم، ج٣، دار إحياء التراث العربي، بيروت، تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي، ص١٢١٠، رقم الحديث (١٥٨٧).

٢ - البخاري (محمد بن إسماعيل)، صحيح البخاري، ج٣، دار طوق النجاة، ط١،١٤٢٢، تحقيق: محمد زهير بن ناصر، ص٧٤، رقم الحديث (٢١٧٧). مسلم، صحيح مسلم، ج٣، ص١٢٠٨، رقم الحديث (١٥٨٤)، واللفظ للبخاري.

٣ - البخاري، صحيح البخاري، ج٣، ص١٤٠، رقم الحديث (٢٤٩٧).

ث- عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ: أَقْبَلْتُ أَقُولُ مَنْ يَصْطَرِفُ الدَّرَاهِمَ فَقَالَ طَلْحَةُ: أَرِنَا الذَّهَبَ حَتَّى يَأْتِيَ الْخَازِنُ ثُمَّ تَعَالَ فَخُذْ وَرِقَكَ. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَلاَّ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَتَرُدَّنَّ إِلَيْهِ ذَهَبَهُ، أَوْ لَتُنْقِدَنَّهُ وَرِقَهُ، فَإِنِّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : {الذَّهَبُ بِالْوَرِقِ رِبًا إِلاَّ هَا وَهَا، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًا إِلاَّ هَا وَهَا}[١]. واتا: مالیكی كوڕی ئەوس دەڵێت: دەگەڕام دەمگوت كێ زیوی هەیە بیفرۆشێت، تەڵحەی كوڕی عوبەیدوڵڵا گوتی: ئاڵتونەكەتمان نیشان بدە، تا ژمێریارەكەمان دێت كەهات وەرە زیوەكەی خۆت وەرگرە، پێشەوا عومەر (خوای لێ ڕازی بێت) گوتی: بەو كەسەی گیانی منی بەدەستە شتی وا نابێت، یان ئاڵتونەكەی بۆ دەگێڕیتەوە، یان هەر ئێستا زیوەكەی دەدەیتێ، من گوێم لە پێغەمبەری خودا ﷺ بوو دەیفەرموو: گۆڕینەوەی ئاڵتون بەزیو دەبێتە سوو ئەگەر دەست بە دەست نەبێت، گۆڕینەوەی گەنم بە گەنم دەبێتە سوو ئەگەر دەست بە دەست نەبێت.

ج- ئیبن هوبەیرە دەڵێت: (أجمع المسلمون على أنه لا يجوز بيع الذهب بالذهب منفرداً، أو الورق بالورق تبرها، ومضروبها، وحليها إلا مثلاً بمثل، وزناً بوزن، يداً بيد)[٢]. واتا: موسڵمانان كۆدەنگن لەسەر ئەوەی فرۆشتنی ئاڵتون بەئاڵتون بەتەنها، یان زیو بەزیو، خۆڵ ودراو وخشڵیان دروست نییە بفرۆشرێت، مەگەر وەكو یەك بن و یەك كێشیان هەبێت و یەكسەریش ڕادەست بكرێن.

ح- هەروەها كۆمكاری فیقهی ئیسلامی لەبڕیاری (٩٣)ی كۆنگرەی یازدەیدا دەڵێت: (لايجوز شرعا البيع الآجل للعملات، وهذا بدلالة الكتاب والسنة وإجماع الأمة)[٣]. واتا: لەڕووی شەرعییەوە فرۆشتنی دراو بەقەرز دروست نییە و ئەمەیش بە بەڵگەی قورئان و سوننەت و كۆدەنگی زانایان.

ئەمانە مشتێكن لەخەرمانی ئەو بەڵگانەی كە دەیسەلمێنن هەر دراوێك لەكاتی مامەڵە پێوە كردنیدا ئامادە نەبێت، ئەو مامەڵەیە دەبێتە سوو، جا هەرچەندە

---

١ - البيهقي(أحمد بن الحسين)، السنن الكبرى، ج٥، مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد، ط١، ١٣٤٤، ص٢٨٣، رقم الحديث (١٠٨١٤). إبن حبان (محمد بن حبان)، صحيح إبن حبان، ج١١، مؤسسة الرسالة، بيروت، ط٢، ١٩٩٣، تحقيق: شعيب الأرنؤوط، ص٣٩٤، رقم الحديث (٥٠١٩). وقال شعيب الأرنؤوط في تخريجه: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

٢ - إبن هبيرة (يحيى بن هبيرة بن محمد)، اختلاف الأئمة العلماء، ج١، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٤٢٣،٢٠٠٢، ص٣٥٨، تحقيق: السيد يوسف أحمد.

٣ - مجلة المجمع الفقهي الإسلامي، العدد الحادي عشر، ج١، ص٤٣١، قرار رقم: ١٠٢(١١/٥).

(OneCoin) بەدراو ئەژمار دەكرێت وكۆمپانیا وەبەرهێنەكەی وەك دراو نمایشی دەكات و بازاڕی بۆ دەكات، بەڵام ئەم دراوە لە ئێستادا نە ئامادەیە ونەبوونیشی هەیە بەڵام بەڵێنێك هەیە كە لەداهاتوودا دەبێتە دراو ئەویش هیچ كەس لەئێستادا ناچێتە ژێر بەرپرسیارێتی ئەوەی كە ئەو بەڵێنە دەچێتە سەر یان نا و بانگەشەكارانیشی بۆ خۆپاراستن لەهەر لێپێچینەوەیەكی یاسایی دەڵێن: ئێمە بەڵێنی ئەوەمان بەهیچ كەس نەداوە كە ئەمە لەداهاتوودا دەبێتە دراو یان ڕەت دەكرێتەوە وپوچەڵ دەبێتەوە.

٢- یەكێكی تر لە گرفتەكانی ئەم بەناو دراوە نادیاری داهاتووەكەیەتی كە كەس نازانێت (OneCoin) لەداهاتوودا دەبێتە دراوێكی ئاسایی ویاسایی ودەچێتە بۆرسە یان پوچەڵ دەبێتەوە وهەڵدەوەشێتەوە. یاخود ئەو (تۆكن)انەی كەلەگەڵ پاكێجەكاندا هەن لەداهاتوودا چەند (Coin) دەكەن لەبەر ئەوەی نرخی (Coin) ە كان جێگیر نین و بەردەوام گۆڕانكارییان بەسەردا دێت.

ئەم بەرچاو لێڵی ونادیاریەیش هۆكارێكی تر بۆ حەرامبوونی مامەڵەكە زیاد دەكات؛ چونكە دەچێتە ڕیزی ئەو مامەڵانەی كە لە شەرعدا پێی دەگوترێت (الغرر).

(الغرر) لە ڕووی زمانەوانییەوە بە واتای مەترسی یاخود شاراوەیی دێت، لەڕووی زاراوەییشەوە زانایان سێ پێناسەی بۆ دەكەن كە بریتیین لە: مامەڵەكردن بەهەر شتێك كە شاراوەیی و مەترسی تێدا بێت و چارەنووسی نادیار بێت. پێشەوا بوجەیرمی لەو بارەیەوە دەڵێت: (الغرر هوما انطوت عنا عاقبته، أو تردَّد بين أمرين أغلبهما أخوفهما)[1]. واتا: غەرەر بریتییە لەو شتەی كە داهاتوویەكی نادیار و شاراوەی هەیە، یان دوو ئەگەری هەیە زاڵەكەیان ترسناكترینیانە.

ئەو (OneCoin) ە یش كە ئێمە باسی دەكەین هەموو ئەو سیفەتانەی تێدایە، چونكە شاراوەیی و نادیاری زۆری پێوە دیارە و داهاتوویەكی ناڕوون و پڕ مەترسی هەیە و هیچ گرەنتییەكی یاساییش نیە بۆ پاراستنی خاوەن پشك و كڕیارەكان لای كۆمپانیا.

(الغرر) یش شێوازێكە لە شێوازەكانی قومار و ئیبن و تەیمییە لەبارەیەوە دەڵێت: (النبي ﷺ حرم أشياء داخلة فيما حرمه الله في كتابه، فإن الله حرم في كتابه الربا والميسر، وحرم النبي ﷺ

١ - البجيرمي (سليمان بن محمد بن عمر البجيرمي)، حاشية البجيرمي على شرح المنهج، ج٢، مطبعة الحلبي، ١٩٥٠، ص١٨٣.

بيع الغرر، فإنه من نوع الميسر)[١]. واتا: پێغەمبەری خودا ﷺ هەندێك شتی قەدەغە ویاساغ كردوە دەچنە ژێر ئەوانەی كە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی كردوە، ئەوەتا خوای گەورە لەقورئاندا سو و قوماری قەدەغە كردوە، وپێغەمبەری خودایش ﷺ فرۆشتنی (الغرر) ی یاساغ كردووە كە شێوازێكە لە شێوازەكانی قومار.

٣- گرفتێكی تری ئەم جۆرە دراوانە ئەوەیە كە هیچ دەوڵەتێك یان دامەزراوەیەكی دارایی خاوەن سەنگ و باوەڕپێكراو پشتگیری ناكات بەڵكو چەند كۆمپانیایەكی گومانلێكراویان لەپشتەوەیە و هەركاتیش گرفتێك ڕوبدات یان سیستەمە ئەلكترۆنییەكەی تێك بچێت یان هاك بكرێت بەشداربووان نازانن یەخەی كێ بگرن وسكاڵا لەسەر كێ تۆمار بكەن.

٤- گرفتێكی تری ئەم بەناو دراوانە ئەوەیە كە لە دەرەوەی دەسەڵاتی یاسا و دەوڵەت بەرهەم دەهێنرێن و دروست دەكرێن و ئەمەیش جگە لەوەی ئابووری و دارایی و دراوی وڵات دەخاتە مەترسییەوە گرفتی بشێوی بازرگانی و هەڵئاوسانی ئابووری و بواری ساختەكاری زۆر دەرەخسێنێت؛ هەربۆیە زانایانی شەریعەت و یاسایش لەكۆنەوە كاری دروستكردن و دەركردنی دراویان تایبەت كردوە بەدەوڵەتەوە. پێشەوا ئەحمەد لەو بارەیەوە دەڵێت: (لا يصلح ضرب الدراهم إلا في دار الضرب بإذن السلطان، لأن الناس إن رخص لهم في ذلك ركبوا العظائم)[٢]. واتا: درووستكردنی دراو بەبێ مۆڵەتی دەسەڵات و لەدەرەوەی شوێنی تایبەت بەدروستكردنی دراو دروست نییە؛ چونكە ئەگەر خەڵكی مۆڵەتی ئەوەیان پێبدرێت كارەسات بەسەر خەڵكی دەهێنن. پێشەوا نەوەویش دەڵێت: (إن ضرب النقود من أعمال الإمام)[٣]. واتا: لێدان و دروستكردنی پارە لەكارەكانی دەسەڵاتە. ئیبن خەلدونیش دەڵێت: (والسلطان مكلف بإصلاح السكة والاحتياط عليها والاشتداد على مفسديها)[٤]. واتا: دەسەڵات بەرپرسیارە لەچاكردن و درووستكردنی دراو و دانانی یەدەك لەسەری و ئاگالێبونی و سزادانی ئەو كەسانەی خراپ بەكاری دەهێنن یان زیانی پێ دەگەیەنن.

---

١ - إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، الفتاوى الكبرى، ج٥، دار المعرفة، بيروت، ط١، ١٣٨٦، ص١٠٣، تحقيق: حسنين محمد مخلوف.

٢ - أبو يعلى (محمد بن الحسين بن محمد)، الأحكام السلطانية، دار الكتب العلمية، بيروت، ط٢، ٢٠٠٠، تحقيق: محمد حامد الفقي، ص١٨١.

٣ - النووي، روضة الطالبين، ج٢، ص٢٥٨.

٤ - إبن خلدون، المقدمة، ج١، دار إحياء التراث العربي، القاهرة، ص٥٢٦.

بۆيە لەم ڕووەيشەوە لێدان ودروستكردنى ئەم جۆرە بەناو دراوانە ياساغ وحەرامن.

٥- گرفتێكى ترى ئەم بەناو دراوانە ئەوەيە كەپارەى كاش بەدەستى خەڵك ولەبازاڕدا ناهێڵێت وڕەوانەى كۆمەڵێك ووڵات وژمارەى گوماناوييان دەكات و لەبەرامبەردا كۆمەڵێك ژمارەى ئەلكترۆنى وتەليسميان پێ دەدات.

كەواتە لەبەر ئەم هۆكارانەو بەو بەڵگانەى كەباسمان كرد مامەڵە كردن بەدراوى گريمانەيى (OneCoin) ە وە دروست نييە وحەرامە.

ئێستا دەچينە سەر گريمانەى دووەم كە ئەگەر (OneCoin) وەك كالآيەك يان پاكێجێكى فێركارى تەماشا بكەين ئايا لەو ڕووەوە گرفتى هەيە يان نا؟!.

تەوەری چوارەم

حوكمی مامەڵەكردن بە (OneCoin) وەک پاكێجێكی فێركاری

بەپێی گریمانەی دووەم كە گوتمان ئەگەر (OneCoin) كۆمەڵێك پاكێجی فێركاری بێت كە ئەمە دوورە لەڕاستییەوە و پەنابردن بۆ ئەم پاساوەیش فریایان ناكەوێت وشەرعییەت بەكارەكەیان نادات؛ بەڵام سەرەڕای ئەوەیش با لەسەر ئەم گریمانەیەیش لەگەڵیان بڕۆین وبڵێین (OneCoin) پاكێجی فێركارییە، بەم گریمانەییش (OneCoin) چەندین گرفتی شەرعی و یاسایی هەیە كە گرنگترینیان ئەمانەن:

١- ئەم قسەیە دوورە لە ڕاستی ولۆژیكی عەقڵەوە و درۆیە؛ چونكە (OneCoin) لەبنەڕەتدا دراوە و بەشێكە لەسیستەمی (Crypto Currency) وكڕیارانیشی بەو مەبەستە دەیكڕن وچاوەڕوانی ئەوەی لێدەكەن و وەك ڕكابەری (Bitcoin) تەماشای دەكەن و بانگەشەی بۆ دەكەن و شەرعیش مامەڵە لەگەڵ ناوەڕۆكی شتەكان دەكات نەك ناوەكانیان، وگۆڕینی ناو حوكمی ناوەڕۆك ناگۆڕێت، هەروەك چۆن كەسێك بەعارەق بڵێت شیر بە گۆڕینی ناوەكەی عارەقەكە حەڵاڵ نابێت و وەك شیر مامەڵەی لەگەڵ ناكرێت؛ چونكە ناوەڕۆكەكەی هەر عارەقە و حەرامە لێرەشدا گۆڕینی ناوی (OneCoin) لە دراوەوە بۆ پاكێجی فێركاری حەڵاڵی ناكات و هەر حەرامە.

٢- ئەگەر (OneCoin) پاكێجی فێركارییە بۆچی سێرڤەرەكانی ڕێژەیەكی دیاریكراو و سنوردار بەرهەم دەهێنن و دواتر دەوەستن و نرخەكەیان بەهۆی زیادبوونی خواستی كڕین لەسەریان بەشێوەیەكی خەیاڵی بەرز دەبنەوە، ئەم قسانە لەگەڵ چ شتێكی پاكێجی فێركاریدا یەك دەگرنەوە، یاخود چ پاكێجێكی فێركاری بەم شێوەیە سنووردارە و تەنها ڕێژەیەكی دیاریكراوی هەیە و خەڵكانێكی سنوورداریش دەتوانن لێی سوودمەندو بەهرەمەند بن.

٣- ئەگەر (OneCoin) پاكێجی فێركارییە بۆچی ئەو جیاوازییە زۆرە لەنێوان نرخی پاكێجەكانیدا هەیە، لە (١١٠) تا دەگاتە (٢٧٥٠٠) یۆرۆ، ئایا جیاوازی ئاستی زانست و

زانیاری پاكێجەكان ئەوەندە فراوانە، ئەمە لە كاتێكدا كە هاوشێوەی ئەو پاكێجە فێركارییانە لەشوێنی تر نرخەكەیان لە نێوان (١٨-٥٠$) دایە.

٤- باشە ئەگەر ئەمانە پاكێجی فێركارین ئەوكات دەبێت ئاستی ڕۆشنبیری و زانستی ئەو كەسانەی كە پاكێجەكان دەكڕن زۆر باڵا بێت وخاوەنی بڕوانامەی تایبەت بن لەو بوارەدا چونكە تێگەیشتن و كاركردن لەو جۆرە سیستەمەدا كارێكی ئاسان نییە و خوێندەوارییەكی باشی دەوێت؟!! دواتریش دەبێت بەپێی گرانی وهەرزانی پاكێجەكان ئاستی خوێندەواری بەشداربووان جیاواز بێت. بەڵام ئایا هیچ كام لەمانە بوونی هەیە لە واقیعدا؟!! بەدڵنیاییەوە نەخێر چونكە زۆرێك لەبەشداربوانی پڕۆژەكە هەر نەخوێندەوارن یاخود ئاستی خوێندەوارییان زۆر نزمە، وكەسیش لەئاستی خوێندەواری كەس ناپرسێت وهیچ كۆرسێكی فێركاریش بوونی نیە، ئەو قسانە تەنها بۆ خۆدزینەوە ودەربازبوونە لەحوكمە شەرعییەكان. ئەگینا كەی ڕاستە خولی فێركاری حەفتا هەزار دۆلاری بەخەڵكی نەخوێندەوار بگوترێتەوە؟!!!.

٥- باشە ئەگەر (OneCoin) پاكێجی فێركارییە ئەی دواتر ئەم پاكێجانە چ سوود وقازانجێكیان هەیە وكێ دەیانكڕێتەوە بەو قازانجە خەیاڵییانەی بەكاربەرانی باسی دەكەن و بەشداربوانی پرۆسەكەی پێ فریودەدەن؟!!! كێ بینیویەتی پاكێجی فێركاری دواتر سەد هەزار بەرامبەری خۆی قازانج بكات؟!!! یان باشە بۆ خەڵك پاكێجی فێركاری لەئێوە دەكڕێتەوە بۆ ناچێت وەكو ئێوە ڕاستەوخۆ لەكۆمپانیای بكڕێتەوە؟!!!. باشە كێ هەیە لەم قەیرانەدا حەوت دەفتەر دۆلار بداتە پاكێجێكی فێركاری كە هیچ ئیشی پێی نییە؟!!! بۆیە بەداخەوە ئەمانە هەمووی قسەی بێ بنەمان ودوورن لەڕاستیەوە.

٦- ئەگەر(OneCoin) پاكێجی فێركارییە كەس هەیە پاش وەرگرتنی پاكێجەكە لەسیستەمەكە بێتە دەرەوە و بڵێت من تەنها مەبەستم فێربوون بووە وهیچی تر.

٧- ئەوان دەڵێن لەدووتوێی پاكێجە فێركارییەكاندا هەندێك (تۆكن) هەیە كە وەك دیاری وشتێكی لاوەكی دەبەخشرێتە كەسی بەشداربوو، ئەمەیش كەسی بەرامبەر وا تێدەگەیەنێت كە كڕیار لەبەر پاكێجەكە خۆی كاڵاكە دەكڕێت نەك (Token) ەكان، لەكاتێكدا كارەكە بەپێچەوانەوەیە و كڕیار لەبەر (Token) ە كان پاكێجەكە دەكڕێت كە

پاش ماوەیەك دەبێتە (Coin) وکۆینەکانیش دەڵێن دەبن بە دراو. ئەگینا پاکێجەکان بۆ (Token) ە کان سوودێکی ئەوتۆیان نیە، ئایا هیچ کەسێکی ژیر هەیە ئەو بڕە پارەیە بداتە خولی فێربوونی هەندێك شتی لاوەکی کە هەر ئیشی پێی نیە وسەیریشی ناکات ئەگەر بابەتەکە (Token) و (Coin) و دراو نەبێت؟!!!.

٨- باشە ئەو دیارییەی کە (Token) ە کانە و وای وێنا دەکەن کە شتێکی لاوەکیە ئەگەر ڕاست دەکەن لەمامەڵەکە بیکەنە دەرەوە و تەنها پاکێجەکان بفرۆشن بزانم کێ دەیکڕێت؟!!.

نموونەیەك دێنمەوە بۆ زیاتر تێگەیشتن ئێستا کۆمپانیای فۆرد کاتێك ئۆتۆمبێلێك دەفرۆشێت ژمارەکەی وەکو دیاری دەداتە کەسی کڕیار ئەمە تەواو دروستە چونکە نرخی ژمارەکە بەبەراورد لەگەڵ نرخی ئۆتۆمبێلەکە شایەنی باس نیە، وئەگەر هەر نەیشبێت خەڵکی ئۆتۆمبێلەکان هەر دەکڕن، جا کەستان بینیوە بڵێ من لەبەر ئەوە فۆردم کڕیوە کە ژمارەکەی دیارییە؟.

لەدونیای بازرگانیدا ئەو دیارییانەی لەگەڵ کاڵا بازرگانییەکاندا دەدرێن نرخی دیارییەکان بەبەراورد بەکاڵاکان وبەهاکانیان شایەنی باس نیە، ئەمە تەنها لە سیستەمی (OneCoin) دا هەیە کە دیارییەکانی نرخی سەد بەرامبەری نرخی کاڵاکەیە.

من دەقاودەق ئەمەم وەك ئەوە دێتە پێش چاو کە کەسێك بڕوات ئاڵتونێك بکڕێت و پارەی حازری پێنەبێت و بۆ خۆدزینەوە لەوەی کەتووشی سوو نەبێت کابرای زەرەنگەر ئاڵتونەکەی بۆ بخاتە قەباغێکی باغەوە و بڵێ من قەباغێکی باغەم بەو پارەیە پێ فرۆشتویت وئاڵتونەکە دیارییە، ئایا بەم فێڵە ئەم مامەڵەیە حەلاڵ دەبێت؟! بەدڵنیاییەوە نەخێر.

کەواتە و پاڵپشت بەو خاڵانەی سەرەوە کە باسمان کرد ئەم مامەڵەیە درۆو چاوبەستی تێدایە لەگەڵ بەشداربووان وناڕوونی زۆر لە ئێستا و داهاتووی مامەڵەکەدا هەیە، هەر بۆیە مامەڵە کردن بەم سیستەمە لەم ڕووەیشەوە حەرام و یاساغە.

بەمەیش بۆمان دەرکەوت کە بەپێی هەردوو گریمانەکە مامەڵە کردن بە (OneCoin)ە وە حەرام و یاساغە.

تەوەری پێنجەم

بەڵگەكانی بانگەشەكارانی (OneCoin)

لەم تەوەرەیەدا دەمەوێت تیشك بخەمە سەر ئەو بەناو بەڵگە شەرعییانەی كە بانگەشەكارانی (**OneCoin**) پشتی پێ دەبەستن بۆ دروستی كارەكەیان، تا گفتوگۆیەكی زانستییان لەبارەوە بكەین:

تاكە بەڵگەیەك كە هەڵسوڕاوانی (**OneCoin**) پشتیان پێ بەستووە بۆ ڕێگەدان بەمامەڵەكەیان ئەو بنەما فیقهیەیە كە دەڵێت (**الأصل في الأشياء الإباحة**) واتا: هەموو شتێك لەبنەڕەتدا دروستە تا ئەو كاتەی بەڵگەیەكی شەرعی قەدەغەی دەكات. بەلای ئەوانیشەوە مامەڵە كردن بەم دراوەوە شتێكە لەشتەكان وهیچ بەڵگەیەكیش لەبەردەستدا نییە كە یاساغی بكات بۆیە دروستە.

ئەم قسەیەیش بەم شێوەیە دوورە لە ڕاستی و هیچ بنەمایەكی زانستی نییە و بەداخیشەوە زۆر كەس ئەم بنەما شەرعییە نەزانانە بەكار دەهێنن و دەیكەنە گورزێك بۆ شكاندن و تێپەڕاندنی هەموو بەربەستە شەرعییەكان، چونكە ئەم بنەما فیقهییە لێكەوتەی یەكێكە لەسەرچاوەكانی حوكمی شەرعی كە پێی دەگوترێت (الإستصحاب) كە بەواتای بەردەوامبونی حوكمی شەرعی شتەكان دێت كە لە بنەڕەتدا دروستن تا ئەو كاتەی بەڵگەی گۆڕینیان دێت.

ئێستا با كەمێك لەسەر ئەم بنەمایە بدوێین و بزانین قسەكانی ئەوان تاچەند دروستە:

لە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا ئەو سەرچاوانەی حوكمی شەرعییان لێ وەردەگیرێت نزیكەی (١٠) سەرچاوەن و بەپێی بەهێزی ولاوازیان ڕیزبەندیان بۆ دەكرێت بەم شێوەیەی لای خوارەوە: (قورئان، سوننەت، كۆدەنگی زانایان، قیاس، إستصحاب، إستحسان، بەرژەوەندیە ڕەهاوكراوەكان، فەرموودەی هاوەڵان، كلتوری كۆمەڵگا، شەریعەتی پێغەمبەرانی پێشتر).

واتا ئێمە كاتێك بە شوێن حوكمی شەرعی بابەتێكدا دەگەڕێین پێویستە لەو سەرچاوانەدا بەشوێنیدا بگەڕێین و بەو ڕیزبەندیەیش كە دیاری كراوە بەتایبەتی لە پێنج

سەرچاوەی یەكەمدا، بۆ نموونە دەبێت سەرەتا بزانین حوكمی ئەو شتە لەقورئاندا هەیە، ئەگەر نەبوو لەسوننەت، ئەگەر نەبوو لە قیاس وبەم شێوەیە تا كۆتایی سەرچاوەكان، هەر كاتێكیش حوكمەكەمان لەسەرچاوەیەك دەستكەوت دروست نیە بچین بۆ سەرچاوەی پاش خۆی كە لەو لاوازترە. ئەگەر سەرنجیش بدەین دەبینین (إستصحاب) لەڕیزبەندیدا پێنجەم سەرچاوەیە، پێشەوا خوارزمی لەو بارەیەوە دەڵێت: (وهو آخر مدار الفتوى فإن المفتي إذا سئل عن حادثة يطلب حكمها في الكتاب، ثم في السنة، ثم في الإجماع، ثم في القياس، فإن لم يجده فيأخذ حكمها من استصحاب الحال)[1]. واتا: ئەوە دوایین سەرچاوەی فەتوایە و ئەگەر موفتی دەربارەی ڕووداوێك پرسیاری لێ كرا دەبێت سەرەتا لەقورئاندا بەشوێن حوكمەكەیدا بگەڕێت، دواتر لەسوننەت، دواتر لەكۆدەنگی زانایان، دواتر لەقیاس وپێوانەكردنی شتەكان بۆ سەر یەكتر، ئەگەر لەوانە دەستی نەكەوت ئەوكات كار بە ئیستیصحاب دەكات.

هەر بۆیە سەرچاوەی (إستصحاب) بەیەكێك لەسەرچاوە لاوازەكان ئەژمار دەكرێت چونكە لەڕووی ڕیزبەندییەوە پێنجەم سەرچاوەیە و هەندێكیش بەشەشەم سەرچاوە پۆلێنی دەكەن و دەڵێن لەپاش (إستحسان)یش دێت.

جا لێرەدا پرسیارەكە ئەوەیە كە ئایا بەكاربەران وبانگەشەكارانی (**OneCoin**) بەم ڕیزبەندییە بەشوێن بەڵگەی شەرعیبوونی كارەكەیاندا گەڕاون؟؟. بەدڵنیاییەوە نەخێر؛ چونكە ئێمە وەك پێشتر ڕوونمان كردەوە (**OneCoin**) چ دراو بێت چ كاڵا ئەوە چەندین بەڵگەی حەرامی هەیە لەسەرچاوە بەهێزەكانی وەكو قورئان و سوننەت و قیاس و كۆدەنگی زانایان، ئێستا خێرە ئەو بەڕێزانە بەسەر ئەو هەموو سەرچاوانەدا هەنگاو دەنێن بۆ سەرچاوەی پێنجەم و دەڵێن مامەڵە كردن بە (**OneCoin**) وە بە بەڵگەی (الأصل فی الأشیاء الإباحة) حەڵاڵە؟!!!. بەڕاستی ئەمە هەڵەیەكی زانستی گەورەیە ونابێت بەسەر پسپۆڕانی بواری شەرعیدا تێپەڕبێت.

ئەمەیش دەقی گفتوگۆیەكی زانستییانەیە لەگەڵ یەكێك لەهەڵسوڕاوان وبەرگریكارانی (**OneCoin**) كە پاش ئەوەی من لە لاپەڕەی خۆم لە فەیسبوك زنجیرە باسێكم لەسەر

---

١ - الشوكاني، إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول، ج٢، دار الكتاب العربي، بيروت، ط١٩٩٩، ص١٧٤، تحقيق: الشيخ أحمد عزو عناية.

(OneCoin) نووسی، گوایە ئەو بەڕێزەیش لەوەڵامی بەندەدا بابەتێكی لە ڕۆژنامەی ئاوێنە لەسەر (OneCoin) بڵاوكردۆتەوە، پێم خۆشبوو لێرەدا هەندێك ڕوونكردنەوە لەسەر قسەكانی بدەم و گفتوگۆیەكی زانستییان لەبارەوە بكەم.

بۆ پاراستنی ئەمانەت و ئاستی زانستی بابەتەكەیش من دەقی قسەكانی بەڕێزیان وەك خۆی دەگوازمەوە ودواتر ڕوونكردنەوەیان لەسەر دەدەم.

دیارە جەنابیان بۆچوونیان لەگەڵ بەندە جیاوازە وپێیان وایە كە مامەڵەكردن بە (OneCoin) ە وە هیچ كێشەی نییە و سەرەتا باس لە قسەیەكی ئیمامی غەزالی دەكات كە نابێت مرۆڤ قسە لەبارەی شتێكەوە بكات كەشارەزایی نەبێت و هەر لەو سۆنگەیەوە ئاماژە بەوە دەكات كەخۆی یەكێكە لەبەشداربووانی پڕۆژەی (OneCoin) و لەو بارەیەوە دەڵێت:

(دووەم لەسەر ئەم خاڵەی پێشوو من لەمانگی (٣) ی (٢٠١٧) كە بابەتی (وەن كۆین) م بیست، بۆ ماوەی زیاتر لەمانگێك رۆژانە نزیكەی (٢) كاتژمێر لەسەر ئەم بابەتەم خوێند و ئاگاداری هەر چی خاڵی ئیجابی و سلبی ئەو بابەتە بوم، بەڵام هەستم كرد هێشتا باش لەبابەتەكە تێنەگەیشتوم بەپراكتیكی، بۆیە بەبێ دەنگی ئەكاونتێكم دروستكرد وتم با بزانم دراوی وەن كۆین چۆن دروستدەبێت و لەچی دروستدەبێتو بە چ قۆناغ تێپەر دەبیت...؟؟؟ بۆ ئەوەی بزانم حەڵاڵە یان حەرامە؟ ئەگەر حەڵاڵە چی حەڵاڵە؟ چۆن حەڵاڵە؟ بۆچی حەڵالە؟ ئەگەر حەرامیشە چی حەرامە؟ چۆن حەرامە؟ كامە قۆناغ حەرامە؟ لەبەرچی حەرامە؟.

سێیەم: دوای تێپەربوونی زیاتر لە ٥ مانگ بەسەر بەشداریكردنمدا و ئاشنا بونم بەهەمو پرۆسەكانو قۆناغەكانی دروستبوونی (OneCoin).

كەواتە جەنابیان وەك خۆی دانی پێدا دەنێت یەكێكە لەبەشداربوانی پرۆسەكە بۆیە ناكرێت قسەكانی وەك بێلایەنێك وەربگیرێت و ئەوەیش كەدەیڵێت سەبارەت بە پاساوی بەشداریكردنی بەمەبەستی شارەزابوون پاساوێكی لاوازە و دەكرا ئەو شارەزاییە بێ بەشداریكردنیش بەدەست بێت؛ چونكە ئەوان سایتی فەرمییان هەیە و چەندین ئەكاونت و پەیجیش هەیە ریكلامیان بۆ دەكات و لێرەیش گروپی كاریان هەیە؛ بۆیە دەكرا لەڕێی

ئەوانەوە بەدواداچوون بکات و لێی تێبگات، بەڵام دیارە ئەویش چاوی لەو قازانجە بێ شومارەیە کە بانگەشەکارانی دراوەکە بەڵێنیان پێداوە نەك بەدواداچونی شەرعی.

دواتر بەڕێزیان نەیارانی (OneCoin) بەوە تۆمەتبار دەکات کەزانیارییان لەو بارەیەوە کەمە و بەهەڵە لێی حاڵی بوون ودەڵێت: (هەست دەکەم زانیاری زۆرێك لەو بەرێزانەی کە قسە دەکەن لەسەر (OneCoin) زانیاری زۆر کەمن و هەندێکشی بەو شێوازە نییە کە باسی دەکەن).

من نازانم بۆ دەبێت ڕەخنە گرتن هەمیشە بە ناتێگەیشتن ڕاڤە بکرێت؟! ئەی ئەگەری پێچەوانەکەی لەئارادا نیە؟!.

لە خاڵی دووەم و سێیەمدا ئەوە دووبارە دەکاتەوە کە من پێشتر وەڵامم داوەتەوە و دەمزانی کە بۆ خۆپاراستن لەگرفتە شەرعییەکانی مامەمەڵەکە دەیانەوێت وای وێنا بکەن کە (Token) ە کان شتێکی لاوەکین و خەڵکی بەمەبەستی کڕینی پاکێجەکە بەشداری دەکەن نەك (Token) ە کان و لەو بارەیەوە دەڵێت:

(٢. بەکڕینی پاکێجێکی فێرکاری کۆمپانیا ژمارەیەك (توکن Token) بەدیاری پێشکەش دەکات کە دواترو بەچەند پرۆسەیەك دەبن بەدراوێکی ئیلکترونی بەناوی (OneCoin).

٣. کۆمپانیا پلانێکی داناوە بۆ ئەوەی بەهایەك دروست بکات لەبازاردا بۆ ئەو دیارییەی کە وەرتگرتووە (OneCoin) بۆ ئەوەی تۆی کریار وێڕای سوود وەرگرتن لەخولە فێرکارییەکان بتوانیت سوود لەدیاریەکەشت وەربگریت).

من پێشتریش ئەم خاڵەم ڕوونکردۆتەوە و گوتومە وێنا کردنی (OneCoin) وەکو کاڵایەك کە بریتیە لە پاکێجێك وئەو پاکێجە هەندێك (Token) ی وەکو دیاری لەگەڵدایە زۆر دوورە لەڕاستییەوە؛ چونکە ئەمە کەسی بەرامبەر وا تێدەگەیەنێت کە کڕیار لەبەر پاکێجەکە خۆی کاڵاکە دەکڕێت نەك (Token) ە کان، لەکاتێکدا کارەکە بەپێچەوانەوەیە کڕیار لەبەر (Token) ە کان کاڵاکە دەکڕێت کە پاش ماوەیەك دەبێتە (OneCoin) وئەوانیش دەڵێن دەبنە دراو. ئەگینا وەك پێشتریش باسمان کرد پاکێجەکان بێ (Token) ە کان سوودێکی ئەوتۆیان نییە. باشە ئەگەر ڕاست دەکەن و (Token) ە کان شتێکی

لاوەكین ئادەی لەمامەڵەكە بیكەنە دەرەوە و تەنها پاكێجەكان بفرۆشن بزانین كەس بەو پارە خەیاڵییە دەیانكڕێت؟!!.

دواتر ئەو بەڕێزە خۆیشی ناتوانێت تاسەر لەسەر وێناكردنی پێشووی بۆ (OneCoin) وەك پاكێجێكی ڤێركاری یاخود كاڵایەك بەردەوام بێت و لەخاڵی (٤- ٥) ی نووسینەكەیدا دان بەو ڕاستییەدا دەنێت كە (OneCoin) دراوە و باسی بازاڕێك دەكات كە دەتوانیت بە (OneCoin) مامەڵەی تێدا بكەیت، و دواتریش باس لەپلانی چوونی (OneCoin) بۆ ناو بۆرسە جیهانییەكان دەكات ودەڵێت:

(٤. بۆیە كومپانیا هەڵساوە بەدروستكردنی بازارێكی ئەلكترۆنی بەناوی (DealShaker) كە كاڵای جۆراوجۆری تیایە بە (OneCoin) دەفرۆشرێت.. ئەم بازاڕە لەمانگی ٣ی ٢٠١٧ كەوتوتە ئیش و ڕۆژانە كڕین و فرۆشتنی تێدا دەكرێت هاوشێوەی بازاڕەكانی (ئەمازۆن – عەلی بابا و...). بۆ زیاتر ئاشنابوون سەردانی ئەم سایتە بكە: https://www.dealshaker.com/en.

٥. سەرەرای ئەو بازارە كە مامەڵە بە (OneCoin) دەكات كۆمپانیا پلانی داناوە بۆ ئەوەی دراوی (OneCoin) لە ٢٠١٨ /١٠/٨ بچێتە ناو بۆرصە جیهانییەكان و كۆینەكان عەرز بكات بۆ فرۆشتن. ئەم پرۆسەیە پێی دەوترێت (ICO) و یەكەم هەنگاوی ئەم قۆناغە لە ٢٠١٧/١٠/١٥ دەستپێدەكات واتە: لەچەند رۆژی داهاتوودا.. https://www.onecoinico.io.....).

من لەگەڵ ئەوەی كە تێبینی زۆرم هەیە لەسەر ئەو بازاڕەی باسی دەكات (DealShaker) لەڕووی جۆری كاڵا ونرخەكانی بەرامبەر بەبازاڕ و ئەو كۆمپانیایانەی تێیدا بەشدارن و ئامادەن بە (OneCoin) بكڕن وبفرۆشن، كەلێرەشدا دیسان فێڵ و چاوبەستێكی زۆر لە بەشداربووان دەكرێت، بەڵام ئەوە باسێكی ترە و زۆر سەری خۆمانی پێوە نایەشێنین، گرنگ ئەوەیە لێرەدا نووسەر ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێت كە ئێمە دەڵێین (OneCoin) لەبنەڕەتدا دراوە و بۆ ئەو مەبەستەیش هاتۆتە بوون و ناساندنی وەك پاكێجێكی ڤێركاری تەنها بۆ فریودانی خەڵك و خۆدزینەوەیە لە پرسی شەرع و بەرپرسیارێتی بەرامبەر یاسا.

پاشان نووسەر دێتە سەر باسی پوختەی ئیشەكە و باس لەسوودەكانی پاكێجەكانی (OneCoin) بەگشتی دەكات و دەڵێت: (كەواتە پوختەی ئیشەكە تا ئێستا ئەمەیە: بەكڕینی پاكێجێك ئەم سودانەت دەست دەكەوێت: فێری بزنس، كاری بازرگانی، بازرگانی سەدەی ٢١، بازرگانی ئەلكترۆنی، دراوی ئەلكترۆنی دەبیت، بەشێوەیەكی ئەكادیمیو سەردەمییانە، بەتەواوكردنی خولەكە تێستێك دەكەیت و بڕوانامە وەردەگریت).

لێرەدا پێم خۆشە هەڵوێستەیەك بكەین و بپرسین باشە هەموو ئەوانەی سەرەوە كە باسكراون بۆ (Token) ەكان دەبێت نرخیان چەند بێت؟. هیچ كەسێكی ژیر ئەگەر كورد واتەنی (پارەی لەپێستی گادا بێت) شەش دەفتەر دۆلار دەدات بەو شتانە، كە نرخی هەندێك لەپاكێجەكان ئێستا ئەوەندەیە.

دواتر دەچێتەوە سەر هەمان باسی پێشوو زۆر بەلاوەكی ولەپەراوێزدا باسی (Token) ەكان دەكات كە دەبنە (Coin) ودەڵێت: جگە لە فێربوون وبڕوانامە دەبیتە خاوەن چەند كۆینێك (بەپێی قەبارەی پاكێجەكەت). ئەم كۆینانە لە ئێستادا دەتوانیت:

١- كاڵای پێ بكڕیت لەبازاری (DealShaker).
٢- (OFC) پێ بكڕیت كە دواتر دەبنە پشكی كۆمپانیا.
٣- بیخەیتە صندۆقی وەبەرهێنان لای كۆمپانیا خۆی لە بەشی (Coinsafe) كە دەتوانیت بەپێی ئەحكامی شەریعەتی ئیسلامی وەبەرهێنان بكەیت. (دوای چوونە بۆرصەشەوە دەتوانیت كۆینەكانت بفرۆشیتەوە).

لەڕاستیدا ئەم وێناكردنە پێچەوانەكەی ڕاستە و (Coin) ەكان مەبەستی سەرەكی مامەڵەكەن، ولێرەشدا دیسان دان بەوەدا دەنێت كە (Coin) ەكان دراون و لەهەموو ئەوانەیش سەیرتر ئەوەیە كە دەڵێت: (دەتوانیت بەپێی ئەحكامی شەریعەتی ئیسلامی وەبەرهێنان بكەیت). ئەوە ڕێك وەكو ئەوەم دێتە پێش چاو بەكەسێك بڵێیت: ئەو بەرازە بكڕە ودواتر دەتوانیت بەپێی شەریعەی ئیسلامی سەری بڕیت، ئاخر كاكی من بەراز خۆی حەرامە چۆن بەسەربڕین حەڵاڵ دەبێت، ئێمەیش دەڵێین ئەصلی مامەڵەكە حەرامە دواتر چۆن بەحەڵاڵی بەكاردێت.

لە خاڵی (٨) دا دیسان پێ لەو ڕاستییە دەنێتەوە کە (OneCoin) دراوە و دەڵێت: (لەروی تەکنەلۆژیاوە کۆمپانیا تەکنەلۆژیای (Blockchain) بەکار دێنێت کە تازەترین و بەهێزترین تەکنەلۆژیای جیهانە بۆ پاراستن و سیکیوریتی ومامەڵەو حەواڵەکردنی دراو...ئیستا زۆرێك لە وڵاتە پێشکەوتووەکان بڕیاریان داوە ئەو تەکنەلۆژیایە بەکاربێنن).

لەخاڵی (٩) دا باس لەڕێ وشوێنە یاساییەکان دەکات کە کۆمپانیا دەیگرێتە بەر بۆ ڕێگە گرتن لەخراپ بەکارهێنانی ئەم جۆرە دراوانە و دەڵێت: (لەڕووی یاسایی وشەفافیەتەوە (OneCoin) تاکە (CryptoCurrency)ە کە ئیش بە سیستمی (KYC) دەکات، ئەویش بریتییە لە ناسینی هەموو بەشداربویەك، واتە زانیاریەکانی هەموو بەشداربووان وەك ناو و پاسپۆرت و نیشتەجێبوون و... لەلایەن کۆمپانیاوە هەیە، ئەمەش بۆ ئەوەیە کە هیچ مامەڵەیەکی نایاسایی‌و خراپ بە (OneCoin) نەکرێت).

ئەم قسەیە ڕاستە وکارێکی زۆریش باشە بەڵام ئەم جۆرە سیستەمە لەگەڵ سرووشتی دراوی ئەلکترۆنی یەك ناکاتەوە، هەر بۆیە تا ئێستا (OneCoin) لەنێوان ئەو دراوە ژمارەییانەدا بوونی نییە کە لە پێگەی (Coin Market Cap) تۆمار کراون کە پێگەیەکی تایبەتە بەبەدواچونی کار وبەهاکانی دراوە ئەلکترۆنییەکان. هەر ئەو سیستەمەیش کاریگەری زۆر خراپ لەسەر داهاتی (OneCoin) دروست دەکات؛ چونکە ئەوان ئێستا چاویان لەسەر (Bitcoin) وقازانجە زەبەلاحەکانێتی و بەوەیش هەواداران و بەشداربووانی خۆیان فریو دەدەن، لەکاتێکدا هەموومان دەزانین کە هۆکاری بەرزبوونەوەی بەهای (Bitcoin) بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە دوور لەچاوی یاسا و هەر چاودێرییەکی دارایی لەلایەن هاکەرز و بازرگانی بەمادە هۆشبەرەکان و سپی کردنەوەی پارە و تۆڕەکانی لەشفرۆشی و باندەکانی تیرۆرەوە مامەڵەی پێوە دەکرێت. بۆیە گرنگە ئەوان ڕاستییەکان وەکو خۆی بۆ خەڵکی باس بکەن و بە بەها و قازانجی (Bitcoin) بەشداربووەکانیان فریو نەدەن.

دواتر ئەو بەڕێزە کۆمەڵێك خاڵ تێکەڵ بەیەك دەکات و کۆمەڵێك پرسیار دەوروژێنێت و دەڵێت: (دوای ئەم خاڵانەی سەرەوە کە پوختەی ئیش و کارکردنی وەن کۆین دەریدەخات جێی خۆیەتی پرسیار بکەین:

- ئایا كام خاڵ لەو خاڵانەی سەرەوە حەرامە؟!.
- كام قۆناغ لە قۆناغەكانی ئەم جۆرە كاركردنە حەرامە؟!.
- ئایا بەشداریكردن لە خولێكی فێركاری ئەلیكترونی حەرامە؟؟؟!.
- ئایا وەرگرتنی دیاری لەگەڵ بەشداریكردن لە خولێكی فێركاری حەرامە؟!.
- ئایا ئەگەر دیارییەكت وەرگرت و دواتر ئەو دیارییە بەهایەكی كرد لە بازاڕداو بۆ بە دراو، ئایا فرۆشتنی ئەو دراوە حەرامە؟!.
- ئایا كاتێك تۆكنەكانت هەموو پرۆسەكانی بوون بە دراو تەواو دەكەن و دەبن بە (OneCoin)حەرامە ئەم كۆینانە بەكاربێنیت بۆ كڕینی شت لەو بازاڕانەی كە مامەڵە بەو دراوە دەكەن؟!.
- ئایا تەكنەلۆژیای بلۆك چەین حەرامە؟؟!.
- ئایا سیستمی (KYC) حەرامە؟؟!).

ئاخر ئەم قسە وپرسیارانە بەو سادەییە نین كەجەنابت دەتەوێت وێنای بكەیت و بەسەرپێی بەسەریاندا گوزەر بكەیت، كەس نەیگوتوە خولی فێركاری ئەلكترۆنی حەرامە، كەسیش نەیگوتوە وەرگرتنی دیاری حەرامە. بەس ئەمە چەواشەكردنی خوێنەرە چونكە (Token) ە كان وەكو پێشتریش گوتم دیاری نین بەڵكو كرۆكی مامەڵەكەن و لەبنەڕەتدا كڕین وفرۆشتنەكە بەوانەوە دەكرێت و من تەحەددا دەكەم یەك كەس ئەو پاكێجانەی ئێوەی بوویێت بەو نرخانە بێ (Token) ەكان!!.

یان كە دەپرسیت: (ئایا ئەگەر دیارییەكت وەرگرت و دواتر ئەو دیارییە بەهایەكی كرد لە بازارداو بۆ بە دراو ئایا فرۆشتنی ئەو دراوە حەرامە؟).

لێرەدا خودی پرسیارەكە هەڵەیە چونكە لەگەڵ سروشتی مامەڵەكەی بەڕێزتان یەك ناكاتەوە تۆ ئەگەر بتەوێت ڕاستییەكان وەك خۆی ڕوون بكەیتەوە دەبێت بپرسیت: (ئەگەر دراوێكت كڕی كە ئێستا بوونی نیە و دواتر ئەو دراوە بو بە دراوی ڕاستەقینە وبەهایەكی كرد لە بازاردا، ئایا فرۆشتنی ئەو دراوە حەرامە). بەڵێ حەرامە وجەنابیشت زۆر لەمن باشتر ئەوە دەزانیت ودەشزانیت كە گۆڕینی ناوی (دراو) بە (دیاری) حوكمی شەرعی ناگۆڕێت.

دواتریش دەپرسیت: (ئایا کاتێك تۆکنەکانت هەموو پرۆسەکانی بوون بە دراو تەواو دەکەن و دەبن بە (OneCoin) حەرامە ئەم کۆینانە بەکاربێنی بۆ کڕینی شت لەو بازاڕانەی کە مامەڵە بەو دراوە دەکەن؟).

من پێت دەڵێم: فرۆشتنی (Token) ەکان لە ئێستادا شتێکە و دواتر کە بوون بەدراو و (Coin) شتێکی ترە و ئەو کات مامەڵەکردن پێوەی قسەیەکی تر هەڵدەگرێت، خۆ ناشکرێت ئێمە ئەم قۆناغ بەندی وجیاوازی کاتە فەرامۆش بکەین بڵێین جا جیاوازیان چییە، من نموونەیەکتان عەرز دەکەم کەسێك پارەییەکی زۆری هەیە لەماڵەوە دەچێت لەبازاڕ دراوێکی تر بکڕێت بەڵام ئێستا پارەکەی ئامادە نییە ئایا ئەم مامەڵەیە حەڵاڵە؟!. بەدڵنیاییەوە نەخێر بەڵکو دەبێت پارەکەی ئامادە بێت یان چەکێکی بانکی بەبڕی پارەکە ڕادەستی کابرا بکات، ئەمە لەکاتێکدا ئێمە دڵنیایین لەبوونی پارەکە و لەوانەیشە ئەگەر بمانەوێت لەچەند خولەکێکدا ئامادەی بکەین، بەڵام قسەی شەرع لەسەر مامەڵەکە بۆ ئێستایە، جا وەرە ئەوە بەراورد بکە بەو کارەی بەڕێزتان ئێستا دەیکەن، ئێوە کە (Token) ەکان دەفرۆشن (OneCoin) ەکان هەر بوونیان نیە، دواتر ئەمانە پاش ماوەیەك دەبنە (OneCoin) کەسیش نازانێت چەند (Coin) دەکەن، وە ئێوە خۆیشتان نازانن و ناشتوانن گرەنتی ئەوە بدەنە کەس کە (OneCoin) لەداهاتوودا دەبێتە دراو و دەچێتە بۆرسە یان نا، بۆیە لە ئێستادا ناچارن وەك پاکێجی فێرکاری مامەڵەی پێوە بکەن.

من پێم خۆشە ئەو ڕیسك ومەترسیانەیشت لەنووسینەکەتدا باس بکردایە و ئاوها بەسادەیی ئەو پرسیارانەت نەکردایە.

بەداخەوە جارێکی تر و بۆ دیزە بەدەرخۆنەکردنی هاوکێشەکان دەپرسیت: (ئایا تەکنەلۆژیای بلۆك چەین حەرامە؟! ئایا سیستمی (KYC) حەرامە؟؟!). نەخێر ئەمانە هیچیان حەرام نین وبگرە زۆریش باشن و کەسیش قسەی لەسەر ئەوانە نییە.

دواتر بەسەرسوڕمانەوە دەپرسیت: (چی حەرامە؟! و کام بڕگە حەرامە؟! و بۆچی حەرامە؟! و بە چ بەڵگەیەك حەرامە؟!).

کورد واتەنی گوتیان: حوشتر ملت خوارە. گوتی: جا کوێم ڕاستە تا ملم خوار بێت.

یان وەکو شاعیر دەڵێت:

وهل يصح فى الأذهان شيء إذا احتاج النهار إلى دليل.

جا منيش نازانم (OneCoin) كوێى حەڵاڵە تا قسە لەسەر حەرامييەكەى بكرێت.

پاشان دێيتە سەر باسكردنى جۆرى حەرامەكان كە دەبن بەدوو بەشەوە ودەپرسيت حەرامى (OneCoin) كام جۆرە حەرامەيانە ودەڵێيت: (پرسيارەكە لێرە ئەمەيە: ئەگەر (OneCoin) حەرام بێت كام جۆرەيە؟ ئايا (محرم لذاته) يە؟ يان (محرم لغيره)؟).

ئەگەر دەتەوێت وەڵامەكەى بزانيت من خزمەتت دەكەم ودەڵێم مامەڵە كردن بە (OneCoin) ە وە بەم شێوازەى ئێستاى لەجۆرى يەكەميانە و (محرم لذاته) يە.

دواتر دەپرسيت: (ئەگەر جۆرى يەكەمە، كام شتەى وەن كۆين حەرامە؟! ئايا لە پێكهاتەيەكى نەجس دروست بووە وەكو خوێن و گۆشتى بەراز؟ ئايا سەرخۆشت دەكات وەكو عەرەق؟!).

نا كاكە تۆ بۆ ئەوەندە دوور دەڕۆيت و بابەتە فيقهييەكان تێكەڵ دەكەيت، ئەو نموونانەى تۆ باست كردون لەفيقهى ئيسلاميدا لەبابەتى خواردەمەنييە حەرامكراوەكاندا باس كراون، ئەوەيش ئێمە گفتوگۆى لەسەر دەكەين و جەنابت لەبارەيەوە دەپرسيت لەبابەتى مامەڵە دارايى و بازرگانييەكانە، بۆيە حەرامى (OneCoin) لەهاوشێوەى حەرامبوونى سوو، قومار، چاوبەست كردنە، و هەموو ئەوانەيش لە بابەتى مامەڵە بازرگانييەكاندا (محرم لذاته) ين وەك خوێن و گۆشتى بەراز لە بابەتى خواردەمەنييە حەرامكراوەكاندا.

پاشان پێش خوێنەر دەكەويت و بەر لەوەى وەڵامت بداتەوە بيرى پەرت دەكەيت و خۆت وەڵامى خۆت دەدەيتەوە و دەڵێيت: (بەدڵنيايەوە دەتوانم بڵێم (OneCoin) لەم جۆرە حەرامە نييە، چونكە دراوێكى ئەلكترۆنيەو بەسيستمێكى تەكنەلۆژى پێشكەوتوو دروست دەكرێت).

باشە ئێستا خۆت بەڕوونى و ڕاشكاوانە دانت بەوەدانا كە (OneCoin) دراوە نەك پاكێجى فێركارى، كەواتە وەك پێشتريش گوتمان دەبێت هەموو مەرجەكانى مامەڵەكردن بەدراوى شەرعى تێدابێت ئەوجا دروستە مامەڵەى پێوە بكرێت، وەك ئەوەى لەئێستادا دراوێكى فەرمى بێت و نرخ و ڕەگەزى دياريكراوى هەبێت و هەبووى ڕاستەقينە يان

حوكمی هەبێت لەكاتی گۆڕینەوەیدا بەدراوێكی تر، كە چی تۆ باس لەهیچ كام لەم مەرجانە ناكەیت و خۆتی لێ دەدزیتەوە و لەبری ئەوانە باسی دوو شتی تر دەكەیت كە هیچیان خاڵی یەكلاكەرەوە و بنەمای حوكمی شەرعی نین بۆ مامەڵەكردن بە دراوەوە. ئەوانیش (ئەلكترۆنی بوون و بەسیستەمی پێشكەوتوو بەرهەم هاتنە) ڕوونتر بڵێم بەلای بەڕێزتانەوە: هەر دراوێك ئەلكترۆنی بوو، وە بەسیستەمی تەكنەلۆژی پێشكەوتوو دروست كرابوو ئیتر حەڵاڵە مامەڵەی پێوە بكرێت؟!. ئەوانە هەرگیز نابنە پێوەر، ئەگەریش هەر پێت وایە خۆ ئێستا (Bitcoin) یش ئەو دوو مەرجەی تێدایە، حەز دەكەم ڕای جەنابتی لەبارەیەوە بزانم؟.

بەردەوام دەبێت لەسەر فەرزكردنی ئەگەرەكان وەدەڵێیت: (ئایا (OneCoin) لە جۆری دووەمە لەحەرام واتە (محرم لغیره)؟ ئەگەر خۆی لەخۆیدا حەرام نەبێت، ئایا ئەم مامەڵەیە بە چ هۆكارێكی دەرەكی حەرام دەبێت؟). ئێستا من بۆم ڕوونكردیتەوە كە حەرامییەكەی لەجۆری یەكەمە بۆیە ئەم گریمانەیە بەلای منەوە بەتاڵە.

دواتر دێیتە سەر بەڵگە هێنانەوە بۆ شەرعیەتی (OneCoin) وەدەڵێیت: (قاعیدەیەكی أصولی دەلێت (الأصل في الأشیاء الإباحة) واتە: لەبنەڕەتدا هەموو شتێك حەڵاڵە، بەتایبەتی لە (معاملات) دا، واتە هەموو مامەڵەیەك حەڵاڵە مەگەر هۆكارێكی تر بكەوێتە ناوەوە وەك (غەش – درۆ – دزی – فێڵ – ریبا).

من پێشتر وەڵامی ئەم قسەیەم بەووردی داوەتەوە بۆیە لێرەدا دووبارەی ناكەمەوە.

جارێكی تر دەكەویتەوە پرسیار كردن وەدەڵێیت: (دووبارە پرسیار دەكەین كام لەم هۆكارانە بەدی دەكرێت لەمامەڵەكردن بە(OneCoin) ؟ ئایا كۆمپانیا لەماوەی ٣ساڵی ئیشكردنی چ غەشێكی كردووە لە بەشداربووانی كە زیاتر لە ٣ ملیۆن بەشداربووی هەیە؟!.. كۆمپانیا چ درۆیەكی كردووە لەگەڵیان؟! دزی لەكام بەشداربوو كراوە؟! فێڵ لەكێ كراوە؟!، كام بڕگە لەئیشكردن ریبای تێكەوتووە؟! كام بەشداربووی وەن كۆین زەرەری كردووە؟! كامیان پەشیمانە لە بەشداریكردن؟!).

من پێت دەڵێم كۆمپانیا چ غەش وفێڵێك دەكات، كۆمپانیا فریوی ئەندامانی دەدا بەقازانج و دەستكەوتی خەیاڵی و جەنابیشتان لەمن بە ئاگاترن كە خەڵكی ئێوە

لەسيمينارەكاندا چى بەئامادەبووان دەڵێن و چۆن حاڵييان دەكەن كەلەماوەيەكى زۆر كەمدا دەبنە مليۆنێر ومليادرێر بە بێ ئەوەى باسى ڕيسك وئەگەرە نەخوازراوەكانى تر بكەن، كۆمپانيا بەخەڵكى دەڵێت كەوا دەتوانن مامەڵە بەپارەكانيانەوە بكەن و چيان بوێت پێى بكەن. كە ئەمە تائێستايش دوورە لەڕاستييەوە.

دەڵێيت: (كێ پەشيمانە، وكێ زەرەرى كردوە؟). ئەمانە كەى پێوەرى حەرامى وحەڵاڵى مامەڵە شەرعيەكانن تا بكرێنە پرسيار، ئەو كەسانەى كە سووخۆرن يان فێڵبازن يان دزن هيچ كات پەشيمان نين و بەدەگمەنيش نەبێت زەرەر ناكەن بەڵام خۆ ناكرێت بڵێين بەخاترى ئەوەى زەرەر ناكەن و پەشيمان نين ئيتر كارەكەيان دروستە.

سەبارەت بە سوويش لەسەرەوە عەرزم كردويت كە چۆن و بەچ شێوەيەك سووى تێ دەكەوێت و جۆرى سووەكەيش چييە و چۆنە و بەڵگەكانيشيم خستۆتە ڕوو.

لەكۆتاييدا دەپرسيت: (كام دەقى صحيح و صريح هەيە كە ئەم جۆرە مامەڵەيە قەدەغە بكات؟!).

من هەموو قسەكانم بەبەڵگەوە خستۆتە ڕوو بەڵام بەداخەوە تۆ بۆ پشتگيرى قسەكانت يەك بەڵگەيشت نەخستۆتە ڕوو، ئەوەى باستان كردووە زادەى بيرى بازرگانى و بەرژەوەندى بەرتەسكى خۆتانە و هيچى تر.

لەهەموو قسەكانى سەرەوەت سەيروسەمەرە تر بڕگەى كۆتايى ڕوونكردنەوەكەتە كەدەڵێيت: (لەكۆتاييدا دەڵێم زۆر ئاساييە خەڵكێك گومانى هەبێت لەسەر ئەم دراوە و هەر بابەتێكى تر، يان ترسى هەبێت لێى يان ڕەخنەى هەبێت يان متمانەى پێى نەبێت يان.. بەڵام حەقوايە ئەم ڕاوبۆچوون و سەرنج و ڕەخنانە نەخرێتە بەرگى شەرعى ئيسلامەوە، يان قاڵبى حەڵاڵو حەرامەوە...).

بەڕێز من تێناگەم مەبەستت چييە كە دەڵێيت: (حەق وايە ئەم ڕاوبۆچوون و سەرنج و ڕەخنانە نەخرێتە بەرگى شەرعى ئيسلامەوە، يان قاڵبى حەڵاڵ و حەرامەوە). ئەى ئەگەر نەيخەينە بەرگى شەريعەتى ئيسلامەوە بەچ شەريعەتێك پێودانگى بكەين؟! بەتەورات يان ئينجيل يان عەقڵ و ئارەزووو؟!. ئەى ئەگەر نەيخەينە قاڵبى حەڵاڵ وحەرامەوە، بە چ قاڵبێكى تر مەزەنەى بكەين و هيچ كردەوەيەكى مرۆڤ هەيە نەچێتە

ئەو قاڵبەوە؟! بۆ زانایانی (أصول) كردەوەكانی مرۆڤ دابەش ناكەن بەسەر (واجب، حرام، مندوب، مكروە، مباح)؟!.

بۆ هیچ كردەوەیەك هەیە لەم پێنج بەشە بەدەر بێت؟! ئەی ئەگەر ئێمە مامەڵە داراییەكانمان لەحەڵاڵ و حەرام دەركرد، بەچ پێوەرێكی تر هەڵسەنگاندنیان بۆ بكەین.

لەكۆتاییشدا ئەگەر ئەم قسانەت بەجدییە و سوعبەت ناكەیت ئەی ئەم ڕوونكردنەوەیەی بەڕێزت لەسەر چییە، ئەی ئەوە نییە بەڕێزت نووسیوتە: (گفتوگۆیەكی هێمنانە لەسەر لایەنی شەرعی (وەن كۆین)..). ئەوە نییە دەتەوێت بەرگی حەڵاڵی بكەیت بەبەردا. یان ڕاشكاوانەتر بڵێ كەس نەڵێ حەرامە، ئاوا قسەكە لای من و سەرجەم خوێنەرانیش ڕوونتر دەبوو بەڵام ئێستا و بەم شێوەیە ببورە زۆر ئاڵۆزە.

لەدوا داواكاریشتدا پاساو بۆ قسەكانت دێنیتەوە ودەڵێیت: (چونكە ئەگەر ئیشەكە خوا نەخواستە لەبنەڕەتدا حەرام بێتو تۆ فەتوای حەڵاڵبوونت دا ئەوا خەڵكانێكی زۆر بەهۆی فەتواكەی تۆ تووشی حەرام دەبن. ئەگەر شتەكە حەڵاڵ بێت تۆ فەتوای حەرامبونیتدا ئەوا خەڵكانێكی زۆر بێبەش دەكەیت لەو خێرە).

باشە بەڕێزەكەم تۆ كە بڕوات وایە و ئەو عەرەبییە فەصیحە دەزانیت ئەی بۆ لەسەرتاوە فەتوای حەڵاڵبوونیت داوە و بەرگری لێدەكەیت و سەدەها كەس بەهۆی قسەی ئێوەوە تێوەگلاون، ئەی بۆ ئەوكات هەڵوێستەتان نەكرد وخەمی خەڵكتان نەبوو.

باشە ئەو كات گوزەراو گریمان نەتانزانی ئەی ئێستا و پاش ئەم ڕوونكردنەوانەی ئێمە هەر نازانن؟!.

ئەوەتا دكتۆر عەلی قەرەداغیش داواتان لێدەكات ڕایگرن بۆ ڕایناگرن[1]، ئەی باشە قسەی ئێمەو مانان وجەنابی دكتۆر هەر هیچ نەبێت گومانێك لەسەر شەرعییەتی ئەو كارە دروست ناكات؟. ئەی پێغەمبەری خودا (درودی خوای لەسەر بێت) بۆ ئەم جۆرە كارو

١- تێبینی: ئەم بابەتە لەبەرواری (٢٠١٧/١٠/٤) نووسیومە و لەپەڕەی تایبەتی خۆم لە فەیسبووك بڵاوم كردۆتەوە و ئەوەی ئاماژەم پێكردووە بڕیاری دكتۆر عەلی قەرەداغی بوو لەو كاتەدا، پاشتر دكتۆر عەلی لەبەرواری (٢٠١٨/٨/١٩) وپاش زیاتر لە (١٠) مانگ لەبڵاو كردنەوەی ئەو بابەتە فەتوای حەرامی مامەڵەكردنی بە (OneCoin) ە وە دەركرد.

كایانە نافەرموویت: (فمَن اتَّقى الشُّبهات فقد استبرأ لدینه وعرضه، ومَن وقع في الشُّبهات وقع في الحرام،)[١].

واتا: هەر كەس خۆی لەشتی گوماناوی پاراست ئەوە دین وداوێن ونامووسی پاك ڕاگرتوە وهەركەسیش كەوتە شتی گوماناویەوە ئەوە كەوتۆتە حەرامەوە[٢].

پرۆفیسۆر
خالد محمد صالح
٢٠١٧/١٠/٤

---

١ - البخاري، صحيح البخاري، ج١، ص٢٠.

٢ - ئەی ئێستا دەكرێت بپرسین كوا ئەو هەموو بەڵێنەی خەڵكتان پێ هەڵخەڵەتاند كە ئەم دراوە دەچێتە بۆرسە جیهانییەكانەوە و بەهاكەی دەفرێت و قازانجی خەیاڵییان دەست دەكەوێت، ئەوە زیاتر لەساڵێك بەسەر بەڵێنەكانتان تێپەڕ بوو نەك هەر نەچووە هیچ بۆرسەیەك بەڵكو ئێستا ئەندازیاری بیرۆكەكە لە زیندانە و بەتۆمەتی درۆ و هەڵخەڵەتاندنی خەڵك و سپیكردنەوەی پارە و چەندین تۆمەتی تر دادگایی دەكرێت، ئێستا دەكرێت پێمان بڵێن ئێوە چی وەڵامی ئەو خەڵكە دەدەنەوە كە لەخشتەتان بردوون و پارەكانتان بە ناحەق خواردوون؟!.

تەوەری شەشەم

بۆچوونی زانایان لەسەر مامەڵەكردن بە (OneCoin) ەوە

پاش ماوەیەك و بە مەبەستی یەكلاكردنەوەی ئەو پرسە و زیاتر دڵنیاكردنی هەموو لایەك لە حەرامی مامەڵەكردن بەو دراوەوە لە (٢٠١٨/١/٦) نووسراوێكم ئاراستەی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی سەر بەیەكێتی زانایان كرد وتوێژینەوە زانستییەكەی خۆم لەگەڵ هاوپێچ كرد و داوای بۆچوونی بەڕێزیانم لەسەر بابەتەكە كرد كە ئەمە دەقەكەیەتی:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين سيدنا محمد ﷺ وعلى آله وصحبه أجمعين.

مامۆستایانی بەڕێزی ئەندامانی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان:

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

بەڕێزان وەك جەنابتان ئاگادارن ماوەیەكە دەنگۆی بەكارهێنانی دراوی ئەلكترۆنی بەناو هەرێمەكەماندا بڵاو بۆتەوە وخەڵكانێكی زۆر لەچینوتوێژە جیاوازەكان پێوەی سەرقاڵبوون، بیرۆكەی ئەم جۆرە دراوانەیش تازەیە و پێویستی بە بەدواداچوون و لێكۆڵینەوەی جدی هەیە بۆ ڕوونكردنەوەی حوكمە شەرعییەكەی، هەرچەندە ئەم جۆرە دراوانە ئێستا زیاتر لە (٧٠٠) جۆری هەیە بەڵام گرنگترینیان وئەوەی ئێستا لەكوردستان بازاڕی گەرمە دراوی گریمانەیی (OneCoin) ە، كەماوەیەكە خەڵكی بەزۆری سەریان تێكردوە و مامەڵەی پێوە دەكەن، هەرچەندە لەئێستادا نەبوەتە دراو و نەچۆتە هیچ بۆرصەیەكی جیهانییەوە بەڵام بەكاربەرانی بەڵێنی ئەوە بەبەشداربووانی دەدەن كە لەداهاتوویەكی نزیكدا بەفەرمی دەبێتە دراو و دەچێتە بۆرصەوە.

ئەم جۆرە مامەڵەیەیش مەترسی زۆر لەسەر ماف و دارایی بەشداربووانی بەتایبەت و لەسەر ئابووری هەرێم بەگشتی دروست دەكات، لەبەرامبەریشدا ئەگەر دروست بێت ئەگەری قازانجی زۆری هەیە.

هەرچەندە من بۆ خۆم و لەقەدەر توانای سادەی خۆم بەدواداچوونم بۆ کردوە و بۆچوونی تایبەتی خۆم لەسەر داوە و لەتوێژینەوەیەکدا کە هاوپێچی ئەم داواکاریەیە دەیخەمە خزمەتتان، بەڵام بەدڵنیاییەوە بۆچونی جەنابتان سەنگ و قورسایی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە داواکارین لەبەڕێزتان بفەرموون وبەدواداچوونی جدی بۆ ئەم دراوە وهاوشێوەکانی بکەن و بڕیاری خۆتانی لەسەر بدەن تا چیتر خەڵکی لە دڵەڕاوکێدا نەمێننەوە.

هەر ئاسانکاری وهاوکاریەکیش لەوبارەیەوە بە ئێمە بکرێت لەخزمەتین.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

براتان

پ. د. خالد محمد صالح

٢٠١٨/١/٦

پاش نزیکەی سێ مانگ لەبەدواداچوون و لێکۆڵینەوە و توێژینەوە لەسەر بابەتەکە لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم بە سوپاسەوە لەبەرواری (٢٠١٨/٤/٥) وەڵامی پرسیارەکەیان دایەوە و بڕیاری حەرامی مامەڵەکردنی بەدراوی (OneCoin) ە وە دەرکرد لەفەتوایەکدا کە ئەمە دەقەکەیەتی:

حوکمی مامەڵەکردن و بازرگانیکردن بە دراوی (Onecoin) وە

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ﴾[١].

سوپاس‌و ستایش بۆ خوای جیهانیان، درودو سڵاو لەبەرێزترین پێغەمبەر و لەسەر خانەوادەی و یارانی‌و پەیڕەوانی ئەو بەچاکە تا ڕۆژی قیامەت.

لیژنەی باڵای فەتوا لە هەرێمی کوردستان لە دانیشتنی ئاسایی خۆی لەڕۆژی پێنج شەممە بەرواری (٢٠١٨/٥/٤) لە بارەگای سەرەکی خۆی لە شاری هەولێر تیشکی خستە سەر بابەتی مامەڵە کردن بە دراوی ئەلیکترۆنی (Onecoin) پاش ئەوەی کە پرسیاری ئاراستە

---

١ - سورة النحل: الآية ٤٣.

کرابوو لەلایەن هەندێك هاوڵاتیانی بەڕێزی کوردستانەوە بە تایبەت بەڕێز (پ. د. خالید محمد صالح) سەرۆکی ئیستتیوتی ژیار بۆ پەروەردەو گەشەپێدانی مرۆیی کە لە بەرواری (٢٠١٨/١/٦) بە نوسراوێکی فەرمی لە ڕێگەی ئیمەیڵەوە.

لیژنەکەمان پاش لێکۆڵینەوەی پێویست و تاوتویَ کردنی بە کۆی دەنگ ئەم فەتوایەی لەو ڕووەوە دەرکرد:

١- مامەڵە کردن بەو دراوە ئەلیکترۆنییە و هاوشێوەکانی لە ڕوانگەی فیقهی ئیسلامییەوە ئاڵۆز و یاساغ و نادروستە لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوە:

أ- دراوێکی گریمانەییە (عملة إفتراضية) و شەریعەتی ئیسلامییش مامەڵە کردنی بە دراوی گریمانەیی پیَ دروست نییە.

ب- دراوێکی نا دیارە لە هەموو ڕوویەکەوە، واتە: ناڕوونی سەرچاوەی هەیە، چونکە لایەنی دەرکردنی دیار نییە، کە ئەمەش (غرر) ئاڵۆزیو نادیاری دروستدەکات، شەریعەتیش مامەڵەی نادیاری پیَ دروست نییە.

ج- دراوەکە لەلایەن هیچ بۆرسەیەکی جیهانییەوە دانی پێدا نەنراوە، مامەڵەی لە تەکدا نەکراوە، هەروەها متمانەی بانکە جیهانییەکانی نییە و هیچ بانکێکی باوەڕ پێکراو لە جیهاندا متمانەی پێنەداوەو هیچ ڕەسیدێکی دیاریشی نیە، تەنها بەڵێندەدرێت بە بەکاربەرەکانی، ئاشکراشە بەڵێنی بەتەنهایش هیچ ئەرزشێکی نییە.

د. نەبوونی گرەنتی فەرمی لە دەزگا ئابورییە پەیوەندیدارەکان، واتە ئەم دراوە هیچ زەمانەتێکی نێو دەوڵەتی ڕاستەوخۆی نییە؛ بۆیە هەر پارەیەك لەو بوارەدا خەرج بکرێت بەرەو نادیاری دەڕوات و وەك قومارکردن وایە.

هـ- ناڕوونەو هیچ سەرچاوەیەك یان نووسینگەیەك یان کۆمپانیایەکی ئابوری دیاری متمانە پێکراوی نییە، بە تایبەت لایەنی فرۆشیار نادیارە، نا دیاری لایەنی فرۆشیاریش کاریگەری ڕاستەوخۆی هەیە لەسەر دروست نەبوونی مامەڵەکە.

و- گومانی تری زۆری لە سەرە سەبارەت بە نەبوونی مەرجەکانی دروستی مامەڵەی گۆڕینەوەی (الصرف) تیایدا.

٢- لە بازنەی هیچ مامەڵەیەکی شەرعییدا تا ئەم ساتەوەختە جێگەی نابێتەوە.

بۆیە داواكارین لە هاونیشتیمانیان كە خۆیان بە دوور بگرن لە مامەڵە كردن بە دراوی ئەلیكترۆنی بەتایبەت (Onecoin) ە وە؛ چونكە وەكو گوتمان هیچ پرانسیپێكی شەرعی نایگرێتەوە و دوورە لە مەرجو دارِشتەو یاسا شەرعییەكان.

٣- هەركات هەلو مەرجەكان گۆڕان و توانرا دراوێكی ئەلیكترۆنی بە پێی مەرجە شەرعییەكانی مامەڵە كردن بەرهەم بهێنرێت، دوور لە ساختەكاریی‌و نادیاری و قومارکاری و سپیكردنەوەی سامان‌و خواردنی ماڵی خەڵك بە نارِەواو چەتەگەرایی و قەرسەنە كردن، هەروها سەرچاوەیەكی دیاری متمانە پێكراوی نێودەوڵەتی پەیداكرد و لە ژێر چاودێری‌و كۆنترۆڵی دەزگا ئابوورییە پەیوەندیدارە جیهانییەكاندا بوو، لە كاتی فەوتاندا گرەنتی قەرەبوو بونەوەی هەبوو، ئەوكات لیژنەی فەتوا فەتوای دیكەی دەبێت، چونكە گرفتەكە لە مامەڵەی بازرگانی ئەلكترۆنی نییە، بەڵكو لە هەلو مەرجو دارِشتەكاندایە.

خودا یارمەتی دەری شەرعزانە.

لیژنەی باڵای فەتوا لە هەرێمی كوردستان

٢٠١٨/٤/٥

بۆ دواجار دكتۆر عەلی قەرداغیش پاش (١٥) مانگ و لە (٢٠١٨/٨/١٩) بریاریدا كە مامەڵە كردن بە دراوی ئەلكترۆنی (OneCoin) ە وە حەرامەو لەفەتوایەكدا كە ئەمە دەقەكەیەتی دەڵێت:

بسم الله الرحمن الرحيم

ژمارەی دراوە ئەلكترۆنیەكان هەتا ئێستا گەیشتۆتە نزیكی (٩٠٠٠) دراو، لەوانەش (Bitcoin) و (OneCoin) لە ڕاستییدا ئەو دراوەی كە تائێستا زۆر بەناوبانگە (Bitcoin) و (OneCoin) ناوبانگێكی ئەوتۆی نییە، تەنها لە كوردستان ئەو رەواجە زۆرەی پێ دراوە، هەتا ئێستا هیچ وڵاتێك دانی بە (OneCoin) دا نەناوە، ئەوەی كە هەیە شتی پچڕ پچڕ و متمانە پێكراو نییە، بەڵام دەبێت راستییەك بزانین ئەمە بەشێكە لە دەرهاویشتەكانی سیستمی ئابوری سەرمایەداری، ئەو لەسەر بنەمای قازانج مامەڵە

دەکات، لەبەرئەوە گوێ نادا بەوەی دراوەکە دانی پێدا نراوە یان نا، ئەوان بەشوێن باجدا دەگەڕێن، مەبەستیان نییە ماهیەتی ئەو شتە چییە.

له ساڵەکانی هەشتاکاندا (option) سەری هەڵدا، واتە تۆ مافی شتێك دەفرۆشی، سەرەتا کە سەری هەڵدا خەڵك زۆر حەزی لێ دەکرد، بەڵام بەڕای هەموو توێژەرانی بواری ئابوری ئەوە یەکێك بوو لە هۆکارەکانی ئەو قەیرانە ئابوریەی کە جیهان لە ساڵی ٢٠٠٨ هەتا ئێستا تێی کەوتووە، دەبێت ئێمەش ئەوە بزانین کە نابێت هەر شتێك سیستمی سەرمایەداری دایهێنا ئێمە وەك عورف سەیری بکەین و مامەڵەی پێوە بکەین، ئێمە وەك مسوڵمان بۆچوونی ترمان هەیە کە دەبێت بگەڕێینەوە بۆ بنەماکانی ئابوری ئیسلامی، ئابوری ئیسلامی لەگەڵ موڵکایەتی و بووندا مامەڵە دەکات، مامەڵە لەگەڵ شتی خەیاڵیدا ناکات.

لە ئابوری ئیسلامییدا رەگەزەکانی چالاکی ئابوری پشت دەبەستێت بە (٥) بنەما: (بەرهەمهێنان، خەرجکردن، ئاڵوگۆڕ، دابەشکردن، دووبارە دابەشکردن) من دەڵێم دەبێت رەگەزی یەکەم موڵکایەتی بێت لە موڵکایەتییەوە بەرهەم دروست دەبێت لە دواییشدا ئەوەکانی تر.

دەبێت هۆکارێك هەبێت کە تۆ شتێکت هەبێت وەك موڵکی تۆ بناسرێت جا ئەو شتە ماددی بێت یان مەعنەوی، دەبێت ئەو شتەش بوونێکی هەبێت، واتە بەرجەستە بێت بۆئەوەی پێوانە بکرێت، ئەوانەی ئێستا رابەرایەتی ئەو پرۆسەیە دەکەن زۆر ویستیان رای من بزانن، وەفدێکی ئەوانەی (OneCoin) هاتن بۆ قەتەر بەباشی گوێم لێگرتن، بەڵام من پەلەم نەکرد لە فەتواکەدا، من ماوەی شەش مانگ توێژینەوەم لەسەر کرد لە ئەنجامی ئەوەشدا (٥) پرسیاری گرنگم بۆ دروست بوو، من ئەو (٥) پرسیارەم ئاڕاستەی لایەنە پەیوەندیدارەکان کرد، وتم ئێوە وەڵامی ئەو (٥) پرسیارەم بدەنەوە دوایی هەڵوێستی خۆمتان پێ دەڵێم.

یەکەم پرسیارم ئەوەبوو: ئایا ئەم پارەیە کە وەردەگیرێت لە بەرامبەر (OneCoin)دا دەچێتە کوێ؟ بەپێی زانیاری دروست دەچێتە گیرفانی ئەو کۆمپانیایەی کە سەرپەرشتی ئەم پرۆسەیە دەکات و یەك فلس نامێنێتەوە بۆ بەشداربووان.

دووەم: ئایا هیچ كۆمپانیایەك هەیە كە مافی مەعنەوی ئەمانە لەخۆ بگرێت؟

سێیەم: ئایا هیچ وڵاتێك هەیە زەمانەتی ئەم (OneCoin) و (Bitcoin) نانە بكات، بۆ نموونە دیناری عێراقی عێراق پشتیوانی دەكات، ئەی ئەم (OneCoin) ە كێ پشتیوانی دەكات. واتە زەمانەتی نییە.

چوارەم: ئایا هیچ كۆمپانیایەكی پشكدار هەیە كە خۆی بكات بە خاوەنی ئەم دراوانە و وەك بەشێك لە خۆی حسابی بۆ بكات، وە هەر كەسێك پشكێك بكڕێت ببێت بە بەشدار لەو كۆمپانیایە؟

پێنجەم: چ زەمانێك هەیە بۆ ئەو خەڵكانەی كە بەشداریان كردووە لە كاتێكدا كە ئەو دراوە پوچەڵ بكرێتەوە؟

لەگەڵ چەند پرسیارێكی تردا كردمان بە ئینگلیزی و ناردمان بۆیان، بەڵام ئەوان لە جیاتی ئەوەی كە وەڵام بدەنەوە وتیان ئەم پرسیارانە زۆر نهێنی تێدایە، ئێمە ناتوانین بە تەلەفون یان ئیمەیڵ وەڵام بدەینەوە، ئەوان وتیان ئێمە حەز دەكەین سەردانێكمان بكەیت، بەڵام من ئامانجی ئەوان تێگەیشتم، چونكە تەنها ئەگەر وێنەیەكم بگرن لای خۆیان سوودی لێ وەردەگرن بۆ شەرعیەت دان بە دراوەكەیان، من رازی نەبووم بەڵكو داوام لێكردن با ئەوان سەردانم بكەن لە قەتەر یان لە هەر وڵاتێكی تر، بەڵام هەتا ئێستا وەڵامیان نەبووە لە دوای ئەوە دوو چاوپێكەوتنم لەگەڵ جەزیرە ئەنجامدا، یەكەمیان بۆ تەئصیلی دراوی ئەلكترۆنی بوو كە دەبێت چۆن بێت، وتم دەبێت دراوی ئەلكترۆنی لە دوو شت پێكهاتبێت: یەكەم ئەوەی پێی دەڵێن زنجیرەی خوارزمی (Blockchain) ئەمە شتێكی دروستە نابێت ئەمە حەرام بكرێت، چونكە ئاینده و چارەنووسی دراوەكان دەگەڕێتەوە بۆ ئەمە.

بەپێی زنجیرەی دراو دەبێت لە (ئاڵوگۆڕ)ەوە دەست پێ بكات بۆ شمەك، پاشان بۆ دراو پاشان بۆ دراوی كاغەز پاشان بۆ دراوی ئەلكترۆنی، ئەم دراوە ئەلكترۆنیانە هیچ بوونێكی بەرجەستەیان نییە و لە خەیاڵدا مامەڵەیان پێوە دەكرێت، ، وەك ئۆپشنی هەشتاكان وایە، یان وەك مارجن و فۆریكسی ئێستا.

ئەم دراوە مامەڵە پێكردنی لە بانك یان بۆ هەرشتێكی تر حەرامە، با ئەوەی كڕیویەتی بیگەڕێنێتەوەو قازانجەكەشی بخاتە كاری خێرخوازییەوە.

من بەشداریم كرد لە كۆنگرەیەكی نێودەوڵەتی لەسەر دراوی ئەلكترۆنی، چوار پێنج پرۆفیسۆری ئەمریكی بواری ئابوری بەشدارییان كرد، ئەوان وتیان ئێمە پشتیوانی لە قسەكانی دكتۆر عەلی دەكەین و هیچ قسەیەكمان لەسەر قسەكانی ئەو نییە، وتیان ئێمە ڕامان وایە هەموو ئەو دراوانە خەیاڵین، وەك دراو خراونەتە سەر بلۆك چەین.

من پێنج چارەسەرم بۆ دانان:

یەكەم: دەوڵەتێك بیكات بە دراوی دووەمی خۆی، یان بیخاتە پاڵ نەوت و غاز، دراوەكە بەو شتانە پشتیوانی بكرێت لەسەر بنەمای زنجیرەی خواریزمی.

دووەم: یان كۆمپانیایەكی خاوەن پشك رابگەیەنن هەركەس بە چەند كۆین بەشداری كرد بۆی ببێ بە بەش لە كۆمپانیاكە.

دەربارەی (QNET) یش ئەوە لەلایەن زانایانی كۆمكاری فیقهی ئیسلامی حەرام كراوە.

لە كۆتایدا دەڵێم مامەڵەكردن بە هەموو ئەو دراوانەوە ڕوویەكی شەرعییان نیە؛ چونكە خەڵك سەرقاڵ دەكات و پارەیەكی زۆری وڵات روو دەكاتە دەرەوە، واتە پرۆسەیەكە بۆ خواردنی ماڵی خەڵك بە حەرام، كەمینەیەك قازانج دەكات لەسەر حسابی زیانی زۆرینە.

پرۆفیسۆر دكتۆر عەلی قەرەداغی

ئەمینداری گشتی یەكێتی جیهانی زانایانی مسوڵمان

٢٠١٨/٨/١٩

باسی دووەم

حوکمی بەشداری کردن لە کۆمپانیاکانی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing) (التسويق الشبكي) (Qnet) بە نموونە

- پێشەکی.
- تەوەری یەکەم: سیستەمی (Network Marketing) و پەیوەندی لەگەڵ (Ponzi Scheme).
- تەوەری دووەم: تایبەتمەندییەکانی سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing).
- تەوەری سێیەم: جیاوازیی نێوان سیستەمی (Network Marketing) و مامەڵە شەرعییەکانی تر.
- تەوەری چوارەم: حوکمی شەرعیی بەشداریکردنی لە کۆمپانیای (Qnet) وهاوشێوەکانی.
- تەوەری پێنجەم: بۆچوونی زانایان دەربارەی کاری کۆمپانیاکانی (Network Marketing).
- تەوەری شەشەم: بۆچوونی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم دەربارەی کۆمپانیای (Qnet) و سیستەمی (Network Marketing).
- تەوەری حەوتەم: مەرجەکانی دروستی مامەڵە کردن لەگەڵ کۆمپانیاکانی (Network Marketing).

پێشەکی:

بابەتی بازارگەری تۆڕبەندی (**Network Marketing**) بابەتێکی کۆنی تازەیە و لەمێژە نێوەندە شەرعی ویاسایی وبازرگانییەکانی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردووە و زۆر هەوڵی بنبڕکردنی دەدرێت بەڵام بەداخەوە تا ئێستا وەك دیاردەیەکی دزێو و ئامرازێکی فیڵ و دەستبڕین هەر ماوە و کۆمپانیا لاوازو بێ ئەرزشەکانی دونیای بازرگانی لەپێناو ساغ کردنەوەی کاڵاکانییان و بەدەست هێنانی داهاتی گەورە پەنای بۆ دەبەن.

سەرەتا ئەم کۆمپانیایانە بەسیستەمی بازاڕگەری قوچەکی (التسويق الهرمي) دەستیان پێکرد و ئەو کات کۆمپانیاکان هیچ کاڵایەکیان نەبوو تا بیدەن بەبەشداربوو، وەهەر کەس بیویستایە کاریان لەگەڵ بکات دەبوو بڕێك پارەی بدایە بۆ ئەوەی مافی بەشداربوونی پێ بدرێت.

پاش ئەوەی ئەم سیستەمە هەرەسی هێنا و بەلێشاو پارەی خەڵکی تێدا خورا و چەندین کەسایەتی وبانك وکۆمپانیا بەوهۆیەوە مایەپوچی خۆیان ڕاگەیاند ئەم سیستەمە لەزۆربەی وڵاتانی دونیا یاساغ و قەدەغە کرا.

دواتر و بۆ خۆدزینەوە لەیاساکان و حوکمە شەرعییەکان وبەمەبەستی چەواشەکاری ئەندامان وهەوادارانیان کۆمپانیاکان هەستان کۆمەڵێك کاڵایان دروست کرد وئەمجار گوتیان بەشداربوو کاڵا دەکڕێت لەکۆمپانیا و لەبەرامبەر کڕینی کاڵاکان پارە دەدات نەك وەك مافی بەشداربوون.

ئەم قسەیەش دوورە لەڕاستییەوە چونکە کاڵاکان تەنها ئامرازن و ئامانج نین لە گرێبەستەکاندا و بە پێی دانپێدانانەکانی کۆمپانیای (**Qnet**) خوی تەنها لە (٪١٨) ی بەشداربووان کاڵاکانیان پێویستە ولە (٪٨٢) ە کەی تری بەمەبەستی بەشداربوونی سیستەمەکە کاڵاکان دەکڕن، هەرچەندە ئەو ڕێژەیەیش جێی گومانە بەڵام بابڵێین وایە، کەواتە وەکو گوتمان کاڵاکان تەنها بۆ خۆدزینەوەیە لەیاساکان و حوکمە شەرعییەکان و سڕینەوەی ناوبانگی بەدی پێشوی کار و سیستەمەکەیانە، نرخی گرانی کاڵاکانیش کەچەند قات زیاترن لەنرخی بازاڕ سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن کەئەو پارە زیادەیە نرخی بەشداربوونە نەك کاڵا کڕین.

بۆ خۆقوتارکردنێش لەهەر بڕیارێکی شەرعی و بەدواداچوونێکی یاسایی ئەم جۆرە کۆمپانیایانە ناو بە ناو ناوی خۆیان دەگۆڕن و هەر جارە و لەبەرگێکدا و بەناوی کاڵایەکی نوێ و لەوڵاتانێکدا کە بەدەست هەژاری و بێکارییەوە دەناڵێنێت و یاساکان تێیدا بەپێی پێویست نین، سەرهەڵدەدەن و خەڵکانێکی نەشارەزا و خۆشباوەڕ و بێکار دەکەنە ئامانج و فریویان دەدەن.

تا ئێستا زیاتر لە (٧٠٠٠) کۆمپانیای لەم شێوەیە هاتوونەتە بوون بەڵام هیچ کامیان نەك نەیانتوانیوە ڕوویەکی گەشی بازرگانی نیشان بدەن و ببنە ژمارەیەکی دیار لەنێوەندە ئابوورییەکانی جیهان و ناوبانگێکی باش بۆ خۆیان و کاڵا و کڕێگرتەکانییان دروست بکەن، بەپێچەوانەوە هەمیشە سەریان لە دەستبڕی ومایەپوچییەوە دەرچووە.

هەرچەندە بەندە بەر لە نزیکەی (١٥) ساڵ و لەسەردەمی سەرهەڵدانی کۆمپانیای (GoldCoast) بۆچونم ڕوون بووە لەو بارەیەوە و بەشداریکردنم لەو جۆرە کۆمپانیایانە بەحەرام زانیوە و لەپەڕتووکی (دیاردەی سوخۆری لەمامەڵە هاوچەرخەکاندا) و دەربارەی کۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) یش هەمان قسەم کردوە. بەڵام ئێستایشی لەگەڵ بێت و بەهۆی فێڵ و دەستگۆڕینی کۆمپانیاکانەوە خەڵکی بەردەوام لەڕێی سەردان و نامە و تەلەفون و تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانەوە پرسیارمان دەربارەی حوکمی شەرعی مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو جۆرە کۆمپانیایانە لێ دەکەن.

بۆیە بەگرنگم زانی ئەم توێژینەوەیە بۆ ئەو بابەتە تەرخان بکەم و ئەم جارە کۆمپانیای (Qnet) وەك نموونە باس بکەم کە ئێستا خەڵکێکی زۆری بەخۆیەوە سەرقاڵ کردوە، ئەمەیش ئەوە ناگەیەنێت کەتەنها مەبەستم لەقسەکانم کۆمپانیای (Qnet) بێت بەڵکو (Qnet) تەنها وەك نموونە باس دەکەم و هەر کۆمپانیایەکەی تریش کە بە سیستەمی (Network Marketing) کار بکات لە دیدی مندا هەمان حوکمی هەیە و ئەگەر جیاوازییەکی لاوەکیشیان هەبێت لە ناودا یاخود لە هەندێك وردەکاریدا ئەوە لە ناوەڕۆك و بنەڕەتدا هەموویان بەهەمان سیستەم کار دەکەن و وەك یەکن و ئەو جیاوازییە لاوەکییانە کاریگەری لەسەر گۆڕینی حوکمە شەرعییەکەیان نابێت.

بۆیە ئامانجی نووسینی ئەم توێژینەوەیە:

- تیشك خستنە سەر كاری ئەو كۆمپانیایانەیەو ناساندنیانە كە بەداخەوە هەندێكیان كوردستانیان كردۆتە ئامانج و سوودیان لە قەیرانی هەژاری و بێكاری و لەرزۆكی دەسەڵات و بۆشایی یاساكان وەرگرتووە و خەڵكانێكی زۆریان كردۆتە قوربانی و هەندێكیان تا ئێستایش لەسەر كارەكانیان بەردەوامن و دیارترینیشیان كۆمپانیای (QNet) (Living Forever) (DXN Holdings Bhd) (Avon) كە هەموویان بەهەمان سیستەم كار دەكەن و تەنها جۆری كاڵاكانیان جیاوازە.

- هۆشیاركردنەوەی خەڵكە لەمەترسی كار كردن لەگەڵ ئەم جۆرە كۆمپانیایانە و هاوشێوەكانیان لە ڕووی شەرعی و یاسایی و بازرگانییەوە.

- بەرچاوڕوونیدانە بەنێوەندە شەرعی و یاساییەكان تا بڕیاری یەكلاكەرەوە و بنبڕكەر لەسەر كاری ئەم كۆمپانیایانە بدەن.

میتۆدی توێژنەوەكەیش میتۆدێكی شیكاری بەراوردكارییە و هەوڵ دەدەم بە زمانێكی زانستی سادە شێوازی كاری كۆمپانیاكانی (Network Marketing) ڕوونبكەمەوە و بەراوردی بكەم بە سیستەمە بازرگانییە شەرعییەكان و خاڵە لە یەكچوو و جیاوازەكانیان دەستنیشان بكەم و لەسەر ئەو بنەمایەیش حوكمی شەرعییان گەڵاڵە بكەم.

سەبارەت بە پەیكەری توێژینەوەكەیش: توێژینەوەكە لە حەوت تەوەر پێكدێت:

تەوەری یەكەم سەرەتایەكە لەسەر سیستەمی (Network Marketing) و پەیوەندی لەگەڵ (Ponzi Scheme)، تەوەری دووەمیش تایبەتە بە باسی تایبەتمەندییەكانی سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing)، لەتەوەری سێیەمدا قسەم لەسەر جیاوازیی نێوان سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی و مامەڵە شەرعییەكانی تر كردووە، تەوەری چوارەم و پێنجەم و شەشەمیشم تەرخان كردووە بە ڕوونكردنەوەی حوكمی شەرعی بەشداریكردن لە كۆمپانیای (Qnet) و بۆچوونی زانایان لەو بارەیەوە و بە تایبەتی بۆچوونی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم كە چەند فەتوایەكیان لەو بارەیەوە داوە و تەوەری حەوتەم و كۆتاییشم تەرخان كردووە بۆ باسكردنی ئەو مەرجانەی كەئەگەر كۆمپانیاكان پێیانەوە پابەند بن حوكمی كارەكەیان دەگۆڕێت و حەڵاڵ دەبێت.

تەوەری یەكەم

سیستەمی (Network Marketing) و پەیوەندی لەگەڵ (Ponzi Scheme)

بەر لەوەی بچینە سەر ناوەڕۆكی باسەكەمان ڕاستییەك هەیە پێویستە هەموو لایەك بیزانێت، ئەویش ئەوەیە كە سەرجەم ئەو كۆمپانیایانەی كە بە سیستەمی (Network Marketing) كار دەكەن لە كارەكانیاندا پلانی (Ponzi) پەیڕەو دەكەن، كەسێكیش بیەوێت لە سیستەمی كارەكەیان شارەزا بێت دەبێت سەرەتا لە پلانی (Ponzi) شارەزا بێت؛ بۆیە سەرەتا پێناسەی پلانی (Ponzi) دەكەین تا لای هەموو لایەك ڕوون بێت پەیوەندی نێوانی ئەو پلانە و كاری ئەو كۆمپانیایانەی كە بە سیستەمی (Network Marketing) كار دەكەن چییە و چۆنە.

پلانی (Ponzi) سیستەمێكی بازرگانی ساختەكارییە و بەناوی (تشارلز پۆنزی) خاوەنییەوە ناونراوە.

(تشارلز پۆنزی) پیاوێكی كۆچبەری بەنەژاد ئیتاڵییە و ساڵی (١٩٠٣) دەچێتە شاری (بۆستن) لە ئەمریكا و هەر لەسەرەتای كۆچەكیدا و لەسەر ئەو كەشتییەی كە كۆچی پێ دەكات بەرەو ئەمریكا هەموو پارەكانی بە قومار دەدۆڕێنێت و كاتێك دەگاتە ئەمریكا تەنها دوو دۆلارو نیوی پێ دەمێنێت، بۆیە بەناچاری دەبێتە شاگرد لە یەكێك لە چێشتخانەكاندا و پاش ماوەیەك لەسەر دزیكردن لەكارەكەی دەردەكرێت.

ساڵی (١٩٠٧) دەچێتە كەنەدا و لەوێ لەیەكێك لە بانكەكان دادەمەزرێت و پاش ماوەیەكی كەم دەبێتە بەڕێوبەری بانك، لە ماوەی كاركردنی لەو بانكە سەرنج دەدات كە خاوەنی بانكەكە ڕێژەی (٦٪) سوو دەداتە ئەو كەسانەی كە پارەكانیان لە بانك دادەنێن ئەمەیش دوو هێندەی ئەو بڕە پارەیەیە كە بانكەكانی تر دەیدەن بە خاوەن سەرمایەكان، پاش لێكۆڵینەوە پۆنزی بۆی دەركەوت كە خاوەنی بانك ئەو ڕێژە زۆرەی سوو كە دەیداتە خاوەن سەرمایەكان هی قازانج نییە، بەڵكو لەسەرمایەی بەشداربووە تازەكان دەداتە بەشداربووە كۆنەكان، هەر بەو هۆیەیشەوە پاش ماوەیەكی كەم ئەو بانكە ئیفلاسی كرد و

خاوەنەكەی ڕايكرد بۆ مەكسيك و پۆنزيش بە تۆمەتی ساختەكاری بۆ ماوەی سێ ساڵ زيندانی كرا.

پاشان پۆنزی گەڕايەوە بۆ ئەمريكا و لەوێ دەستيكرد بە بردنی خەڵك لە ئيتاڵياوە بەرەو ئەمريكا بەقاچاخ و لەسەر ئەو كارەيش لە (ئەتلەنتا) بۆ ماوەی دوو ساڵ زيندانی كرا.

دواتر گەڕايەوە بۆ (بۆستن) و لەوێ نيشتەجێبوو و ئەمجار دەستی كرد بە كڕين و فرۆشتنی پولی بەريدی نێودەوڵەتی و هەنگاو بە هەنگاو كارەكەی فراوان كرد، پۆنزی لەپێناو دەستخستنی داهات و دەستمايەی بەلێشاو هەمان ئەزموونی بانكە كەنەدييەكەی دووبارە كردەوە بەڵام زۆر لەو سەرسوڕهێنەرتر و بەڕێژەی قازانجی (٥٠٪) بۆ ماوەی (٤٥) ڕۆژ و (١٠٠٪) بۆ ماوەی (٩٠) ڕۆژ دەدايە كەسی بەشداربوو، ئەمە لەكاتێكدا كە پڕ داهاتترين بانكەكانی ئەو كات تەنها ڕێژەی (٥٪) يان دەدايە خەڵكی ئەويش ساڵانە نەك بۆ (٤٥) ڕۆژ.

ئەم ڕێژە زۆرەی قازانجی پلانەكەی پۆنزی خەڵكی وا مەست كردبوو كە خەڵكی هەرچی موڵك و ماڵيان هەبوو دەيانفرۆشت و پارەكەيان ڕادەستی ئەو دەكردو زۆرێكيان قازانجی پارەكانيشيان وەرنەدەگرتەوە بەڵكو داوايان دەكرد لە كارەكەدا بمێنێتەوە تا قازانجی زياتر بكەن، ئيتر كەس نەيدەپرسی ئاخۆ ئەم پارە و داهاتە بەلێشاوانە داهاتی ڕاستەقينەن يان وەهمی؟. باشە ئەگەريش قازانجی ڕاستەقينەن تۆ بڵێی تا چەند ياسايی بن؟ باشە ئەگەريش ياسايين ئەی بۆ لە هيچ شوێنێكی تری دونيا نەك ئەمريكا پڕۆژە و داهاتی وا نييە؟!.

پۆنزی بەم شێوەيە توانی لە ماوەی ساڵێكدا نزيكەی (٢٠) مليۆن دۆلار كۆبكاتەوە و پڕۆژەكەی هاوشێوەی تۆپی بەفر تا دەهات گەورەتر دەبوو، ئەمەيش وايكرد ئەو قازانجە خەياڵييەی بەڵێنی دابوو بيداتە بەشداربووانی پڕۆژەكەی ئيتر نەتوانێت بيدات، بۆيە ناچار بوو لەدەستمايەی بەكاربەرە تازەكان پارەی قازانجی بەكاربەرە كۆنەكان بدات ئەمە پاش ئەوەی كە پشكی شێری لە داهاتەكان بۆ خۆی هەڵدەگرت.

پلان و پڕۆژەكەی پۆنزی پرسیاری لای زۆرێك لە نێوەندە بازرگانی و یاسایی و ڕاگەیاندنەكان درووستكردبوو كە چۆن دەبێت ئەو دەستمایە و قازانجە زەبەلاحانە بەرهەمی بازرگانییەكی یاسایی ڕێگەپێدراو بن، ئەمە مەحاڵێكی عەقڵی و بازرگانی بوو، بۆیە هەندێك لەو نێوەندانە و بەتایبەتی داواكاری گشتی بڕیاریدا بەدواداچوون بۆ كارەكانی كۆمپانیاكەی پۆنزی بكات و پاش لێكۆڵینەوە دەرەنجام ئەو ڕاستییە تاڵەیان بۆ دەركەوت كە ئاو داهاتانە ڕاستەقینە نین و هیچ پەیوەندییەكیان بە بازرگانیكردن بە پولی بەریدیەوە نییە و هەر دەستماییەی خاوەن دەستمایەكان خۆیانە و كراون بەچەند چینێكەوە و بەپێی مێژووی بەشداربوونیان و بەچەند پێوەرێك بەشێك لە سەرمایەی بەشداربووە تازەكان دەچێت بۆ چینەكانی سەرووی خۆیان و ئەم ڕاستییانەیش لە چەند ڕاپۆرتێكی ڕۆژنامەوانیدا بڵاو كرانەوە.

دواتر و لە ساڵی (١٩٢٢) كۆمپانیاكەی پۆنزی داخرا و پۆنزی نزیكەی (٧) ملیۆن دۆلاری ئەوكاتەی بەشداربووەكانی خوارد و بەو هۆیەیشەوە خۆێشی بۆ جارێكی تر بەتۆمەتی دزی و دەستبڕین خرایە زیندانەوە و تا ساڵی (١٩٣٤) لە زیندان مایەوە و پاش ئازاد كردنی ئەمریكا ڕادەستی ئیتاڵیای كردەوە و لەساڵی (١٩٤٩) پۆنزی بە هەژاری لە نەخۆشخانەیەكی خەیری لە (ریۆدی جانیرۆ) لە بەرازیل كۆچی دوایی كرد.

هەرچەندە پۆنزی مرد بەڵام پلانە ساختەكارییەكەی لەگەڵی نەمرد و لە پاش خۆی نازناوی (پلانی پۆنزی) بەسەردا بڕا و پوختەی پلانەكەی ئەوەبو كە كەسێك یان كۆمپانیایەك لە جیاتی دابەشكردنی قازانجی بەدەستهاتوو لە چالاكییە بازرگانییەكانی بەسەر خاوەن پشكەكان، هەڵدەستێت بە پێدانی بڕێك لەو سەرمایەیەی كە لەلایەن وەبەرهێنەرە نوێكانەوە دەستی دەكەوێت بە وەبەرهێنە كۆنەكان.

ئێستایشی لەگەڵ بێت دەیەها و سەدەها كۆمپانیا كار بەم سیستەمە دەكەن و لەسەری دەڕۆن و هەرجارە و كۆمپانیایەك بەناوێكی نوێ وبەبیانوی كالایەكی نوێوە بانگەشەی بۆ دەكات و كۆتا پڕۆژەی شكستخواردووی لەو جۆرەیش پڕۆژەكەی (برنارد مادۆف) ی بەڕێوبەری جێبەجێكاری كۆمپانیای (نازداك) ئەمریكی بوو كە ساڵی (٢٠٠٨) لەئەمریكا دەستگیر كرا و نزیكەی (٦٠) ملیار دۆلاری خەڵكی خوارد و نەك تەنها بە ئەمریكا بەڵكو

زیانێکی زۆری بە بانکەکانی فەڕەنسا و ئیتاڵیا و سویسرا و ئیسپانیا گەیاند و بڕیاری (١٥٠) ساڵ بەندکردنی بەسەردا سەپا وئێستا ژیانی لەبەندینخانە بەسەر دەبات[١].

تەوەری دووەم

تایبەتمەندییەکانی سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing)

سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی کۆمەڵێك تایبەتمەندی خۆی هەیە وهەر کەس بیەوێت ئەو کۆمپانیایانە بناسێتەوە کە بەم سیستەمە کاردەکەن دەتوانێت لەڕێگەی ئەم تایبەتمەندییانەوە بیانناسێتەوە:

١- نەناسراوی وبێ ئەزموونی: ئەو کۆمپانیایانەی ئەم جۆرە سیستەمە بەکار دەهێنن بۆ ساغ کردنەوەی کاڵاکانیان هیچ کامیان کۆمپانیای خاوەن سەنگ و ناسراو و بەئەزموون نین، بەڵکو کۆمەڵێك کۆمپانیای نەناسراو و بێ ئەزمونن و وەك بڵقی ئاو لەپڕ گەورە دەبن و دەتەقن.

٢- پرۆژە و کاڵای سادە: ئەو پرۆژە و کاڵایانەی ئەم جۆرە کۆمپانیایانە کاری لەسەر دەکەن زۆر سادەن و تێچوویەکی ئەوتۆیان نییە وهەموو کەس دەتوانێت بەئاسانی لێیان تێ بگات و بیانکڕێت و بۆ خەڵکیان باس بکات و کار بۆ ساغکردنەوەیان بکات، بەمەیش کۆمپانیا دەتوانێت بە تێچوویەکی کەم زۆرترین کەس لەخشتە ببات و فریو بدات و پەلکێشی ناو سیستەمەکەیان بکات.

٣- هەڵنان وفریودان بەکاری کەم وقازانجی زۆر: ئەمە سیمایەکی تری کۆمپانیا پۆنزییەکانە کە کاتێك دەیانەوێت کەسێك بخەنە داوی خۆیانەوە بەشان و باڵیدا هەڵدەدەن و دەیەها بەڵێنی درۆی پێ دەدەن کە تۆ کەسێکی بەتوانایت و دەتوانیت لەماوەیەکی کەمدا

---

١ - أ.د. محمد إبراهيم السقا، مقال بعنوان، مخطط بونزي، الجمعة ٢ يوليو ٢٠١٠، موقع: http://www.aleqt.com/٢٠١٠/٠٧/٠٢/article_٤١٤٢١٠.html. https://drive.google.com/file/d/٠B١tr٦WldzmFVSGdCRzBDUGw٤SHc/view https://www.bestmlmmarketing.com/.

لەگەڵ ئێمە قازانجێکی زۆر بەدەست بهێنیت و دەوڵەمەند بیت و کارەکەیش زۆر قورس نییە و دەتوانیت لەڕێی چەند پەیوەندییەکی تەلەفۆنی یان نامەیەکی ئەلکترۆنی یان چەند وانەیەکی تیۆری ئەنجامی بدەیت. ئەم هەلەیش نەك تەنها بۆ خۆتە بەڵکو دەتوانیت لەڕێی کۆمپانیاکەی ئێمەوە خزمەت بەهاوڕێ و خزمەکانیشت بکەیت و بیانهێنیتە ناو پرۆژەکەوە و لەبێکاری و هەژاری ڕزگاریان بکەیت و ئەم هەلەیش تەنها لای ئێمە دەست دەکەوێت و هیچ پرۆژەیەکی تر نییە بتوانێت ئاوها لەماوەیەکی کەمدا بتکاتە خاوەن دەوڵەت و دەستمایە. ئیتر ئەوەندەی بەگوێدا دەخوێنن تا کەسەکە خۆی لێ دەگۆڕێت وپێی خۆشە هەرچی هەیە بیخاتە خزمەتی ئەوان و پرۆژە وەهمیەکانیانەوە.

٤- دروستکردنی متمانە لەڕێی خەڵکانی ترەوە: بۆ ئەوەی بەشداربو متمانە بەم جۆرە کۆمپانیا وپرۆژانە بکات کۆمپانیا هەوڵ دەدات خەڵکانی خاوەن سەنگ و سەر ڕاست بەشداری پێ بکات و بیانکاتە دەڵاڵی کاڵا و پرۆژەکانی، هەر لەو پێناوەیشدا کۆمپانیا ئەو قازانجە خەیاڵییەی بەڵێنی پێدەدات دەیداتە هەندێك لەو بەڕێوبەر وهەڵسوڕاوە دیارانە و وەك نموونە دەیانهێنێتەوە کە ئەوانە مانگانە ئەوەندە قازانج دەکەن و هەموو کەس دەتوانێت وەك ئەوان قازانج بکات و بگرە زیاتریش. بەڵام ئەمە تەنها قسەیە وئەو ئۆفەرە تەنها بۆ کەسانێکی دیاری کراو وسنووردارە وئەو داهاتەیش لەبڕە قازانجی ئەو بەشدابوانەی لەڕێی ئەمانەوە فریو دراون پێیان دەدرێت نەك لەبڕە قازانجی کۆمپانیا خۆی و هەر ڕۆنی خۆیانە و دەیداتەوە لەسمێڵی خۆیان.

٥- بەئامانجگرتنی گشت چینەکانی کۆمەڵگە: هەرچەندە (تشارلز پۆنزی) کاتی خۆی تەنها کاری لەسەر ڕوتاندنەوەی چینی سەرمایەدار ودەوڵەمەندەکان دەکرد بەڵام کۆمپانیا پۆنزییەکان لەئێستادا کار لەسەر گەوجاندنی گشت چین وتوێژەکانی کۆمەڵگە دەکەن بێ جیاوازی؛ چونکە لەوە تێگەیشتون کە کار کردن لەسەر ئەو چینە بەتەنها هەڵەیە لەچەند ڕویەکەوە:

أ- لەبەر ئەوەی دەوڵەمەندەکان هەمیشە کەمینەی کۆمەڵگەن و زۆرینە هەمیشە چینی هەژار و خاوەن داراییە مام ناوەندەکانن بۆیە لەپێناو زۆرکردنی داهات پێویستە کار لەسەر ڕووتاندنەوەی هەموو چینەکان بکرێت نەك تەنها چینێکی دیاریکراو.

ب- دەوڵەمەندەکان شارەزای بواری بازرگانین و بە ئاسانی فێڵیان لێ ناکرێت، بەڵام چینەکانی تر ئەو شارەزاییەیان نییە و ئاسانتر فێڵیان لێدەکرێت و دەستەمۆ دەکرێن.

ت- چینی دەوڵەمەند بێمنەتە لە زیانکردن، بۆ نموونە: کەسێك پارەیەکی زۆری هەیە کالایەکی کڕیوە بە (٢٥٠٠$) بەڵام ئێستا کالاکە (٥٠٠$) دەکات زۆر بە خەمی پڕکردنەوەی ئەو زیانەی نییە، بەڵام ئەوەی باری دارایی مام ناوەندە یان هەژارە و چووە قەرزی کردوە تا کالاکەی کڕیوە ناتوانێت بەئاسانی واز بهێنێت بۆیە پێویستە هەوڵ بدات بۆ ئەوەی قەرزەکەی بداتەوە و زیانی نرخی گرانی کالاکەی پڕ بکاتەوە و تاکە ڕێگایش بۆ ئەمە پەیداکردنی کڕیار و بەکاربەری نوێیە بۆ کۆمپانیا.

پ- دەوڵەمەندەکان کەمینەیەکی سەلامەت و لاشەڕن وئامادە نین لەبەر پارەیەکی کەم خۆیان تووشی گرفت و سەریەشە بکەن، بەڵام چینی مام ناوەند و تایبەت تر هەژارەکان لەپێناو بژێوی ژیانی خۆیان و خانەوادەکانیان هێزێکی مرۆیی و پشتیوانێکی باش بۆ کۆمپانیا دروست دەکەن.

بۆیە لە ئێستادا کۆمپانیا پۆنزییەکان مافی کڕین و بەشداربوون بەهەموو کەس دەدەن، ئیتر پیر بێت یان گەنج یان منداڵ، نێر بێت یان مێ، خوێندەوار بێت یان نەخوێندەوار، هیچ لەدونیای کار و بازرگانی بزانێت یان نا ئەوانە هیچیان بەلای کۆمپانیاوە گرنگ نین. گرنگ ئەوەیە کۆمپانیا زۆرترین بەشداربووی هەبێت و زۆرترین ڕێژەی کالا ساغ بکاتەوە بەگرانترین نرخ.

٦- هەمەڕەنگی کالاکان: هەر لەپێناو خاڵی سەرەوە کۆمپانیا پۆنزییەکان تەنها لەیەك بوار و لەسەر یەك جۆر کالا کار ناکەن بەڵکو کار لەسەر چەندین کەرت و ساغکردنەوەی چەندین جۆر کالا دەکەن لەوانە: (نەوت، ئاڵتون، سەعات، فلتەری ئاو، ملوانکە وبازنی پزیشکی، پێداویستی تەندروستی وجوانکاری، کەرتی گەشتیاری، پەیج وسایتی ئەلکترۆنی، کەرتی زانستی وخوێندن) وچەندین شتی تری دوور لەیەك، کەکۆمپانیا دەیەوێت لەڕێگەیانەوە زۆرترین ڕێژەی بەشداربوو بکاتە کریگرتەی خۆی و بەم شێوازەیش تا بێت بەشداربووانی کۆمپانیا زیاد دەکات هەر بۆیە ئەم سیستەمە بەتۆپی بەفر ناوزەند دەکرێت چونکە تا بێت قەبەتر و فراوانتر دەبێت.

٧- بەتۆڕ کارکردن: ئەم جۆرە کۆمپانیایانە بۆ ئەوەی زۆرترین ڕێژەی کاڵا بەگرانترین نرخ ساغ بکەنەوە پشت بەتۆڕبەندی بەشداربووانیان دەبەستن، چونکە ئەوان مافی بەشداربوون نادەنە هیچ کەس تاخۆی کاڵاکە نەکڕێت و هیچ قازانجێکیشی پێ نادەن تا چەندین کەسی وەك خۆی ڕازی نەکات کە ئەوانیش بێن وەك ئەم کاڵاکانی کۆمپانیا بکڕن، بەشداربوویش لەپێناو قازانجی خۆی و پڕکردنەوەی زیانی کڕینی کاڵاکەی بەچەند قاتی نرخەکەی خۆی، دەبێت بڕوات بانگەشە بۆ کۆمپانیا بکات و بەشان و باڵی کاڵا و داهاتەکەیدا هەڵبدات تا کۆمەڵێك کەسی تر قەناعەت پێبکات ئەوانیش بێن کاڵا لەکۆمپانیا بکڕن و ئەو کەسانەی لەڕێی ئەمەوە بەشداری لەکۆمپانیادا دەکەن لەژێر باڵی ڕاست و چەپیدا بەشێوەیەکی یەکسان دابەش دەبن و هەر یەك لەوانیش لەپێناوی قازانجی خۆیان دەبێت بڕۆن کۆمەڵێکی تر پەلکێش بکەن بۆ کۆمپانیا و بەم شێوەیە کارەکە بەردەوام دەبێت تا خاڵی بێ کۆتایی. بەمەیش کۆمپانیا کاڵایەکی زۆر و قازانجێکی بێ شومار دەکات بەبێ ئەوەی یەك سەنت لەڕیکلام سەرف بکات یان لەداهاتی خۆی بداتە بەشداربووان.

٨- درۆ و فێڵ و هەڵخەڵەتاندن: ئەمە یەکێکی ترە لەبنەماکانی کاری ئەو کۆمپانیایانەی کە بە سیستەمی (**Network Marketing**) کار دەکەن و ئەم درۆ و هەڵخەڵەتاندنەیش نەك لەیەك ڕوو بەڵکو لەچەند ڕوویەکەوەیە لەوانە:

أ- نرخی کاڵاکان: نرخی کاڵاکانیان زۆربەی کات لە نرخی هاوشێوەکانیان لە بازاڕدا زیاترە.

ب- کوالیتی کاڵاکان: کۆمپانیا پاساوی گرانی نرخی کاڵاکانی بە باشی کوالیتییەکەی دێنێتەوە، کە گوایە ئەم کاڵایانە بۆیە گرانن چونکە مارکەن و لەهیچ شوێنێکی دونیا وێنەیان نییە، ئەمەیش درۆیەکی شاخدارە چونکە زۆرێك لە کاڵاکانیان ساختەن و هی ئەو شوێنانە نین کەبانگەشەی بۆ دەکەن، یان گوایە کاڵاکانیان دەگمەن و دانسقەن و تەنها لەکۆمپانیاکەی ئەمان دەست دەکەون، ئەمەیش هەر درۆیە؛ چونکە ئەوان مۆرێك یان لۆگۆیەکی تایبەت بەخۆیان دروست دەکەن و مافی خاوەنداریێتی لەنێوەندە بازرگانییەکان بۆ وەردەگرن کەئیتر هیچ کەس بۆی نییە لەو مۆرەی ئەوان یان ئەو لۆگۆ و دروشمە بەکار بهێنێتەوە وهەر کەس ئەو کارە بکات ڕووبەڕوی لێپێچینەوەی یاسایی دەبێتەوە. پاشان ئەو

مۆرە یان لۆگۆیە دەدەن لەكاڵاكان و دەڵێن لەدونیا وێنەی نییە، ئاخر كەوێنەی نییە نەك لەبەر بەرزی كوالیتی وباشی كانزاكەیەتی بەڵكو لەبەر ئەوەیە كەخاوەنداریێتی بۆ كۆمپانیا دەگەڕێتەوە ئەگەرنا شتی زۆر لەوانەی ئەوان باشتر و كوالیتی بەرزتر و هەرزانتر لەبازاڕدا هەیە.

ت- كۆمپانیا بەشداربووانی بەوە فریودەدات كەئێمە لەبری ئەوەی پارەی ڕیكلام وكردنەوەی بازاڕ بۆ كاڵاكانمان بدەینە كۆمپانیا و دەزگاكانی ڕاگەیاندن ئەو پارەیە دەدەینە خەڵكانێكی بێكار و هەژار و هەلی كاری بۆ گەنجان پێ دەدۆزینەوە، ئەم قسەیەش سەرلەبەری درۆو هەڵخەڵەتاندنە؛ چونكە كۆمپانیا نەك هیچ پارەیەك ناداتە بەكاربەرەكانی خۆی بەڵكو لەو نرخە زۆرەی كۆمپانیا لەساغكردنەوەی هەر كاڵایەك دەستی دەكەوێت كەمێكی دەداتەوە ئەو كەسەی كە بەشداربووەكەی هێناوەتە ناو سیستەمەكەوە، ئەمە لەلایەك لەلایەكی ترەوە ئێستا كاری ڕیكلام كردن پارەیەكی ئەوتۆی ناوێت و هەر كەس بیەوێت دەتوانێت لەڕێگەی پەیجێكی ئینتەرنێت یان سایتێك ڕیكلام بۆ هەر كاڵایەك بكات كەخۆی دەیەوێت بەبێ ئەوەی شتێكی ئەوتۆی تێبچێت. كەواتە ئەم تۆڕبەندی وسیستەمە ئاڵۆزە بۆچی؟!!.

یان ئەگەر ئەم سیستەمە باش و سەركەوتوە بۆ ڕیكلام كردن خێرە كۆمپانیا خاوەن سەنگ و براندە جیهانییەكان بەكاری ناهێنن و بەم سیستەمە كار ناكەن، بۆچی تەنها كۆمپانیا لاواز و بێ ناسنامانەكان كار بەم سیستەمە دەكەن بۆ ساغكردنەوەی بەرهەمە بێ بەهاكانیان ئایا ئەقڵی بازرگانی ئەمان لەوان گەورەتر و باشترە؟!.

نەخێر بەڵكو هاوكێشەكە بەپێچەوانەوەیە ئەوان بەمشێوەیە نەك هەر پارەی بانگەشە و ڕیكلام بۆ كاڵاكانیان نادەن بەڵكو بەپێچەوانەوە پارەی پێ پەیدا دەكەن، چونكە كۆمپانیا مافی بەشداربوون لەسیستەمەكە ناداتە هیچ كەس تاخۆی كاڵاكە نەكڕێت و سەرەڕای ئەوەیش هەر هیچی ناداتێ تاچەندین كەسی وەك خۆی قەناعەت پێ نەكات ئەوانیش كاڵاكانی كۆمپانیا بكڕن، دواتر و لەو پارە زۆرەی لەساغكردنەوەی كاڵاكان دەستی كەوتوە، بەشێكی كەمێكی دەداتە ئەو كەسە، بەمەیش بەشداربووان بەبێ ئەوەی هەست

بەخۆیان بکەن نەك دەبنە کڕێکار و بانگەشەکاری بێبەرامبەری کاڵاکانی کۆمپانیا بەڵکو پارەیشیان داوەتە کۆمپانیا تا شەرەفی ساغ کردنەوەی کاڵاکانی کۆمپانیایان پێ بدرێت!!! .

ئەمانە گرنگترین تابەتمەندی وبنەماکانی کاری کۆمپانیا پۆنزییەکانن کە بە سیستەمی (NetworkMarketing) کار دەکەن.

تەوەری سێیەم

جیاوازیی نێوان سیستەمی (Network Marketing) و مامەڵە شەرعییەکانی تر

بەمەبەستی بەلاڕێدابردن و چەواشەکردنی خەڵکانی سادەو نەشارەزا هەڵسوڕاوانی کۆمپانیاکانی (Network Marketing) بەردەوام لەهەوڵی ئەوەدان کە خاڵی هاوبەشی نێوان سیستەمی کارەکەی خۆیان و ئەو سیستەمە بازرگانییانەی کەلەشەرعدا ڕێگەپێدراوە زەق بکەنەوە و حاڵەتی لەیەکچوونیان بسەلمێنن بۆ ئەوەی لەو ڕێگەیەوە شەرعییەت بەکارەکەیان بدەن.

بۆیە لەم تەوەرەیەدا باسی ئەو مامەڵە شەرعییانە دەکەین کە لە ڕوکەشدا لەکاری کۆمپانیاکانی (Network Marketing) دەچن یاخود خاڵی هاوبەشیان هەیە، بەڵام لە ڕاستی و ناوەڕۆك و ئەنجامدا حوکمەکانیان جیاوازە وئاماژە بەهۆکاری جیاوازییەکانیان دەدەین بۆ ئەوەی خەڵك ڕاستییەکانی لا ڕوون بێتەوە وچیتر بەو قسانەی ئەوان فریو نەخوات.

گرنگترینی ئەو مامەڵانەیش کەدەچنە ناو ئەم بازنەیەوە ئەمانەن:

١- کرێی بریکاری (الوكالة) **یان دەلاڵی** (السمسرة):

هەڵسوڕاوانی کۆمپانیا پۆنزییەکان کەکار بە سیستەمی (Network Marketing) دەڵێن ئەو پارەیەی ئێمە دەیدەینە بەشداربووانی خۆمان و ئەو کەسانەی کاڵاکانمان بۆ ساغ دەکەنەوە لەبری ئەرك و ماندوبونیانە لەساغکردنەوەی کاڵاکان و ئەمەیش وەك ئەو کرێیە وایە کە کۆمپانیاکان دەیدەنە ئەو بریکار و دەلاڵانەیان کە کاڵاکانیان بۆ ساغ دەکەنەوە،

ئیتر بۆچی کرێی دەلاڵی و بریکاری حەلاڵە و بەلام ئەوەی ئێمە دەیدەینە بەشداربوەکانمان حەرامە لەکاتێکدا هیچ جیاوازییان نییە.

ئەم لێکچواندنەیش لە ڕوکەشدا ڕاستە بەلام لە ناوەڕۆکدا هەڵەیە لەبەر ئەم خالانەی لای خوارەوە:

أ- لەگرێبەستی دەلاڵیدا دەلاڵەکان کالا ساغ دەکەنەوە و پارە وەردەگرن، بەلام لەسیستەمی (Network Marketing) دا دەلاڵەکان دەبێت سەرەتا بۆ خۆیان کالا بکڕن و پارە بدەنە کۆمپانیا ئەگەر وا نەکەن مافی بەشداربوونی کارەکەیان پێ نادرێت.

ب- مەبەستی سەرەکی گرێبەستی دەلاڵی ساغکردنەوەی کالایە، بەلام لەسیستەمی (Network Marketing) مەبەستی سەرەکی کۆمپانیا زۆرکردنی ڕێژەی بەشداربووانە نەك ساغ کردنەوەی کالاکان.

ت- لەگرێبەستی دەلاڵیدا دەلاڵەکان هەرگیز زیانی پارە ناکەن و ئەگەر گریمان نەیانتوانی کالاکان ساغ بکەنەوە ئەوە کالاکان ڕادەستی کۆمپانیا دەکەنەوە و تەنها ماندوبوونەکەیان زەرەر دەکەن، بەلام لەم سیستەمەدا کە دەلاڵەکان دەبێت خۆیان سەرەتا کالاکان بەنرخێکی زۆر گران بکڕن، ئەگەر نەیانتوانی قەناعەت بەخەڵکانی تر بکەن بێنە سیستەمەکەوە ئەو کات هەم پارە زەرەر دەکەن وهەم ڕەنج و ماندوبوونیشیان.

ث- لە گرێبەستی دەلاڵیدا دەلاڵەکان بەرامبەر ساغکردنەوەی هەر کالایەك پارە وەردەگرن بێ گوێدانە ئەوەی کەسی کڕیار کالاکە چۆن و بۆچی بەکار دەهێنێت، بەلام لەسیستەمی (Network Marketing) دا بەفرۆشتنی کالایەك یان دووان پارە وەرناگرن بەڵکو دەبێت ڕێژەیەکی زۆر لەبەشداربوان لەڕێگەی ئەمانەوە بەشداری بکەن وپاشان بەلای ڕاست وچەپدا بەیەکسانی دابەش بن، ئەوجا پارە وەردەگرن، خۆ ئەگەر بەشداربوو لای ڕاستی بەهێز بوو بەلام لاکەی دیکەی بەهێز نەبوو، چالاك نەبوو، نەی دەتوانی کالاکان ساغ بکاتەوە، ئەو کات کەسەکە پارە وەرناگرێت، چونکە پێویستە هەردوو باڵەکەی هاوسەنگ بێت، بۆیە زۆر جار بەم بیانووە مافی بەشدابووەکان دەخورێت و ماندووبونەکەیان بەهەدەر دەڕوات.

ج- لەسيستەمى دەلاڵيدا دەلاڵەكان تەنها كرێى ئەو كالآيانە وەردەگرن كەخۆيان ساغيان كردۆتەوە بەلآم لەم جۆرە سيستەمەدا دەلاڵەكان كرێى كارى خۆيان و خەڵكانێكى تريش وەردەگرن كە ڕەنگە هەر ئاگايان لێيان نەبێت ونەشيان ناسن.

ح- لەگرێبەستى دەلاڵيدا نابێت دەلاڵەكان هيچ درۆو چەواشەكارييەك بكەن لەپێناو ساغكردنەوەى كالآكاندا، بەلآم لەم سيستەمەدا كارى دەلاڵەكان بريتييە لەچەواشەكارى و پياهەڵدانى درۆ بەشان و باڵى كالآكان و ئەو داهات و قازانجە وەهميانەى كەڕەنگە يەك لەسەدى ئەو خەڵكە لەڕێى كۆمپانياوە دەستى بكەوێت.

خ- لە سيستەمى دەلاڵيدا ساغكردنەوەى كالآكان چەقى مامەڵەكەن، بەلآم لەم جۆرە سيستەمەدا بەشداربوو خودى خۆى دەبێتە چەقى مامەڵەكە وكالآكان شتێكى لاوەكين، هەربۆيە كۆمپانيا زۆر گرنگى بەو كەسانە نادات كە كالآكان بەمەبەستى بەكارهێنان وسوود لێوەرگرتنى خۆيان دەكڕن چونكە دەزانێت بەو شێوەيە سيستەمەكەى ئەوان لاواز دەبێت و دەمرێت و ڕێژەى قازانجيشيان كەم دەبێتەوە، بۆيە ئەوان زياتر گرنگى بەو كەسانە دەدەن كەبەمەبەستى بەشداريكردن لەسيستەمەكە كالآكان دەكڕن چونكە دەزانن هەريەك لەوانە لەبرى كالآيەك دەيەها و سەدەها كالآ بۆ كۆمپانيا ساغ دەكەنەوە لەڕێگەى هێنانى بەشداربووى زياتر بۆ كۆمپانيا.

كۆمپانياى (Qnet) خۆيشى دان بەو ڕاستييەدا دەنێت كە ڕێژەى ساغ بونەوەى كالآكانيان لە ڕێگەى ئەو كەسانەى مەبەستيانە كالآكان بكڕن لە (١٨٪) يە، بەلآم لەڕێگاى ئەو كەسانەى كە بەمەبەستى بەشداربوون لەسيستەمەكە دەيكڕن (٨٢٪) ە. كەواتە (١٨٪)ى بەشداربووان كالآكەيان مەبەستە و (٨٢٪) يشيان سيستەمە بازرگانييەكەيان مەبەستە.

هەر بۆيە و لەبەر ئەو هۆكار و جياوازييانەى سەرەوە بەهيچ شێوەيەك دروست نييە كارى كۆمپانياى (Qnet) يان هەر كۆمپانيايەكى تر كە بە سيستەمى (Network Marketing) كار دەكات بە دەلاڵى يان بريكارى بەراورد بكرێت.

٢- (الجعالة): جەعالە لە شەرعدا بريتييە لەوەى كەسێك خەلآتێك ديارى بكات لەبەرامبەر كردنى كارێكدا، بەبێ ئەوەى كەسەكە دەستنيشان بكات ياخود مەرجێكى

تایبەتی لەسەر دیاری بکات، بۆ نموونە: کەسێك شتێکی لێ وون بووە ودەڵێت هەرکەس بیدۆزێتەوە ئەوەندە خەڵاتی دەدەمێ، بیرۆکەی (الجعالة) بریتییە لەمە.

هەڵسوڕاوانی کۆمپانیا پۆنزییەکان هەندێك جار پەنا بۆ ئەوە دەبەن کە ئەو پارەیەی ئەوان دەیدەنە بەشداربووەکانیان جەعالەیە، ئەمەیش دیسان هەڵەیە و ڕاست نییە لەبەر ئەم جیاوازییانەی لای خوارەوە:

أ- لە جەعالەدا ئەو کەسەی بەکارەکە هەڵدەستێت کەسێکی دیاریکراو نییە، بەڵام لە سیستەمی (Network Marketing) دا کەسەکە دەبێت دیاری کراو بێت و سەرەتا گرێبەست لەگەڵ کۆمپانیا بکات و کاڵای لێبکڕێت.

ب- لە جەعالەدا ئەو کەسەی بەکارەکە هەڵدەسێت هیچ پارەیەك ناداتە کەسی خاوەن کار یان کۆمپانیاکەی و ئەگەر زەرەریشی کرد تەنها هەوڵ وماندووبونەکەی زەرەر دەکات، بەڵام لەم سیستەمەدا کەسەکە بڕێك پارە دەداتە کۆمپانیای خاوەن کار وئەگەر لەکارەکەیدا سەرکەوتو نەبوو ئەوە جگە لەماندوبوونەکەی زیانی مادیش دەکات.

ت- لەجەعالەدا کەسەکە تەنها پارەی کار وماندوبوونی خۆی وەردەگرێت نەك کەسانی تر، بەڵام لەم سیستەمەدا کەسەکە پارەی ماندوبوونی خۆی وخەڵکانێکی تریش وەردەگرێت کەڕەنگە ئەم هەر نەیشیان ناسێت و ئاگایشی لێیان نەبێت.

کەواتە کاری ئەم کۆمپانیایانە لەگەڵ سیستەمی جەعالەیش یەك ناکاتەوە و جیاوازییان زۆرە.

٣- بەخشینی دیاری (الهبة):

دیاری: واتا بەخشینی شتێك بەکەسێك بەبێ بەرامبەر.

ئەمەیش یەکێکی ترە لەو چڵە پوشانەی کە هەڵسوڕاوانی کۆمپانیای (Qnet) وسەرجەم کۆمپانیا پۆنزییەکان دەیانەوێت خۆیانی پێ بگرنەوە و دەیانەوێت وای وێنا بکەن ئەو پارانەی دەیدەنە بەشداربووەکانیان بەخششێکی بێ بەرامبەرە؟!.

ئەمەیش دیسانەوە چەواشەکارییە؛ چونکە وەکو پێشتریش گوتمان دیاری دەبێت بەبێ بەرامبەر بێت، بەڵام پارەی کۆمپانیا پۆنزییەکان بێ بەرامبەر نییە بەڵکو بەشداربووەکان لەبەرامبەر ئەوەدا پارەیان دەست دەکەوێت کە نەك تەنها خۆیان بەڵکو

دەبێت خەڵكانی تریش لەگەڵ خۆیان پەلكێش بكەن و قەناعەتیان پێبكەن كە كاڵاكانی ئەمان بكڕن ئەوجا كۆمپانیا ولەبەرامبەر ئەوانەدا پارەیان دەداتێ.

دەبا كەسێك كاڵا نەكڕێت لەكۆمپانیا بزانین كۆمپانیا یەك سەنتی دەداتێ؟ یان با بیشیكڕێت بەڵام بەشداربووی تر بۆ كۆمپانیا پەیدا نەكات هەر بزانین هیچی دەداتێ؟ بەدڵنیاییەوە نەخێر.

باشە ئەگەر گریشمان ئەوەی كۆمپانیا دەیداتە بەشدابووەكانی دیارییە: ئایا هەموو دیارییەك حەڵاڵە؟! بەدڵنیاییەوە نەخێر بۆنموونە ئەو دیارییەی قەرزدارێك دەیداتە خاوەن قەرز بۆ ئەوەی ماوەی قەرزەكەی بۆ درێژ بكاتەوە بەسوو ئەژمار دەكرێت نەك دیاری. یان ئەو دیارییەی هاوڵاتییەك دەیداتە كارمەندێكی حكومەت بۆ ڕاپی كردنی كارەكانی بە بەرتیل ئەژمار دەكرێت نەك دیاری؛ بۆیە ئەگەر دیارییش بێت مەرج نییە دروست بێت، كە لەبنەڕەتدا دیاری نییە وناوزەندكردنی بەو ناوە چەواشەكارییە.

ئەمانە كۆمەڵێك قسەی بێ بنەما وناڕاستن ومەبەست لێیان شەرعاندنی كارەكەیانە نەك شەرعی بوونی.

بۆیە شێوازی كاری كۆمپانیای (Qnet) و هاوشێوەكانی ناچێتە ژێر ناوی هیچ جۆرە گرێبەستێكی شەرعی كە كاتی خۆی زانایان قسەیان لەبارەوە كردوە و ڕێگەیان پێداوە، هەر هەوڵێكیش لەو پێناوەدا بێسوودە و دەچێتە خانەی چەواشەكارییەوە[1].

١ – بۆ زانیاری زیاتر لەو بارەیەوە بڕوانە: د. حسين حسين شحاتة، بحث بعنوان الضوابط الشرعية للسمسرة والسماسرة، سلسلة بحوث ودراسات في الفكر الإقتصادي الإسلامي، د. غادة غالب يوسف صرصور، السمسرة بين الواقع والقانون دراسة مقارنة بين القانون التجاري المصري والقانون التجاري الأردني. البنك الإسلامي للتنمية، المعهد الإسلامي للبحوث والتدريب، الجعالة والإستصناع، القاضي ، عبد الله بن إبراهيم بن علي، التطبيقات المعاصرة للجعالة و أحكامها في الفقه الإسلامي. أحمد ياسين القرالة، حكم الهبة وموانع الرجوع فيها في الفقه الإسلامي، مجلة الدراسات، علوم الشريعة والقانون، ج٣٢،ع١، ٢٠٠٥.

تەوەری چوارەم

حوکمی شەرعیی بەشداریکردنی لە کۆمپانیای (Qnet) وهاوشێوەکانی

بنەما لەسەر ئەو تەوەرانەی پێشتر باسمان کرد دەربارەی کاری کۆمپانیای (Qnet) وهاوشێوەکانی و پاش بەدواداچوونێکی زۆر و گەڕان و هەڵسەنگاندن بۆ شێوازی کارەکەیان و لێکەوتە خراپەکانی و بەراورد کردنی بە هەڵسوکەوت و گرێبەستە شەرعییە ڕێگەپێدراو یاساغەکان و لێکۆڵینەوە لە بۆچوونی زانایانی هاوچەرخ و بەڵگەکانیان لەو بارەیەوە، قەناعەتی تەواوم هەیە بەوەی کە کارکردن لە گەڵ کۆمپانیای (Qnet) و (QuestNet)، (GoldQuest)، (Seven Diamonds)، (Forever)، (DXN) و هاوشێوەکانییان وهەر کۆمپانیایەکی تریش کە بە سیستەمی پۆنزی (Network Marketing) کار بکات و ساغکرنەوەی کاڵاکانییان حەرامە و دروست نییە و هەر داهاتێکیش لەو جۆرە کارانە پەیدا بێت دیسانەوە حەرامە و دروست نییە.

ئەمەیش تەنها بڕیاری من نییە بەڵکو بڕیاری زۆرینەی هەرە زۆری کۆمکارە فیقهی وناوەندەکانی توێژینەوە وفەتوا و کەسایەتییە خاوەن سەنگەکانی ئەو بوارەن لە جیهانی ئیسلامیدا.

بەڵگەیشم بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەم بۆچوونەم زۆرن و پێشتر ئاماژەم بەهەندێکیان کردوە و لێرەدا ئاماژە بەهەندێکی تریان دەکەم کە گرنگترینیان ئەمانەن:

١- سوو خۆری: هەرچەندە کۆمپانیاکانی بواری (Network Marketing) بەئاشکرا باسی سوو ناکەن ومامەڵەی پێوە ناکەن، بەڵام لەناواخندا شێوازێك لەشێوازەکانی سوو پەیڕەو دەکەن؛ چونکە وەك لە پێشەکییەکەیشدا باسمکردووە کاڵاکان تەنها ئامڕازن و کۆمپانیاکان بۆ خۆدزینەوە لەیاساکان وحوکمە شەرعییەکان بەکاریان دەهێنن. هەر بۆیە بەکاربەرانی کۆمپانیا لە کاتی هەوڵدان بۆ هێنانی خەڵکانی تر بۆ ناو سیستەمەکە ئەوەندەی باسی قازانجە وهمییەکانی کۆمپانیایان بۆ دەکەن نیو ئەوەندە باسی کوالیتی کاڵاکانییان بۆ ناکەن و کەسەکان خۆیشیان زۆر مەبەستییان نییە بزانن، چونکە هەموویان

دەزانن هیچ کات کاڵاکان مەبەست و ئامانجی گرێبەستەکە نین. کەواتە شێوازی ڕاستەقینە و ناوەڕۆکی مامەڵەکە ئەوەیە کەتۆ پارەیەك دەدەیت و دواتر زیاتر وەردەگریتەوە، ئەمەیش دووجۆری سوو دروست دەکات، یەکەمیان سووی دواکەوتنی یەکێك لەدراوەکانە (ربا النسیئة)؛ چونکە تۆ پارەیەك دەگۆڕیتەوە بە پارەیەك و بەڵام لەکاتی گرێبستەکەدا پارەی لایەنی دووەم ئامادە نییە بەڵکو دواتر وەریدەگریتەوە، دووەمیشیان سووی زیاد و کەمی دراوەکەیە (ربا الفضل) کەتۆ پارەیەك دەگۆڕیتەوە بەپارەیەکی تر و دواتر لەبەرامبەردا زیاتر وەردەگریتەوە.

٢- ئەم کارە فێڵ و درۆ و چاوبەست و چەواشەکاری زۆری تێدایە لەزۆر ڕووەوە لەوانە: نرخی کاڵاکان، کوالیتییەکەیان، نەبوونی هیچ گرەنتییەکی شەرعی و یاسایی بۆ پاراستنی مافی بەشداربووەکان، ئەو بەڵێنە گەورانەی کە کۆمپانیا بەبەشداربووانی دەدات بەوەی قازانجێکی بێ شومار دەکەن و دەبنە خاوەن سەرمایەی خۆیان، خۆ ئەگەر ئەم بەڵێنانە بۆ کەمینەیەکی زۆر کەم ڕاست بێت ئەوە بۆ زۆرینەی بەشداربووان درۆیە و چەواشەکارییە.

٣- کاری ئەم کۆمپانیایانە جۆرێك لە قومار و موجازەفەی تێدایە و داهاتویەکی پڕ مەترسییان هەیە: ئەمەیش بەهۆی ئەوەی کە ئەم جۆرە سیستەمی کارکردنە پاش ماوەیەك قفڵ دەبێت و کۆمپانیا مایە پوچی خۆی ڕادەگەیەنێت و سەرمایەکەی لەلایەن خەڵکانێکی نەناسراوەوە دەستی بەسەردا دەگیرێت و ون دەکرێت.

چونکە وەکو گوتمان کۆمپانیا یەك سەنتی داهاتی خۆی ناداتە بەشداربووەکان بەڵکو لە پارەی بەشداربووانی نوێ پارەی بەشداربووە کۆنەکان دەدات بۆیە کۆمپانیا دەبێت بەردەوام بەشوێن بازاڕی تازە و بەشداربووی نوێدا بگەڕێت چونکە ئەگەر کارەکە لەقۆناغێکی دیاریکراودا وەستا و وەك پێویست بەشداربووی نوێ نەهاتە ناو کارەکەوە ئەو کات کۆمپانیا ناتوانێت شایستە داراییەکانی بەشداربووانی بدات بۆیە ناچار دەبێت مایەپوچی خۆی ڕابگەیەنێت و ئەزموونی پێشووی ئەو جۆرە کۆمپانیایانە لە کوردستان و جیهان سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن.

هەر بۆیەیشە كۆمپانیا بەشداربووەكانی ناچار دەكات كەدەبێت ناوبەناو كاڵای تازە بكڕنەوە وبەشدارییەكەیان نویێ بكەنەوە تا سیستەمەكە بەردەوام لەگەڕاندا بێت وداهاتیش بەردەوام بێت.

٤- ئەم جۆرە كۆمپانیایانە زیان بە ئابووری نەتەوەیی ونیشتیمانی دەگەیەنن و مەترسی لەسەر دروست دەكەن، ئەمیش لەچەند ڕوویەكەوە كە گرنگترینیان ئەم دووانەن:

أ- ئەم سیستەمە وزەو توانای خەڵكی بەگشتی ولاوان بەتایبەتی دەكوژێت و ئیفلیجی دەكات و هەموو گەنجەكان لە گەنجێكی وەبەرهێن دەكاتە گەنجێكی بەكاربەر، یەك گەنج بەم سیستەمە توانای وەبەرهێنانی نامێنێت و هەموویان دەبنە مشەخۆر بەسەر داهاتی یەكترەوە و پشكی شێری ئەو داهاتانەیش كۆمپانیا دەیبات. باشە با بیهێنینە پێش چاوی خۆمان ئەگەر هەموو گەنجی ئەم وڵاتە بوونە كارمەند و بەشداربووی كۆمپانیای (Qnet) وهاوشێوەكانی، ئەوكات بیهێنە پێش چاوی خۆت چ كارەساتێك لەم وڵاتەدا ڕو دەدات.

ب- سیستەمی كاری ئەم كۆمپانیایانە هەموو كەرتە ئابوری و زانستی و پیشەسازی و كشتوكاڵی و سەربازی و ڕۆشنبیری و وەبەرهێنەكان پەك دەخات چونكە هەموو كار و كەسابەتمان دەبێتە ساغكردنەوەی كۆمەڵێك كاڵا كە هیچیان بەرهەمی نیشتمانی نین و بەنرخی چەند قات لەخۆی زیاتر ساغ دەكرێنەوە و داهاتەكانیشیان هەناردەی كۆمەڵێك بانك و ژمارە حیسابی ئاڵۆز و تەمومژاوی دەكرێت.

٥- ئەم جۆرە كۆمپانیایانە سەر بەهیچ دەوڵەتێك یان دامەزراوەیەكی دارایی خاوەن سەنگ وباوەڕپێكراو نین و دوورن لەهەموو چاودێرییەكی شەرعی و یاسایی و دارایی، ئەمەیش مافی بەشداربووان دەخاتە مەترسییەوە، چونكە لەكاتی ڕوودانی هەر كێشەیەك بەشداربوو ناتوانێت وناشزانێت سكاڵا لەسەر كێ تۆمار بكات و هانا بۆ كێ و بۆ كوێ بەرێت.

٦- خواردنی ماڵی خەڵكی بە ناحەق: كۆمپانیا بۆ ئەوەی مافی بەشداربوون بۆ ساغكردنەوەی كاڵاكان بداتە هەر كەس ناچاری دەكات كاڵایەكی لێ بكڕێت بەزیاتر لە نرخی هاوشێوەكانی خۆی، لەكاتێكدا نەپێویستیان پێیەتی نەحەزیان لێیەتی بەڵام ناچارن

بيكرن بۆ ئەوەى مافى بەشداربوونيان لەسيستەمەكە پێبدرێت. ئەمەيش جۆرێكە لەجۆرەكانى خواردنى ماڵى خەڵكى بەناحەق.

كەواتە مامەڵە كردن لەگەڵ ئەم كۆمپانيايانە: (سوو، قومار، فێڵ، فريودان، مەترسى، نارِونى، زيانى گشتى، خواردنى ماڵى خەڵكى بە ناحەق) تێدايە و هەريەك لەمانەيش بەتەنيا بەسن بۆ حەرامكردنى هەر مامەڵەيەك، خۆ ئەگەر هەموويان پێكەوە كۆببوونەوە لەيەك مامەڵەدا ئەوە بەدڵنياييەوە حەراميیەكەى توندتر و سەخت ترە.

تەوەرى پێنجەم

بۆچوونى زانايان دەربارەى كارى كۆمپانياكانى (Network Marketing)

زۆرێكن ئەو زانا و كەسايەتى و ليژنە و نێوەندە شەرعييانەى كە بە ئاشكرا فەتوايان داوە لەسەر حەرامى كارى كۆمپانياى (Qnet) و هاوشێوەكانى لە نموونەى: (Forever) (DXN) وە من لێرەدا و لەبەر كەمى كات و شوێن تەنها بەشێكى ئەو فەتوايانە وەك نموونە دەگوازمەوە لەوانە:

ليژنەى هەميشەيى فەتوا وتوێژينەوەى زانستى سعودى لەوەڵامى پرسيارێكدا دەربارەى كار كردن لەگەڵ ئەم جۆرە كۆمپانيايانەدا دەڵێت: (ئەم جۆرە مامەڵانە حەرامە چونكە مەبەستى سەرەكى مامەڵەكە كڕينى كاڵا و بەرهەمەكان نييە بەڵكو ئەو بڕە پارەيەيە كەبەشداربوو لە بەشداريكردنى سيستەمەكە و هێنانى خەڵكانى تر دەستى دەكەوێت...هەر بۆيە ئەو جۆرە كۆمپانيايانە لە كاتى بانگەشەكردنيان بۆ كاڵاكانيان زياتر باسى ئەو قازانجە زەق دەكەنەوە كەدەكرێت كەسى بەشداربوو لەرێى بەشدارى پێكردنى كەسانى ترەوە دەستى بكەوێت وبەوە هەڵى دەنێن كە دەكرێت قازانجێكى زۆر بەدەست بێنێت بەراورد بەنرخى كاڵاكە كەشتێكى كەمە، بۆيە ئەو كاڵايانەى ئەم جۆرە كۆمپانيايانە بانگەشەى بۆ دەكەن تەنها ئامرازێكە و مەبەست لێى پەردەپۆشكردنى ئەو قازانج و

داهاتەیە کەلەسیستەمەکەوە دەست دەکەوێت، هەربۆیە ئەم جۆرە مامەڵەیە حەرامە و دروست نییە)[١].

لیژنەی فەتوای میسر پاش لێکۆڵینەوە و بەدواداچونێکی زۆر لەوەڵامی پرسیارێکدا دەربارەی کاری ئەو کۆمپانیایانەی کە بەسیستەمی تۆڕبەندی بازرگانی (التسويق الشبكى) کار دەکەن دەڵێت:

(ئەم مامەڵەیە بەو شێوەیەی پرسیاری لەبارەوە کراوە لەڕوی شەرعەوە حەرامە ودروست نییە.. بەتایبەت پاش ئەوەی بۆ شارەزایان دەرکەوتووە کە بڵاوبوونەوەی ئەم جۆرە سیستەمی بازاڕکردنە سیستەمی بازاڕکردنی ئاسایی تێك دەدات کە سیستەمێکی فرەڕەهەندە وپشت بەچەندین ئامراز دەبەستێت، لەهەمان کاتدا سیستەمێکی جێگرەوەی تۆکمە و ڕێکوپێك دانامەزرێنێت. هەروەها دەرکەوتووە کەئەم سیستەمە پاڵ بە بەشدابووەکانێوە دەنێت لەپێناو کردنەوەی بازاڕ بۆ کاڵاکانیان پەنا بۆ هەندێك کاری دوور لەڕەوشت ببەن لەنموونەی درۆ یان چەندین هۆکاری تری سەرنج ڕاکێشان کە لەوانەیە کەسی بەرامبەر بەهەڵەدا ببات و ئیرادەی بخاتە ژێر پرسیارەوە، وەك زەفکردنەوە و جەخت کردن لەسەر ئەو داهاتەی کە ڕەنگە لەڕێی ئەم سیستەمەوە دەستی بکەوێت بێ گوێدانە باسکردنی خودی کاڵاکە کە مەبەستی سەرەکی مامەڵەکەیە، پێشتریش ئەمینداریێتی لیژنەکە لەفەتوایەکی پێشویدا هۆشداری دابوو بەوەی بنبڕکردنی ئەم جۆرە دیاردانە مەرجە بۆ حەڵاڵکردنی مامەڵەکە، بەڵام بەهەڵە تێگەیشتنێك دروستبوو بەهۆی نەگەڕانەوە بۆ مەرجەکان.

بۆیە ئەمینداریێتی فەتوا پاش بەدواداچوون ولێکۆڵینەوە بۆی دەرکەوتووە کە ئەم جۆرە مامەڵانە کۆمەڵێك خاڵی مەترسیداری تێدایە ڕێگرە لەحەڵاڵبوونی، هەر ئەمەیش وای کردووە کەبەڕوونی و بە ئاشکرا فەتوای حەرامبوونی بدات بۆیە بەهیچ شێوەیەك مامەڵە کردن لەگەڵیان دروست نییە)[٢].

---

١ - لیژنەی هەمیشەیی فەتوا وتوێژینەوەی زانستی سعودی، فەتوای ژمارە: (٢٢٩٣٥)، بەرواری ١٤٢٥/٣/١٤هـ.

٢ - لیژنەی فەتوای میسر- ژمارەی فەتوا: ٤٨٣- بەروار: ٢٠١١/٩/١٢.

وەزارەتی ئەوقاف و كاروباری ئیسلامی وڵاتی كوەیت لەفەتوایەكیدا لە وبارەیەوە دەڵێت: (بازاڕگەری تۆڕبەندی بەهەموو شێوەكانییەوە پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلامییە ودروست نییە كاری پێ بكرێت)[1].

كۆمكاری فیقهی ئیسلامی سودانیش لەفەتوایەكیدا دەربارەی كۆمپانیاكانی بازاڕگەری تۆڕبەندی دەڵێت: (بەشداریكردن لەكۆمپانیای (بزناس) و هاوشێوەكانی لەكۆمپانیاكانی بازاڕگەری تۆڕبەندی دروست نییە وحەرامە چونكە قومارە، وە سیستەمی كاری كۆمپانیای بزناس و هاوشێوەكانی لەكۆمپانیاكانی بازاڕگەری تۆڕبەندی هیچ پەیوەندییەكی بەگرێبەستی دەلالییەوە نییە...هەر بۆیە كۆمكار داوا دەكات لەهەموو ئەو لایەنانەی كە ڕێگەیان بەكاری ئەم جۆرە كۆمپانیایانە داوە ڕێگەپێدانەكانیان هەڵبەوەشێننەوە و پێش گەڕانە بۆ بۆچونی كۆمكار مۆڵەت بەهیچ جۆرە كۆمپانیایەكی بازاڕگەری تۆڕبەندی نەدرێت)[2].

ئەنجومەنی باڵای فەتوای فەلەستینیش لەو بارەیەوە دەڵێت: (ئەنجومەنی باڵای فەتوا لەدانیشتنی ژمارە (٧٩) یدا لەبەرواری (٢٠١٠/٣/١٨) لەو دۆسیەیەی كۆڵییەوە و پاش گفتوگۆكردن لەو بارەیەوە بۆی دەركەوت... كەزۆرینەی زۆری زانایانی هاوچەرخ پێیان وایە مامەڵە كردن لەگەڵ ئەم جۆرە كۆمپانیایانەدا حەرامە، چونكە ناوەڕۆكی مامەڵەكردنی بازاڕگەری تۆڕبەندی خۆی لەوەدا دەبینێتەوە كە كەسێك پارەیەك بگۆڕێتە بەپارەیەكی تر بەنرخێكی زیاتر و ئەمەیش لەشەرعدا بەسوو ئەژمار دەكرێت و بەپێی دەقی قورئان و سوننەتی پێغەمبەر حەرامە، ئەمە جگە لەوەی كە- كاری ئەم كۆمپانیایانە- لەهەندێك ڕووەوە لەگەڵ قومار و فریودان و مامەڵە نادیارەكان یەك دەكاتەوە...چونكە ئەو كاڵایەی كە بەڕوكەش كۆمپانیا بازرگانی پێوە دەكات تەنها ئامرازێكە بۆ گەیشتن بەقازانج و داهاتی بەشداریكردن، كەواتە لەبەر ئەوەی ئەمە رووی ڕاستەقینەی كارەكەیە مامەڵەكردن لەگەڵ ئەم جۆرە كۆمپانیایانە حەرامە)[3].

---

١ - وەزارەتی ئەوقاف وكاروباری ئیسلامی- ژمارەی فەتوا (١٢٦٠٥) بەروار: ٢٠١١/١٢/٢٦.

٢ - كۆمكاری فیقهی ئیسلامی- دانیشتنی ژمارە (٢٤/٣) بەرواری (٢٠٠٣/٦/١٧).

٣ - لیژنەی فەتوای فەلەستینی- ژمارەی فەتوا: ٣٩٣.

ئەنجومەنى باڵاى فتواى ئوردونيش لەو بارەيەوە دەڵێت: (شێوازى كارى بازاڕگەرى تۆڕبەندى و وەرگرتنى پارە لەبەرامبەر بەشداريكردن تێيدا ناچێتە خانەى دەلالى شەرعييەوە، بەڵكو دەچێتە خانەى قومارەوە كەلەشەرعدا قەدەغە كراوە)[1].

دكتۆر عەلى قەرەداغيش ئەميندارى گشتى يەكێتى زانايانى جيهانى ئيسلامى لەو بارەيەوە دەڵێت: (لەچەند ساڵى پێشودا ئێمە فەتوامان داوە و زۆرێك لەزانايانى هاوچەرخيش هەمان فەتوايان داوە بەحەرامى و ياساغى هەر مامەڵەيەك كەپشت بە بازاڕگەرى تۆڕبەندى (التسويق الشبكى) ببەستێت، چونكە درۆ و ناڕوونى و وفێڵ و مەرتسى زۆرى تێدايە وە هيچ سوودێكى بۆ كۆمەڵگە نييە)[2].

جگە لەم كۆمكار و ليژنە و زانايانەيش سەرجەم شارەزايانى بوارى ئابوورى ئيسلامى و كەسايەتييە ديارەكانى ئەو بوارە فەتواى حەرامى مامەڵەكردنيان لەگەڵ ئەو جۆرە كۆمپانيايانە داوە لەوانە: (د. عەلى جومعە موفتى ميسر، د. محمد راتب نابولسى، د. صديق ئەمين زەرير، د. عبد الحي يوسف، ..) ئەوانە وسەدانى تريش دەڵێن حەرامە[3].

لەبەرامبەر ئەماندا لەوانەيە خەڵكانێك هەبن گوتبێتيان دروستە ئەويش يان بەهۆى كەمى پاشخانى زانستيانەوە بووە بۆيە كە هەر لێى تێنەگەيشتون، ياخود كەوتونەتە ژێر كاريگەرى ئەو درۆ وجوانكارى و چەواشەكارييانەى كە كۆمپانيا بۆ كارەكەى دەكات ياخود هەندێك جار بەمەرج گوتويانە دروستە بەلاَم كۆمپانيا بەمەبەستى چەواشەكارى باسى مەرجەكان ناكات و فەتواكە پەرت دەكات و تەنها ئەو بڕگەيەى باس دەكات كە گوتراوە دروستە.

بۆيە پێويستە بەشداربووانى بەڕێزى كۆمپانياى (Qnet) وهاوشێوەكانى بەوورد بەخۆيان و كارەكەياندا بچنەوە، چونكە ئەوان تاوانى حەرامى كارەكەيان تەنها بەخۆيانەوە ناوەستێت بەڵكو لەتاوانى هەموو ئەكەسانەيش بەرپرسيارن كەبەهۆى ئەمانەوە بەشدارى

---

١ - ئەنجومەنى باڵاى فەتواى ئوردون- ژمارەى فەتوا (٦٤٤) بەروارى: ٢٠١٠/٤/٢٢.

٢ - ديمانەيەك لەگەڵ ڕۆژنامەى (العرب) ى قەتەرى ژمارە: (١٠٨٠١) لە ٧/يناير/٢٠١٨.

٣ - مقال بعنوان: العلماء يؤكدون حرمة التعامل معها- شركات التسويق الشبكي توقع الشباب في شرك وهم الثراء https://www.al-forqan.net/articles/٤٣١.html.

دەكەن و چۆن لەدنیا بەشێك لەداهاتەكانیان دەبەن لەقیامەتیش بەشێك لەتاوانەكانیان هەڵدەگرن.

تەوەری شەشەم

بۆچوونی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم دەربارەی كۆمپانیای (Qnet) و سیستەمی (Network Marketing)

هەرچەندە لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم یەكێكە لەو نێوەندە زانستی و شەرعییانەی كە بۆ دواجار فەتوای حەرامی كاری كۆمپانیای (Qnet) و سیستەمی تۆڕبەندی بازرگانی دەركرد، بەڵام ئەم فەتوایە بەچەند قۆناغێكدا تێپەڕی و هەندێك ئاڵۆزی و گومانی لەسەر درووستبوو، بۆیە پێم خۆشبوو بەوردی قسەی لەسەر بكەین و تەوەرێكی تایبەتی بۆ تەرخان بكەین تا وەڵامی ئەو ئاڵۆزی و گومانانەی سەر هەڵوێستی لیژنەكە بدەینەوە.

سەرەتا پێم خۆشە بگەڕێینەوە چەند ساڵێك لەمەوبەر وروورد تر بۆ ساڵی (٢٠١٥) كاتێك كۆمپانیای مێگا هۆڵدینگ دەستی بەكارەكانی كرد وبەهەمان سیستەمی تۆڕبەندی بازرگانی (Qnet) خەڵكێكی زۆری لەخۆی كۆكردەوە و بەناوی فرۆشتن و بەكرێدانی سایتی ئەنتەرنێتەوە كەوتنە دەستبڕینی خەڵك و توانییان بەزمانی لوس و قسەی بریقەدار هەندێك بەناو زانا لەخشتە بەرن و فەتوایان بۆ دان كە كارەكەیان حەڵاڵە.

كاتێك هاتنە لای بەندە گوتم كاركردن بەو جۆرە سیستەمە حەرامە و لەزنجیرە باسی (دیاردەی سوو لەمامەڵە هاوچەخەكاندا) كە لەكەناڵی ئاسمانی پەیامەوە پەخش دەكرا بەزەقی باسم لەخۆیان وحەرامی كارەكەیان كرد، كەبیستیان شتێكی وا بەڕێوەیە وكاریگەری خراپی لەسەریان دەبێت بەر لەپەخش كردنی بەرنامەكە كۆمەڵێك گەنجی چەواشەكراویان ناردە سەركەناڵەكە و هەڕەشەی تۆماركردنی سكاڵای یاساییان كردبوو ئەگەر بەرنامەكە پەخش بكرێت، ئەوكات برای بەڕێزم و بەڕێوبەری كەناڵەكە (كاك حاجی فاروق) پەیوەندی پێوە كردم و ئاگاداری كردمەوە كە شتێكی وا هەیە، منیش بەڕوونی عەرزم كرد كەدەبێت بەرنامەكە وەك خۆی وبێ هیچ دەستكارییەك پەخش

بکرێت ومنیش خۆم بەپرسیارم لەقسەکانم و لەگشت لێکەوتەکانی بەرنامەکە وهەرچیشیان گوت بڵێ بۆچوونی دکتۆر خۆیەتی وخۆی بەرپرسیارە، ئەوەبوو بەسوپاسەوە کەناڵەکە بەرنامەکەیان وەك خۆیان دابەزاند و بڵاوبوونەوەی بابەتەکە گورزێکی خراپی لێدان و من لەبەشێکی قسەکانمدا لەسەر کۆمپانیای ناوبراو گوتبووم: (.... ئێستا هەندێك کۆمپانیا پەیدا بوون وێب سایت بەکرێ دەدەن بەنرخێکی گرانتر لەبازاڕ و ئەو کەسانەی بەشدارییان لەگەڵ دەکەن زۆر بەدەگمەن وێبسایتەکان بۆ کاری تایبەتی خۆیان بەکار دەهێنن؛ چونکە ئەگەر مەبەستیان ئەوە بێت وێبسایتی تاکە کەسی بۆ خۆیان دابنێن، ئەوە زۆر هەرزانتر وێبسایتیان دەست دەکەوێت، بەڵکو مەبەستیان بازرگانی کردنە لەو ڕێگایەوە...... هۆکاری حەرامبوونەکەیشی یەك شت نیە بەڵکو لەچەند ڕوویەکەوەیە لەوانە: بوونی قومار، سوو بەهەردوو جۆرەکەیەوە، درۆ کردن وچاوبەست کردن، نادیاری چارەنووسی بازرگانییەکە، بەفیڕۆدانی سامانی تایبەت و گشتی وولات، ئەمانە و چەندین هۆکاری تر، کەهەر یەکێکیان بەسە بۆ حەرامکردنی کارەکە، نەك هەموویان پێکەوە....بۆیە داواکارم لە لاوان و گەنجان خۆیان بەم جۆرە کارانەوە سەرقاڵ نەکەن، چونکە جگە لەحەرامخۆری و تەمەڵی و بێکاری، شتێکی تری لێ ناپێچنەوە، ئەمەیش یەکەم کۆمپانیا نییە لەکوردستاندا بەم شێوەیە دەستی خەڵکی دەبڕێت، بەڵکو زۆر کۆمپانیای تر کاری لەم جۆرەیان کردوە، وهەموویشیان بێ ئەنجام بوون).

دواتر و بۆ زیاتر دڵنیاکردنی خەڵکی و ئاگادارکردنەوەیان لەمەترسی کاری کۆمپانیای مێگا هۆڵدین و هاوشێوەکانی بەندە نوسراوێکم بۆ لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم بەرز کردەوە و داوای بۆچوونی بەرێزیانم کرد لەو بارەیەوە کە ئەمە دەقەکەیەتی:

بسم الله الرحمن الرحيم

بەڕێزان: لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی کوردستان. لەگەڵ ڕێزدا.

کۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) یەکێکە لەو کۆمپانیایانەی کە لە بواری (التسويق الشبكي) دا کار دەکەن و تەنها کاڵاکەیان جیاوازە لە کۆمپانیاکانی پێشوو ی وەك (بزناس) و (گۆڵدکویست) و هاوشێوەکانی.

مەرجی بەشداری كردن لەكار وچالاكیەكانی ئەم كۆمپانیایەدا ئەوەیە كەدەبێت بەشداربوو هەستێت بە بەكرێگرتنی وێب سایتێك لێیان بۆ ماوەی (٣) ساڵ بە بڕی (٧٥٠) دۆلار. دواتر بەشدار بوو دەتوانێت خوازیاری تر بۆ كۆمپانیا پەیدا بكات و ئەوانیش دەبێت بەهەمان شێوەی ئەم وێب سایت بەكرێ بگرن بەهەمان نرخ و بۆ هەمان ماوە و هەركاتێك توانی شەش كەسی تر قەناعەت پێبكات سیان لەلای ڕاستی و سیان لەلای چەپی ئەو كات بەشێك لەو پارەیەی ئەوان دەیدەنە كۆمپانیا، كۆمپانیا دەیداتە ئەم بەشداربووەی كە ئەوانی قەناعەت پێ كردوە بەشداری بكەن لەكڕینی كاڵاكەدا.

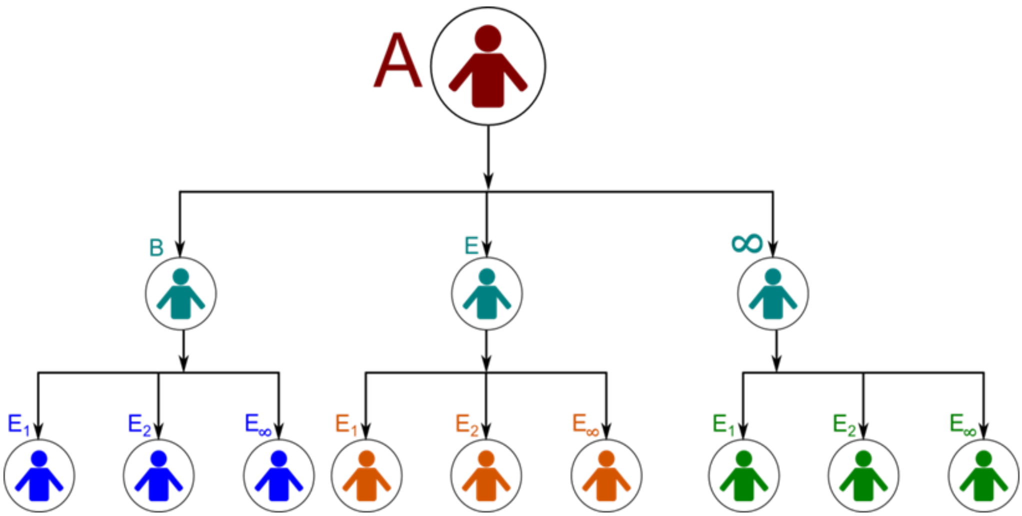

وەبۆ زانیاری بەڕێزتان هیچ بەشداربوویەك بەمەبەستی كڕینی خودی كاڵاكە بەشداری ناكات، بەڵكو بەمەبەستی بەكارهێنانی وەك كارێكی بازرگانی، چونكە نرخی كاڵاكە لە بازاڕدا دەهێندەی هاوشێوەكانی خۆیەتی و بگرە زیاتریشە، هەر بۆ نموونە سایتی ترهەیە هەمان مواسەفاتی سایتەكەی ئەمانی تێدایە و نرخیشی زۆر لەو هەرزانترە و مواسەفاتیشی لەهەندێك ڕووەوە لەوەی ئەوان زیاترە. كۆمپانیا هەیە وێب سایتت دەداتێ بۆ ماوەی سێ ساڵ تەنها بە (٧١) دۆلار و ئەگەر مواسەفاتیشی زۆر باش بێت نرخەكەی دەگاتە (١٠٧) دۆلار و زیاتر نییە.

ئەوان بانگەشەی ئەوە دەكەن كە وێب سایتەكەیان فێری دیزاینت دەكات، لەكاتێكدا ئەو دیزاینەی ئەوان باسی دەكەن دیزاینێكی تایبەت و سەردەمییانە نییە وەك ئەو وێب سایتانەی تر كە پێویستە بە زمانەكانی سایت چنی (Web Design) ی (PHP or ASP.Net) بكرێت، بەڵكو چەند قاڵبێكی حازریان هەیە كە بە زمانە سادەكانی وەك (HTML) دروستكراون كە چەندین ساڵە ئەم پرۆگرامی دروستكردنی وێب سایتە باوی نەماوە؛ چونكە توانای دروستكردنی سایتی داینامیكی نییە و ناتوانێت لەگەڵ داتا بەیس پەیوەندی بكات.

یان بانگەشەی هەندێك شتی تر دەكەن كە بەشداربوو هیچ ئیشی پێی نییە وتاقیكردنەوەی مەحاڵە و ناشتوانێت لێی دڵنیابێتەوە كە ڕاستە وایە یان نا، بۆیە تەنها قسەو ریكلامێكی بازرگانییە و هیچی تر. بۆ نموونە بانگەشەی ئەوە دەكەن كە (Unlimited Bandwidth, Email and Traffic) بێ سنووورە.

ئەم كۆمپانیایانە سەرجەمیان شێوازی كاركردنیان یەكە و بەڵام بۆ خۆڵكردنە چاوی خەڵك و خۆدزینەوە لە یاساكان ناو بەناو كاڵاكانیان دەگۆڕن.

زیانی گەورەی ئەم كۆمپانیایانە لەوەدایە كە ئەمانە داهاتی ئەو وڵاتانەی كاری تێدا دەكەن بەهەدەر دەدەن و تاڵانی دەكەن و ساڵانە بەمەلایین دۆلاری ئەو وڵاتە ڕەوانەی حسابی كۆمپانیا دەكرێت، بەبێ ئەوەی كەمترین سوودی هەبێت و بچوكترین خزمەت بەهیچ لایەنێكی ئەو وڵاتە یان دانیشتوانەكەی بكات، بگرە بەپێچەوانەوە گەنجەكانی فێری تەمەڵی و بێكاری و دانیشتن دەكات.

هەر بۆ زانیاری بەڕێزتان: زۆربەی دامەزراوە فیقهییە بەناوبانگەكانی جیهان فەتوایان داوە كە كاری ئەم كۆمپانیایانە حەرامە و لەژێر ناوی (التسويق الشبكي) دا پۆلێنیان دەكەن، و ئێمە دەقی فەتواكانی ئەو دامەزراوانە و هۆكاری قەدەغەكردنیشیان دەخەینە بەردەستی بەڕێزتان.

بۆیە تكامان وایە بەڕێزیشتان هەرچی زووە بڕیاری خۆتان لەسەر كاری ئەم جۆرە كۆمپانیایانە بدەن، چونكە ئەمان ڕۆژانە خەڵكانێكی زۆر لەگەنجی ئەم میللەتە چەواشە دەكەن و پارەكانیان ڕەوانەی كۆمپانیا بیانییە نەناسراوەكان دەكەن.

خوای گەورە پاداشتی خێرتان بداتەوە وکارەکانتان بخاتە تەرازووی چاکەکانتان و هەر کاتێکیش هەر ڕوونکردنەوەیەکی زیاترتان پێویست بوو خەڵکانی پسپۆڕ هەن کە ڕوونکردنەوە زیاترتان عەرز بکەن، لەگەڵ ڕێزدا.

پاش ماوەیەك و لەبەرواری (٢٠١٥/١/٢٧) بەڕێزیان بەسوپاسەوە بەڕوونی فەتوای حەرامی کاری کۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) و هاوشێوەکانییان دا و هۆکارەکانی بڕیارەکەیشیان لەفەتواکەدا خستەڕوو و ئەمەیش دەقی فەتواکەیانە:

فەتوای شەرعی دەربارەی بەشداری کردن لە کۆمپانیای (مێگاهۆڵدین)

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

پرسیارێکی شەرعی ئاراستەی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی کوردستان کرا، سەبارەت بە زانینی حوکمی شەرعی دەربارەی بەشداریکردن لە کۆمپانیای (مێگاهۆڵدین) کە یەکێکە لەو کۆمپانیایانەی لە بواری (التسويق الشبكي) دا لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە کڕین و فرۆشتن دەکەن؟

وەڵام: لیژنەی باڵای فەتوا پاش لێکۆڵینەوەو تاوتوێ کردنی ئەم بابەتە و بە سوود وەرگرتن لە ڕای زانایانی فیقهی ئیسلامی، لە کۆبونەوەی ڕۆژی (٢٠١٥/١/٢٧) بە ڕای زۆرینەی ئەندامەکانی ئەم بڕیارەی خوارەوەی دا:

دوایی لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون بۆمان دەرکەوت کە جۆری کڕین و فرۆشتنەکە بەم شێوەیەیە:

کە بەشدار بوو هەڵدەستێت بە بەکرێگرتنی وێب سایتێك لە کۆمپانیاکە بۆ ماوەی (٣) ساڵ بە بڕی (٧٥٠) دۆلار، دواتر پێویستە بەشداربوو خەڵکی خوازیاری تر بۆ کۆمپانیا پەیدا بکات و ئەوانیش دەبێت بە هەمان شێوەی ئەم وێب سایتە بەکرێ بگرن و بەهەمان نرخ بۆ ماوەی (٣) ساڵ و هەر کاتێك کەسی یەکەم توانی شەش کەسی تر قەناعەت پێبکات و بەشداری ئەم کڕین و فرۆشتنە بکەن، ئەو کات کۆمپانیاکە بەشێك لەو پارەیەی کە شەش کەسەکە دەیدەن بە کۆمپانیاکە دەدرێتە بەشدار بووی یەکەم.

بۆیە لەڕووی شەرعییەوە بەشداریکردن لەم جۆرە کڕین و فرۆشتنانەی کۆمپانیاکان

لە ژێر هەر ناوێك بێت ئەوا لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان بە حەرام و ناشەرعی دەزانێت و رێگەی پێ نادرێت، چونكە:

١- ئەم جۆرە كڕین و فرۆشتانە جۆرێك لە (غرر - فریودان) ی تێدایە و سەرچاوەكانی فەرموودە ئاماژەیان بەوە داوە كە: (نهى رسول الله صلى الله عليه و سلم عن الغرر)، وە پێشەوا (رەمەلی) لە (نهاية المحتاج) فەرموویەتی: (الغرر هو ما إحتمل أمرين أغلبهما أخوفهما).

٢- جۆرێكە لە خواردنی مالی یەكتر بە نابەجێیی، خوای گەورەش فەرموویەتی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ).

٣- خەڵەتاندن و جۆرێك لە قومار و فێلی تێدایە و پێغەمبەری ئیسلام محمد (درووی خوای لێ بێت) دەفەرموێت: (من غشنا فليس منا). هەرووها فەرموویەتی: (لا ضرر ولا ضرار).

٤- زیان بە ئابووری وڵات دەگەیەنێت، چونكە ساڵانە بە مەلایین دۆلاری ئەم وڵاتە رەوانەی ئەم وڵاتە دەكرێت كە حیسابی بانكی كۆمپانیاكەی لێیە، بەبێ ئەوەی كەمترین خزمەت بە وڵاتی بەشداربووەكە بكرێت و بۆ بەرژەوەندی كەسێك زیان بە بەرژەوەندی گشتی وڵاتێك دەكەوێت.

لەبەر ئەو هۆیانەی كە لە سەرەوە ئاماژەیان پێدراوە، لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان بریاری دا كە: لە رووی شەرعییەوە بەشداریكردن لەم جۆرە كڕین و فرۆشتنانەی كۆمپانیاكان لە ژێر هەر ناوێك بێت ئەوا لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان بە حەرام و ناشەرعی دەزانێت و رێگەی پێ نادرێت و پێویستە هاوڵاتیانی كوردستان بەهەموو شێوەیەك خۆیان لەم جۆرە كڕین و فرۆشتنانە دوور بخەنەوە.

یەكێتی زانایانی ئایینی ئیسلامی كوردستان

لیژنەی باڵای فەتوا (٢٠١٥/١/٢٧).

زۆری نەخایاند ئەوەی پێشبینیمان دەکرد و لێی دەترساین ڕوویدا و کۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) هەرەسی هێنا و پارەی خەڵکانێکی زۆری خوارد و هیچ کەسێکیش لەسەر ئەو بابەتە دادگایی نەکرا و سزا نەدرا.

هێشتا برینی زیانلێکەوتووانی (مێگا هۆڵدین) ساڕێژ نەبوو کۆمپانیایەکی تری هاوشێوەی ئەو کەبەهەمان سیستەمی (Network Marketing) کاردەکات بەناوی کۆمپانیای (Qnet) کەوتە بازاڕەوە، دیارە ئەمان ویستبوویان سوود لەهەڵەکانی مێگا هۆڵدین وەربگرن و هەر لەسەرەتاوە هەوڵی شەرعاندنی کارەکەیان بدەن و بۆ ئەو مەبەستەیش هەر زوو خۆیان گەیاندبووە لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم و کۆمەڵێك زانیاری هەڵەیان لەسەر کارەکەیان بەلیژنەکە دابوو، لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمیش لە (٢٠١٧/٩/٢٠) فەتوایەکی بەژمارەی (٢٠١٧/١٢) لە نزیکەی شەش لاپەڕەدا لەسەر کۆمپانیای (Qnet) دەرکرد و بە (١٧) مەرج و بەوردەکارییەکی زۆرەوە ڕێگەیان بەکاری کۆمپانیای ناوبراو دابوو.

ئەوەی لەفەتواکەدا جێی سەرنج بوو بەلای منەوە ئەوەبوو کە هەر ئەو لیژنە بەڕێزە بەر لە دوو ساڵ و هەشت مانگ لەو بەرواره و لەدەقی فەتواکەیاندا دەربارەی کاری کۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) بەڕوونی و بەڕەهایی باسییان لەحەرامی بازرگانیکردن بەسیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی کردبوو، کەچی بەمەرج ڕێگەیان بە کاری کۆمپانیای (Qnet) دابوو، من دڵنیابووم لەوەی کە هەڵسوڕاوانی کۆمپانیای (Qnet) زانیاری درۆ و هەڵەیان بە لیژنەکە دابوو بۆیە ئەوانیش لەسەر هەڵەی ئەو هەڵسوڕاوانە فەتواکەیان دابوو.

سەرەڕای ئەوەیش هەڵسوڕاوانی کۆمپانیای (Qnet) کە دەچوونە لای هەرکەسێك بۆ ئەوەی پەلکێشی ناو پرۆژەکەیانی بکەن یەکسەر دەیانگوت فەتوای لیژنەی باڵای فەتوای هەرێممان پێیە کەکارەکەمان حەڵاڵە و هیچ کێشەی نییە ئیتر بەبێ ئەوەی باسی وردەکاری فەتواکەو مەرجەکانی بکەن. ئەمەیش ئاڵۆزی و بەرچاولێڵییەکی زۆری لای خەڵکی دروست کردبوو.

بۆیە بەندە و بەناچاری و پاش فشارێکی زۆری دۆستان کە داوای هەڵوێستی بەندەیان دەکرد لەسەر پرۆژەکە و فەتوای لیژنەکە، بەرنامەیەکی (٤٥) خولەکیم لەسەر ئەو بابەتە

تۆمار كردو بڵاو كردەوە و تێیدا بەڕوونی قسەم لەسەر حەرامی كاری كۆمپانیای (Qnet) كردو گشت بەڵگەكانم لەو بارەیەوە خستە ڕوو.

تایبەت بەبڕیارەكەی لیژنەی باڵای فەتوایش لەوێدا دەڵێم:

(من نەهاتووم بەرپەرچی فەتواكەی یەكێتی زانایان بدەمەوە، من تەنها ڕون كردنەوەم هەیە لەسەر فەتواكە: ئەوان لە (٢٠١٧/٩/٢٠) دەڵێن دروستە كار لەگەڵ كۆمپانیای (Qnet) بكرێت، بەڵام فەتوایەكی لیژنەكە هەیە لە (٢٠١٥/١/٢٧) لەسەر كۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) دەڵێت: مامەڵە كردن لەگەڵ كۆمپانیای (مێگا هۆڵدین) دروست نییە و حەرامە؛ چونكە هەمان سیستەمی (كیۆنێت)ی بەكارهێناوە، ئەوان ڕاستە چەند مەرجێكیان داناوە بۆ (كیۆنێت)، بەڵام بە بێ مەرج (مێگا هۆڵدین) بە نادروست دەزانن، من دەقی فەتواكەیان لەسەر (مێگا هۆڵدین) دەخوێنمەوە و بزانم چی جیاوازییەكیان هەیەو بەڵگەی فەتواكەی لیژنەی باڵا چییە؟، بۆ وتیان (مێگا هۆڵدین) دروست نییە و ئێستا بۆ دەڵێن (Qnet) دروستە، ئەمە دەقی فەتواكەیانە: (بۆیە لەڕوی شەرعییەوە بەشداری كردن لەم جۆرە كڕینو فرۆشتنانەی كۆمپانیاكە لە ژێر هەر ناوێكدا بێت، ئەوا لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان بە حەرامو ناشەرعی دەزانێتو ڕێگەی پێنادرێت، چونكە ئەم جۆرە كڕین فرۆشتنانە، جۆرێك لە فریودانو غەرەری تێدایە وجۆرێكە لە خواردنی ماڵی یەكتر بە نابەجێیی و خەڵەتاندنو جۆرێك لە قومارو فێڵی تێدایەو زیان بە ئابوری وڵات دەگەیەنێت ...لەبەر ئەو هۆیانەی لەسەرەوە ئاماژەیان پێدراوە لیژنەی باڵای فتوای هەرێمی كوردستان بەشداریكردن لەم جۆرە كڕین و فرۆشتنەی كۆمپانیاكان لە ژێر هەر ناوێكدا بێت ئەوا لیژنەی باڵای هەرێمی كوردستان بە ناشەرعی دەزانێت و ڕێگەی پێنادرێت، پێویستە هاوڵاتیانی هەرێمی كوردستان لەم جۆرە كڕین فرۆشتنانە دوور بكەونەوە).

تكام وایە لەو بەڕێزانەی (یەكێتی زانایانی ئاینی كوردستان) و مامۆستایانی قەدر گرانو بەنرخ وردتر بەدواداچوون بكەن بۆ كاری كۆمپانیاكە، وردتر لێكۆڵینەوە بكەن لەسەر ئەو كەسانەی كە ئێستا سكاڵایان كردوە لەسەر كۆمپانیاكە، وە ئەو كاڵایانەی كە ساغ كراوەتەوە، ئێمە پێمان وایە ڕووی ڕاستی كۆمپانیاكە لای یەكێتی زانایان ئاشكرا نەكراوە، پێویستە بەدواداچوونی زیاتر بكرێتو جارێكی دیكەش خوێندنەوە بۆ فەتواكە بكرێت).

دواتریش من دەقی بەرنامە و بەڵگەكانم خستە خزمەتی لیژنەی فەتواو پاش ماوەیەك بەڕێزەوە پێداچونەوەیان بۆ بڕیارەكەیان كرد و لە (٢٠١٨/٨/٢٠) بڕیاری حەرامی كاری كۆمپانیای (Qnet) یان دەركرد وفەتوای پێشویان هەڵپەسارد و ئەمەیش دەقی فەتواكەیانە.

یەكێتی
زانایانی ئاینی ئیسلامی كوردستان
مەكتەبی تەنفیزی
لیژنەی باڵای فەتوا

إتحاد
علماء الدين الإسلامي في كوردستان
المكتب التنفيذي
اللجنة العليا للإفتاء

بسم الله الرحمن الرحيم

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

ڕوونكردنەوەیەك لە لایەك لیژنەی باڵای فەتوا لە هەرێمی كوردستان

سەبارەت بە مامەڵەكانی كۆمپانیای Qnet

دوای ئەوەی لیژنەكەمان لە بەرواری ٢٩/ ذی الحجة / ١٤٣٨ بەرامبەر بە ٢٠١٧/٩/٢٠ بە ژمارە (٢٠١٧/١٢) لە هەشت لاپەڕەدا فەتوایەكی بە مەرج و سنورداریدا بە دروستی مامەڵەكردن لەگەڵ كۆمپانیای Qnet وە تیایدا بە بە جێبەجێ كردنی (١٧) مەرج و دارشتەی فیقهی ڕێگەپێدرا بوو كە مامەڵە لەگەڵ كۆمپانیای ناوبراو بكرێت .

بەڵام دوای ئەوەی بۆ لیژنەكەمان ڕوون بویەوە كە كۆمپانیاكە هەندێك لەو مەرجانەی جێبەجێ نەكردووە بە تایبەتی مامەڵەكردن بە زێڕ و وەرگرتنی ڕسومات و تەحایول لە مامەڵەكاندا و نا بەرامبەربونی نرخی كاڵاكان لە تەك نرخی بازاڕدا بە شێوازێكی زۆر ترسناك كە نیشانەیە لەسەر ئەوەی كە ئامانجی تر هەیە لە خودی مامەڵەكاندا ، هەروەها نەشارەزایی گەنجان لە تێكڕای پرۆسەكە و نا حاڵی بونیان لە مافەكانیان كە لە فەتوا پێشوەكەماندا بە دوور و درێژی ڕونكرابویەوە ، هەروەها بەكارهێنانی فەتواكەی لە دەرەوەی هەرێم كە بە هیچ شێوەیەك لە لیژنەكەمانەوە ڕێگەی پێ نەدرا بوو .. وێڕای هەندێك وردەكاری تر كە سەرپێچی و دەرچوونە لە ناوەڕۆكی فەتواكەی لیژنەی باڵای فەتوا كە لە لایەن زۆرێك لە شاهێد حاڵەكانەوە لە تێكڕای هەرێمی كوردستانەوە ئاگادار كراینەتەوەو بەدواداچونمان بۆ كردووە لە بەر ئەمانە لیژنەی باڵای فەتوای هەرێمی كوردستان بڕیاری دا :

١- هەڵپەساردنی فەتوای پێشوترمان ژمارە (٢٠١٧/١٢) لە ٢٠١٧/٩/٢٠.

٢- لە دوای ئەم ڕونكردنەوەیە بە هیچ شێوەیەك مامەڵە لەگەڵ كۆمپانیای كیونێت بە دروستی نازانین و داوایش لە كۆمپانیای ناوبراو دەكەین فەتوای پێشومان ژمارە (٢٠١٧/١٢) بەكار نەهێنێت بۆ ڕاكێشانی هاوبەش .

خوای گەورە هاوكاری ڕاستگۆیانە ... وصلى الله تعالى على سيدنا محمد واله وصحبه أجمعين

لیژنەی باڵای فەتوا لەهەرێمی كوردستان

هەولێر ... كوردستان

١/ ذو الحجة ١٤٣٩ ك بەرامبەر ٢٠١٨/٨/١٢ ز

ناونیشان: هەولێر - شەقامی ٦٠ مەتری - بەرامبەر پەرلەمانی كوردستان

العنوان: إقليم كوردستان - اربيل - الشارع الستيني - مقابل البرلمان

www.zanayan.org

دیار بوو هەڵسوڕاوانی (Qnet) بەو فەتوایە زۆر قەڵس بوون و كەوتنە پەلەقاژەو لەلایك گومانیان لەسەر لیژنەكە دروست دەكرد كە خەڵكانی نەشارەزاو ناپسپۆڕن و لە بابەتەكە تێنەگەیشتون، لەلایەكی تر گومانیان لەسەر خودی فەتواكە دروست دەكرد كە لیژنەكە نەیگوتوە كاری (Qnet) حەرامە بەڵكو فەتوای پێشووی هەڵپەساردووە و بەڵێنی

بەدواداچوونی زیاتری کردووە بۆ کاری کۆمپانیا، لە لایەکی تریشەوە پەیوەندییان کردبوو بەلیژنەی فەتواوە و تکای ئەوەیان کردبوو کە جارێکی تر بەفەتواکەیاندا بچنەوە.

پاش لێکۆڵینەوەو پێداچوونەوەی زیاتر بەکاری کۆمپانیای ناوبراو لیژنەکە جارێکی تر و پاش نزیکەی (٨) مانگ لەفەتوای پێشووی و بەدیاریکراوی لە (٢٠١٩/٤/٣٠) زۆر بەڕوونی فەتوای حەرامی کاری کۆمپانیای (Qnet) و هاوشێوەکانی دەرکرد کە ئەمە دەقەکەیەتی:

یەکێتی
زانایانی ئاینی ئیسلامی کوردستان
مەکتەبی تەنفیزی
ئەنجومەنی باڵای فەتوا

إتحاد
علماء الدين الإسلامي في كوردستان
المكتب التنفيذي
المجلس الأعلى للإفتاء

بسم الله الرحمن الرحيم

((حوکمی مامەڵە کردنی شەبەکی و هەرەمی بە گشتی ، و مامەڵە کردن لەگەڵ هەردوو کۆمپانیای کیونێت و فۆرئێڤەر بە تایبەتی))

خوای گەورە دەفەرموێ ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ....فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ النحل : ٤٣
ئەنجومەنی باڵای فەتوا لە هەرێمی کوردستان پاش ورد بوونەوە و لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ورد لەم جۆرە مامەلانە و تێرامان لە دەقە شەرعیەکان، و راوێژکردن لەگەڵ کۆمەڵێك لە پسپۆرانی فیقهی ئابووری ئیسلامی لە ناوەوە و دەرەوەی کوردستان، ئەنجومەنی باڵای فەتوا لە دانیشتنی ئاسایی خۆی لە ٢٠١٩/٤/٣٠ بۆی روون بوەوە کە:
((مامەڵەی بازرگانی شەبەکی و هەرەمی بەگشتی، و بەتایبەتی مامەڵەکردن لەگەڵ کۆمپانیای کیونێت و فۆرئێڤەر و هاوشێوەکانی لە رووی شەرعیەوە حەرامە، و داوا لە هاولاتیانی کوردستان دەکەین خۆیان لێی بپارێزن، وەك پێشتریش لە فەتوای تایبەت بە هەڵپەساردنی مامەڵەکردن بە کیونێت باسی لێوە کراوە))

تێبینی:

١-ئەم فەتوایە دوا فەتوایە و بریاری ئەنجومەنی باڵای فەتوایە لە هەرێمی کوردستان، و ئەنجومەنی فەتوا لێکۆڵینەوەی لەم بابەتە کۆتایی پێهێناوە، و تەنها ئەم فەتوایە کاری پێ دەکرێت، و فەتواکانی پێشوومان کاریان پێ ناکرێت .

٢-بۆ زانیاری زیاتر لە بارەی ئەم فەتوایە و بەڵگەکانی بگەرێنەوە بۆ رۆنکردنەوەی ئەنجومەنی باڵای فەتوا کە لە ١/ذو الحجة ١٤٣٩ك – ٢٠١٨/٨/١٢ز ئاماژەمان بۆ کردووە، و بە نوسراومان ژمارە ٣٩٩ لە ٢٠١٨/٨/١٣ ئاراستەی سەرجەم لقەکانمان کردبوو .

خوای گەورە پشت و پەنای هەموو لایەکمان بێت

ئەنجومەنی باڵای فەتوا لە هەرێمی کوردستان
٣٠ – ٤– ٢٠١٩ ز / ٢٤ ی شەعبانی ١٤٤٠ ك

ناونیشان: هەولێر - شەقامی ٦٠مەتری - بەرامبەر پەرلەمانی کوردستان
العنوان : إقليم كوردستان - اربيل - الشارع الستيني - مقابل البرلمان
www.zanayan.org

تەوەری حەوتەم

مەرجەكانی دروستی مامەڵە كردن لەگەڵ كۆمپانیاكانی (Network Marketing)

لە كۆتا تەوەری ئەم توێژینەوەیەدا پێم خۆشە هەموو لایەك ئەوە بزانن كە زۆرێك لەبابەتەكانی حەرام و حەڵاڵ پەیوەستن بە كۆمەڵێك هۆكارەوە و هەر كات ئەو هۆكارانە گۆڕانكارییان بەسەردا هات ئەو كات حوكمە شەرعییەكانیشیان گۆڕانكارییان بەسەردا دێت، بۆیە زۆرێك لەبابەتەكانی حەرام و حەڵاڵ ئەگەری گۆڕانكارییان هەیە، سەبارەت بە كاری كۆمپانیای (Qnet) و هاوشێوەكانیشی هەر بەهەمان شێوەیە و كارەكەیان لە ئێستادا و بەو سیستەمەی كاری پێدەكەن حەرامە و حەرامییەكەیشی هۆكاری خۆی هەیە و هەركات ئەو هۆكارانە لابران یان گۆڕانكارییان بەسەردا هات ئەو كات حوكمی كارەكەی ئەوانیش دەگۆڕێت.

بۆیە من لێرەدا كۆمەڵێك مەرج باسدەكەم كە ئەگەر كۆمپانیاكانی بازاڕگەری تۆڕبەندی پێوەی پابەندبن ئەو كات كارەكەیان حەڵاڵ دەبێت و هیچ گرفتێكی شەرعییان نامێنێت، مەرجەكانیش بریتیین لە:

١- كۆمپانیا كڕینی كاڵا یان پێدانی بڕێك پارە نەكاتە مەرجی بەشداربوون لەسەر ئەو كەسانەی دەیانەوێت بەشداری لەساغكردنەوەی كاڵاكانی كۆمپانیادا بكەن، بۆیە دەبێت كڕینی كاڵاكان ئارەزوومەندانە بێت، خۆ ئەگەر كاڵا نەبوو نابێت مەرجی پێدانی پارە هەبێت لەبەرامبەر مافی بەشداربوون لەساغكردنەوەی كاڵاكان.

٢- نرخی كاڵاكان هاوشێوەی نرخی بازاڕ بێت وگرانتر نەبێت.

٣- كاڵاكان شتی قەدەغەكراو و ناشەرعییان تێدا نەبێت لە نموونەی عارەق یان گۆشتی بەراز.

٤- خودی كاڵاكان ئامانج بن لەكاتی كڕینیاندا نەك تەنها ئامرازبن بۆ بەشداریكردن لەسیستەمەكەدا.

٥- لەکاتی کڕینی کاڵاکان هەموو ڕێکارە شەرعییەکانی مامەڵە کردن بەو جۆرە کاڵایانەوە ڕەچاو بکرێت، بۆ نموونە ئەگەر کاڵاکان ئاڵتون یان زیو بوون دەبێت لەکاتی گرێبەستەکەدا کاڵا ونرخەکەی ئامادەبن.

٦- کوالیتی کاڵاکان بەو شێوەیە بێت کەباس دەکرێت وهیچ درۆ وفێڵ وپیاهەڵدانێکی نادروست لەساغکردنەوەی کاڵاکاندا نەبێت.

٧- بەشداربوو لەبەرامبەر هەر هەوڵ و ماندوبوونێکی لەپێناو بانگەشەکردن و ساغکردنەوەی کاڵاکان پارەی خۆی وەربگرێت و کرێکەی وابەستەی دروستبوونی سیستەمی ڕاست و چەپ و یەکسانی باڵەکانی و ئەو جۆرە فێڵ وتەڵەکانە نەکرێت، بۆ ئەوەی ڕەنجەکەی بەفیرۆ نەڕوات و وابەستەی شتێك نەکرێت کەلەتوانای ئەودا نییە و پەیوەندی بەخودی کاری ئەمەوە نییە.

٨- بەڵێنی داهاتی وەهمی وقازانجی نادروست بەبەشداربوو نەدرێت، چونکە دەچێتە خانەی درۆ و هەڵخەڵەتاندن ومامەڵەکە حەرام دەکات.

٩- بەشداربوو تەنها بەرامبەر کار وڕەنجی خۆی پارە وەربگرێت نەك لەبری ڕەنج و ماندوبونی خەڵکانی تر کە ڕەنگە ئەم هەر نەیبینیبن و نەشیانناسێت، چونکە ئەوە بەشێکە لەخواردنی ماڵی خەڵکی بەناحەق.

١٠- دەبێت کۆمپانیاکان دیار و ناسراو بن و هەموو گرەنتییەکی یاساییان هەبێت و بەشداربوو بتوانێت لەکاتی بوونی هەر کێشەیەك سکاڵای یاساییان لەسەر تۆمار بکات و مافەکانی خۆی بۆ بگەڕێتەوە.

١١- کاری کۆمپانیا لەچوارچێوەی یاسا کارپێکراوەکانی ئەو شوێنانە بن کە کاری تێدا دەکەن و زیان بەئابووری نیشتیمانی نەگەیەنێت.

هەر کۆمپانیایەك لەکۆمپانیاکانی (Network Marketing) پابەند بوو بەکۆی ئەم مەرجانەوە ئەوە کارەکەی دروستەو کێشەی نییە بەپێچەوانیشەوە هەر مەرجێك لەو مەرجانەی تێدا نەبێت کارەکەی حەرامە ودروست نییە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت.

باسی سێیەم

حوکمی مامەڵەکردن لە بازاڕی (Forex)

وکارکردن بە سیستەمی پەراوێزی بازرگانی (Margin)

- پێشەکی.
- تەوەری یەکەم: پێناسەکان.
- تەوەری دووەم: هەنگاوەکان و لایەنەکانی گرێبەستەکە.
- تەوەری سێیەم: پێکهاتەی مامەڵەکە.
- تەوەری چوارەم: سرووشتی شەرعی مامەڵەکە.
- تەوەری پێنجەم: حوکمی شەرعیی کارکردن لە (Forex) وبازرگانی (Margin) دا.

پێشەکی:

بازاڕی فۆڕێکس (Forex): یەکێکە لە هەرە بازاڕە زەبەلاحەکانی دونیا کە تایبەتە بە ئاڵوگۆڕکردنی دراوی بیانی.

خودی وشەی (Forex) یش کورتکراوەی هەردوو وشەی (Foreign Exchange) کە بە واتای بازاڕی ئاڵوگۆڕکردنی دراوی بیانی دێت و لەم بازاڕەدا بازرگانی بەگرنگترین و بنەڕەتی ترین دراوەکانی دونیاوە دەکرێت لە نموونەی: دۆلاری ئەمریکی (USD) و یۆرۆ (EUR) و جونەیهی ئستەرلینی (GBP) و فرەنکی فەرەنسی (CHF) و یەنی یابانی (JPY) و دۆلاری ئوسترالی (AUD) و دۆلاری کەندی (CAD) وچەندین دراوی تری دونیا بەپێی گرنگی و کاریگەرییان لەسەر بازاڕو نرخی کاڵاکان.

یەکێك لەتایبەتمەندییەکانی ئەم بازاڕە ئەوەیە کەشوێنێکی دیاریکراوی نییە (Over the counter) و لەڕێی تۆڕەکانی پەیوەندییەوە مامەڵەی تێدا دەکرێت ولەهەفتەیەکدا (٥) ڕۆژ و بۆماوەی (٢٤) کاژێر لە دوو شەممەوە تا هەینی کراوەیە و بڕی ئەو بازرگانییەی کە لەم بازاڕەدا لەشەو و ڕۆژێکدا ئەنجام دەدرێت بە (٥) تریلیۆن دۆلار مەزەندە دەکرێت و هەر کەس بیەوێت و لەهەرکوێ بێت و بەهەر بڕە پارەیەك بێت دەتوانێت لەڕێی بۆرسە جیهانییەکانەوە کاری بازرگانی تێدا ئەنجام بدات.

سەرەتای مامەڵەکردنی ڕۆژانە لەم بازاڕەدا بەپێی سروشتی شەو و ڕۆژ لەجیهاندا لە نیوزلەنداو ئوستورالیاوە دەست پێ دەکات و پاشان ئاسیا و ئەوروپا و دواتر بە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کۆتایی دێت.

سروشتی مامەڵەکردن لەم بازاڕەدا وایە کە هەمیشە بازرگانی بە دوو دراوەوە دەکرێت واتا کەسێك دراوێکی هەیە و بەپێی پێشبینیەکانی بۆ داهاتووی دراوەکان و بەرزو نزم کردنی نرخەکانیان دراوێکی تری پێ دەکڕێت، بۆ نموونە کەسێك دۆلاری ئەمریکی هەیە و پێشبینی دەکات کە بانکی ناوەندی ئەوروپی نرخی سوو بەرز بکاتەوە بەمەیش نرخی یۆرۆ لەداهاتوودا بەرامبەر دۆلار بەرز بێتەوە بۆیە دەچێت یۆرۆی پێ دەکڕێت و بەپێچەوانەوە. خۆ ئەگەریش پێشبینییەکە وا دەرنەچو و نرخی سوو دابەزی ئەو کات کەسی بەشداربوو زیان دەکات.

دیارترینی ئەو مامەڵانەی کە لەڕێی ئەم بازاڕەوە ئەنجام دەدرێت و هۆکارێکی سەرەکییە بۆ زیادکردنی ڕێژەی بەشداربووانی بازاڕەکە، بازرگانی کردن و کڕین و فرۆشتنە بە پەراوێز (Margin) (الرافعات المالية) کە بابەتی بنەڕەتی توێژینەوەکەی ئێمەیە.

سەرەتای سەرهەڵدانی ئەم بیرۆکەیە بۆ حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو دەگەڕێتەوە، کاتێك هەندێك لە وڵاتانی خاوەن سەنگ و دراو و دارایی بەهێز بڕیارياندا دەست لە پشتیوانی ڕاستەوخۆی نرخی دراوەکانیان هەڵبگرن و وازی لێبهێنن بۆ نرخی بازاڕ و پێوەرە ئابوورییەکان لە سیستەمێکدا کە پێی دەگوترێت (تعويم العملة)، بەو هۆیەیشەوە نرخی دراوەکان بەردەوام گۆڕانکاريان بەسەردا دەهات و زیادو کەمیان دەکرد، بەڵام ئەم گۆڕانکارییانە بەڕێژەیەکی زۆر و بەرچاو نەبوون بەتایبەتی بۆ ئەو کەسانەی کە خوازیاربوون لەم بوارەدا بازرگانی بکەن و داراییەکەی مامناوەندیان هەبوو.

لەو نێوەندەدا لایەنە پەیوەندیدارەکانی بواری بازرگانیکردن بە دراوەوە بیرۆکەی بەرزکردنەوەی هەبووی ئەو جۆرە کەسانەیان هێنایە ئاراوە تا تەماعی زیاتریان بخەنە بەردەم و کڕیار و خوازیاری زیاتر بۆ بازاڕی دراو و بازرگانیکردن لەو بوارەدا پەیدا بکەن.

هەرچەندە ڕووکەشی بیرۆکەکە وایە کە خزمەت بەچینی هەژار و خاوەن دەسمایە مامناوەندەکان دەکات بەڵام لە ڕاستیدا بیرۆکەکە بەپێچەوانەوەیەو بۆ زیاتر خزمەتکردنی کۆمپانیا خاوەن دەستمایە زەبەلاحەکانەو لەسەر حیسابی ئەو وەبەرهێنە بچوکانەیەو دەرەنجام مامەڵەکان بە مایەپووچی ئەوان کۆتایی دێت.

ئەم بازاڕ و جۆرە مامەڵەیە ماوەیەکە لەکوردستان خەڵکانێکی زۆری بە خۆیەوە سەرقاڵ کردووە و بەردەوام پرسیاری لەبارەوە دەکەن و سەرچاوەیەکی زانستی ئەوتۆیان بە زمانی کوردی لەبەردەستدا نییە تا بۆی بگەڕێنەوە و لە ڕێیەوە وەڵامی پرسیارەکانیان وەربگرنەوە، بۆیە پێم خۆش بوو تەوەرێکی توێژینەوەکەمان بۆ ئەم باسە تەرخان بکەین.

گرنگی لێکۆڵینەوە لەم باسە خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە کەلێنێك لە کتێبخانەی کوردی پڕدەکاتەوە و بەرچاوڕوونی شەرعی و ئابووری دەداتە هەموو ئەو بەڕێزانەی کە خوازیارن زانیارییان دەربارەی ئەم بازاڕو مامەڵەیە دەست بکەوێت یاخود بەشداری تێدا بکەن.

میتۆدی باسەکە میتۆدێکی شیکاری بەراوردکاری دەبێت لەنێوان ڕەهەندەکانی ئەم باسە و بنەماکانی ئابووری ئیسلامی و مامەڵە شەرعییەکاندا.

پەیکەری باسەکەیشمان لەم پێشەکییە و پێنج تەوەر پێك دێت، لە تەوەری یەکەمدا پێناسەی گرنگترینی ئەو زاراوانەم کردووە کە دەبنە بنەما بۆ تێگەیشتن لە خودی باسەکە و گەڵاڵەکردنی بۆچوونی شەرعی لەبارەیانەوە، پاشان و لە تەوەری دووەمدا باسم لە هەنگاوەکان و لایەنەکانی گرێبەستەکە وشێوازی بەشداریکردن لە مامەڵەکەدا کردووە و لەتەوەری سێیەمیشدا قسەم لەسەر پێکهاتەی مامەڵەکە کردووە کە چەند ڕەهەند و چەمکی شەرعی لەخۆ دەگرێت و تەوەری چوارەمیشم تایبەت کردووە بە باسکردنی سرووشتی شەرعی مامەڵەکە و لەگەڵ کام لەچەمکە شەرعییەکان زیاتر یەك دەکاتەوە و لە کۆتایی و تەوەری پێنجەمیشدا وردەکاری حوکمی شەرعی مامەڵەکەم ڕوونکردۆتەوە.

تەوەری یەکەم

پێناسەکان

بەر لەوەی بچینە سەر ناوەڕۆکی بابەتەکەمان سەرەتا پێویستە ئەوە بڵێین کە کارکردن لەخودی بۆرسەو بازاڕی ئاڵوگۆڕکردنی دراوەکان هیچ گرفتێکی شەرعی نییە بەمەرجێك مامەڵەکان بەپێی ئەو پێودانگە شەرعییانە بن کە لە ئابووری ئیسلامییدا باس کراوە وڕێوشوێنی بۆ دانراوە، بەتایبەتی لەکاتی مامەڵە کردن بەدراوەوە یان بەهەر شتێکەوە کە حوکمی دراوی هەیە.

ئێستایش و لەدەستپێکی باسەکەماندا پێناسەی گرنگترین ئەو زاراوانە دەکەین کە بنەمای سەرەکین بۆ خودی کارەکەو وتوێژینەوەکەی ئێمە و ڕەنگە کەمێك ئاڵۆز بن و خوێنەر بەئاسانی لێیان تێنەگات لەوانە:

١- کڕین بەپەراوێز (الشراء بالهامش) (**Margin**) : بریتییە لە گرێبەستێکی ناچارکار (عقد إذعان) لەبواری ئاڵوگۆڕکردنی دراو ومامەڵە داراییەکاندا وتێیدا کەسی بەشداربوو (کڕیار) بڕێکی زۆر کەمی پارەی گرێبەستەکە دابین دەکات و بەشی هەرەزۆری

پارەكە كۆمپانیایەكی نێوەندگیر لەڕێی خۆیەوە یان دامەزراوەیەكی داراییەوە دابینی دەكات بەمەرجێك كۆی گرێبەستەكە بەبارمتە لای خۆی بمێنێتەوە و خۆی سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی مامەڵەكان بكات و مافی ئەوەی هەبێت هەركات مەترسی لەسەر پارەكانی دروست بوو تاك لایەنە و بێ گەڕانەوە بۆ بۆچوونی كەسی بەشداربوو دراوەكە بفرۆشێت و مامەڵەكە كۆتایی پێ بهێنێت.

٢- بەرزكردنەوەی هەبووی دارایی (الرافعة المالية) (leverage): واتا بەرز كردنەوەی هەبووی دارایی كەسی بەشداربوو لە (١) تا (٤٠٠ — ٥٠٠) قاتی خۆی و زیاتریش، واتا ئەگەر كەسی بەشداربوو تەنها (١٠٠$) ی هەبێت ئەوا دەتوانێت لەڕێی كۆمپانیا نێوەندگیرەكانەوە گرێبەستێك ئەنجام بدات بە بڕی (٥٠٠٠٠$) وباقی پارەكە كۆمپانیا دابینی دەكات، هەرچەندە لەساڵی (٢٠٠٤) ەوە لە ئەمریكا یاسایەك دەرچووە ڕێگە نادات بە زیاتر لە (١-١٠٠) مامەڵە بكرێت، بەڵام لەبازاڕەكاندا تا ئێستا مامەڵە بەو ڕێژانەوە دەكرێت كەئاماژەمان پێكرد.

٣- سپرید (Spread): بریتییە لە جیاوازی نێوان نرخی كڕین و فرۆشتنی دراوەكان لەیەك كاتدا كە لە شێوەی چەند خاڵێكدا دیاری دەكرێت، واتا كاتێك بەشداربوو دەیەوێت دراوێك بكڕێت دەبێت بەنرخێكی گرانتر بیكڕێت لەنرخی بازاڕ یان لەو نرخەی كەدەیەوێت پێی بفرۆشێت، ئەمەیش یەكێكە لەو سوودە سەرەتایی و سەرەكییانەی كە كۆمپانیا نێوەندگیرەكان لەدەرەنجامی مامەڵەكان لەبەشداربووەكانەوە دەستیان دەكەوێت، ئەو جیاوازییەی نێوان نرخی كڕین و فرۆشتنیش لە دراوێك بۆ دراوێك دەگۆڕێت بەپێی گرنگی دراوەكە و ڕێژەی كڕیارانی و ئەو قازانجەی لێی چاوەڕوان دەكرێت[١].

بانگەوازی ئاگاداركردنەوە (نداء الهامش) (Margin Call): كاتێك مامەڵەكەی بەشداربوو دەكەوێتە زیانەوە بەشێوەیەك كە خەریكە هەبووی ڕاستەقینەی بەشداربوو بەتەواوی بگرێتەوە، كۆمپانیا لەترسی ئەوەی كەنەبا زیانەكان سەربكێشێت بۆ پارەكانی ئەمیش و بەخاتری پاراستنی پارەكانی خۆی ئاگاداركردنەوەیەك ئاڕاستەی كەسی بەشداربوو دەكات

---

١ ـ د. شوقي أحمد دنيا، بحث بعنوان المتاجرة بالهامش، رابطة العالم الإسلامي، الدورة (١٨) للمجمع الفقهي، ص٥. محمد بن إبراهيم السحيباني، آليات نقل الملكية في الأسواق المالية، بحث مقدم للمؤتمر العالمي الثاني للاقتصاد الإسلامي بكلية الشريعة والدراسات الإسلامية جامعة أم القرى، مكة المكرمة، ١٤٢٤هـ، ص٤

بەوەی كە مامەڵەكەی لە زیاندایە و لەقۆناغێكی مەترسیداردایە، لەم حاڵەتەیشدا پێویستە كەسی بەشداربوو یان دراوەكان بفرۆشێت بە زەرەر و ئەكاونتەكەی دابخات، یانیش پارەی زیاتر بخاتە سەر هەبووەكەی لەلای كۆمپانیا، خۆ ئەگەر هیچ كام لەوانەی نەكرد ئەوە كەی ڕێژەی زیانەكە گەیشتە ئەوەی هەموو پارەی بەشداربوو بگرێتەوە كۆمپانیا خۆی تاك لایەنە پارەكە دەفرۆشێتەوە و ئەكاونتەكەی دادەخات.

تەوەری دووەم
هەنگاوەكان و لایەنەكانی گرێبەستەكە

سرووشتی ئەم مامەڵەیە وایە كە بەچەند هەنگاوێك دەست پێدەكات بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

١- سەرەتا كەسێك هەیە پارەیەكی ئەوتۆی بەدەستەوە نییە و خوازیارە لە ڕێی بازاڕی فۆرێكسەوە بەزیاتر لەو بڕە پارەیەی خۆی بازرگانی بكات تا لەماوەیەكی كەمدا قازانجێكی زۆر بەدەست بێنێت، بۆ نموونە كەسەكە تەنها (١٠٠$) ی هەیە و خوازیارە بە بایی (٥٠٠٠٠$) مامەڵە بە دراوەوە بكات. هەر بۆیە لەزمانی عەرەبیدا بەم مامەڵەیە دەوترێت (المتاجرة بالهامش) چونكە بەشداربوو پەراوێزێكی كەمی نرخی ڕاستەقینەی مامەڵەكە دەدات.

٢- كۆمەڵێك كۆمپانیای دارایی هەن كە لە (Forex) دا كار دەكەن و هەر یەكەیان لەسەر ئەنتەرنێت مەنەسە یان (Platform)ی تایبەت بەخۆیان هەیەو ئامادەن ئەو خواستەی بەشداربوو جێبەجێ بكەن و بە پێنج سەد (٥٠٠٪) هێندەی پارەی ڕاستەقینەی (الرصید الحقیقي) خۆی هەبووەكەی بەرز بكەنەوەو مافی ئەوەی پێ دەدەن دراو بكرێت؛ و ئەو بڕە پارەیەش كۆمپانیا خۆی دابینی دەكات یاخود بەسوو لە بانكێكی وەردەگرێت هەر بۆیە لەزمانی عەرەبیدا بەم جۆرە مامەڵەیە دەگوترێت (الرافعات المالیة).

٣- كەسی بەشداربوو لەڕێی ئەنتەرنێتەوە پەیوەندی بەیەكێك لەو كۆمپانیایانەوە دەكات و پاشان دەچێت لەڕێی یەكێك لە بانكەكانەوە ئەو بڕە پارەیە دەخاتە سەر حسابی

کۆمپانیا و لەبەرامبەردا کۆمپانیا لای خۆی ژمارەیەکی حسابی بەو برە پارەیە بۆ دەکاتەوە و ناوی تێپەڕ و ژمارەی نهێنی حسابەکەی پێدەدات و لەو ڕێیەوە کەسی بەشداربوو چاودێری نرخی دراوەکان دەکات و کڕین و فرۆشتنییان پێوە ئەنجام دەدات.

٤- بەپێی ئەو گرێبەستەی نێوان کۆمپانیا و کەسی بەشداربوو کۆمپانیا هیچ پەیوەندییەکی بە زیان و قازانجی مامەڵەکەوە نییە و ئەگەر مامەڵەکە لە قازانجدا بوو ئەوە کێشەی نییە و بەشداربوو کەی خۆی ویستی دراوەکانی دەفرۆشێت، ئەگەریش لە زیاندا بوو ئەوە هەر سەرەتا کۆمپانیا مەرجی ئەوە لەسەر بەشداربوو دادەنێت کە هەر کات نرخی دراوەکە بەڕێژەی پارەی کەسی بەشداربوو دابەزی ئەو کات کۆمپانیا بۆی هەیە تاك لایەنە بیفرۆشێت بەبێ گەڕانەوە بۆ ڕەزامەندی بەشداربوو.

٥- پاش تەواوبوونی مامەڵەکە گرێبەستەکە لەسەر شاشە دەکرێت بەناوی بەشداربووەوە و وا وێنا دەکرێت کە ئەو خاوەنداریێتی دەکات بەڵام ئەمە تەنها ڕووکەشە و خاوەنی ڕاستەقینەی دراوەکان کۆمپانیا نێوەندگیرەکەیە و لەبری ئەو برە پارە زۆرەی کەداوێتی کۆی پارەی گرێبەستەکە بەبارمتە لای خۆی دەهێڵێتەوەو تامامەڵەکە لەقازانجدا بێت بەشداربوو خۆی بڕیار لە مانەوە یان فرۆشتنەوەی دراوەکانی دەدات، بەڵام لەکاتی دابەزینی نرخەکەیدا بەشداربوو تا ڕێژەی پارەکەی خۆی خاوەن بڕیارە و لەوە زیاتر کۆمپانیا خۆی بڕیار دەدات.

٦- لەبەرامبەر هەر مامەڵە پێوەکردنێکی دراوەکان بەشداربوو دەبێت بڕی (٣٥$) بدات بەکۆمپانیا بەبێ ڕەچاوکردنی ئەوەی کە ئایا زیان یاخود قازانجی کردوە[١].

٧- لایەنێکی تر هەیە لە پرۆسەکەدا کە ئەو نرخی دراوەکان دیاری دەکات و هەبووە داراییەکانی دەخاتە بازاڕەوە تا مامەڵەی پێوە بکرێت و زۆربەی کات ئەم لایەنە بانکە زەبەلاحە جیهانییەکانن[٢].

---

١ - بڕوانە: http://www.mgforex.com/arb/forex_trading/content/rollover_interest.htm.

http://www.forexyard.com/ar/margin_leverage.

٢ - د منير إبراهيم هندي، الأوراق المالية وأسواق المال، منشأة المعارف، ٢٠٠٦، ص١٣٧. د. محمد صالح جابر، الاستثمار بالأسهم والسندات وتحليل الاوراق المالية، مؤسسة الخليج للطباعة والنشر، ص٢٧٥. طاهر حيدر حردان، مبادئ الاستثمار، ص٥١ -٥٢.

تەوەری سێیەم
پێکهاتەی مامەڵەکە

ئەم سیستەمە سیستەمێکی ئاڵۆزە و لەیەك کاتدا چەند مامەڵەیەکی شەرعی لەخۆ دەگرێت لەوانە:

١- بازرگانیکردن: سەرەتای بیرۆکەکە بەوە دەستپێدەکات کە کەسێك دەیەوێت لەبواری ئاڵوگۆڕکردنی دراو و ئاڵتون و پشك و قەواڵە داراییەکان بازرگانی بکات.

٢- قەرز: بریتییە لەو بڕە پارەیەی (leverage) کە کۆمپانیای نێوەندگیر دەیخاتە سەر هەبووی (رصيد) کەسی بەشداربوو.

٣- باجی جێگیرکردن (رسوم التثبيت): بریتییە لەو بڕە پارەیەی کە لە ڕێژەیەکی سەدی قەرزەکە پێك دێت و دەبێت بەشداربوو ڕۆژانە بیداتە کۆمپانیای نێوەندگیر ئەگەر ئەو ڕۆژە کۆتایی بە مامەڵەکە نەهێناو ئەکاونتەکەی سفر نەکردەوە، مەبەستی دانانی ئەم باجەیش فشار خستنە سەر بەشداربووەکانە تا بەزووی مامەڵەکانیان جێبەجێ بکەن وکۆمپانیا پارەکانی وەربگرێتەوە، بۆیە مۆڵەتی (٢٤) کاژێریان پێدەدات کە دەکاتە (٥) ی ئێوارە بەکاتی ئەمەریکا و (١١) ی شەو بە کاتی گرێنتش خۆ ئەگەر بەشداربوو لەو ماوەیەدا حسابەکەی سفر نەکردەوە ئەوە دەبێت ئەو بڕە پارەیە بداتە کۆمپانیا، نرخی ئەو بڕە پارەیەیش لە کۆمپانیایەك بۆ کۆمپانیایەك و دراوێك بۆ دراوێکی تر دەگۆڕێت بەپێی نرخی ئەو سووەی کە بانکی ناوەندی هەر وڵاتێك لەسەر دراوە نێوخۆییەکەی دیاری دەکات.

هەر چەندە هەندێك لەکۆمپانیاکان لە ئێستادا و لەبەر ئەوەی کەپێیان گوتراوە ئەمە سوویەکی ئاشکرایە و لەپێناو ئەوەی بەشداربووە موسوڵمانەکانیان لەدەست نەدەن خۆیان لە جێبەجێکردنی ئەم مەرجە دەپارێزن و بەر لە ماوەی دیاریکراو بۆ داخستنی ئەکاونتی بەشداربووەکان خۆیان ئەکاونتەکان دادەخەن و جارێکی تر بۆیان دەکەنەوە تا ماوەکەیان بۆ تازە بێتەوە. یان هەندێك کەس و بەمەبەستی خۆ پاراستن لەو مەرجە هەوڵ دەدەن لەهەمان ڕۆژدا حیسابەکەیان سفر بکەنەوە تا تووشی ئەو سووە نەبن.

بەڵام هیچ کام لەمانە بەس نین بۆ شەرعیبوونی مامەڵەکە لەبەر دوو هۆکار:

أ- بوونی خودی مەرجەكە گرێبەستەكە حەرام دەكات ئەگەریش نەڕواتە بواری جێبەجێكردنەوە.

ب- ئەگەر كۆمپانیایش ئەو مەرجە لەسەر بەشداربوو لا بەرێت، ئەوا مەرجەكە لەنێوان كۆمپانیا و ئەو لایەنەی پارەكە دەدات هەر دەمێنێت.

زانایانی هەر چوار مەزهەبەكەیش هاوڕان لەسەر ئەوەی كە هەر گرێبەستێك ئەو جۆرە مەرجانەی تێدا بێت جگە لەوەی كردنی حەرامە، گرێبەستەكەیش دانامەزرێ وهەڵدەوشێتەوە، یان بەلای كەمەوە پێویستە مەرجی دانانی سزای سووەكە هەڵبوەشێتەوە، وئەمەیش دەقی قسەكانیانە لەو بارەیەوە.

حەنەفیەكان دەڵێن: (وإدخال الربا في العقد يفسد العقد كله)[1]. واتا: دانانی سوو لەگەرێبەستدا هەموو گرێبەستەكە پوچەڵ دەكاتەوە وتێكی دەدات.

مالیكییەكانیش لەو بارەیەوە دەڵێن: (وكل بيع حرام لا يقر على حال إن أدرك رد)[2]. واتا: هەر مامەڵەیەكی حەرام بەهیچ شێوەیەك ڕێگەی پێ نادرێت ودەبێت هەڵبوەشێتەوە.

شافعییەكان دەڵێن: (وتعاطي العقود الفاسدة حرام في الربوي وغيره)[3]. واتا: ئەو گرێبەستانەی پوچ و وبەتاڵن بەهۆی بوونی سوو یان هەرشتێكی ترەوە ئەنجامدانیان حەرامە. هەروەها دەڵێن: (العقد إذا وقع فاسدا لا يصح بزوال ما وقع به فاسدا)[4]. واتا: هەر گرێبەستێك بە خراپی ویەتاڵی دامەزرا، بەلادانی ئەو مەرجەی كە بەتاڵی كردۆتەوە دروست نابێت.

حەنبەلییەكانیش دەڵێن: (ويحرم تعاطيهما عقدا فاسدا من بيع أو غيره (فلا يملك) المبيع ونحوه (به) أي بالعقد الفاسد؛ لأن وجوده كعدمه)[5]. واتا: حەرامە گرێبەستێك ئەنجام بدەن كە بەتاڵە، گرێبەستەكە كڕین وفرۆشتن بێت یان هەرشتێكی تر و كڕیار

---

١ - الكاساني (علاء الدين أبو بكر بن مسعود)، بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، ج٥، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٤٠٦،١٩٨٦، ص٢٥٧.

٢ - مالك (مالك بن أنس)، المدونة الكبرى، ج٣، دار الكتب العلمية، بيروت، ص٣٣٨، تحقيق: زكريا عميرات.

٣ - إبن حجر الهيتمي (أحمد بن محمد بن علي)، تحفة المحتاج في شرح المنهاج، ج٤، المكتبة التجارية الكبرى، مصر، ط١٩٨٣، ص٢٩١. الخطيب الشربيني، مغنى المحتاج الى معرفة معاني الفاظ المنهاج، ج٤، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده، مصر، ص٨٤.

٤ - الماوردي، الحاوي الكبير في فقه الشافعي، ج٦، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٩٩٤، ص٤٩٣.

٥ - البهوتي (منصور بن يونس البهوتي)، كشاف القناع عن متن الإقناع، ج٥، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٤١٨، ١٩٩٧، ص٢٨٤، تحقيق: محمد حسن محمد حسن.

نابێتە خاوەنی فرۆشراوەكە بەو گرێبەستە بەتاڵە؛ چونكە بوون ونەبوونی ئەو جۆرە گرێبەستانە وەك یەك وایە. هەروەها دەڵێن: (المقبوض بالعقد الفاسد يجب فيه التراد من الجانبين)[١]. ئەو شتانەی بەهۆی گرێبەستێكی پوچەوە وەرگیراون، پێویستە هەردوو لایەنی گرێبەستكە بۆ یەكتری بگێڕنەوە.

زەفترین بەڵگەی زانایانیش لەم بۆچوونەیاندا ئەو فەرموودەیەیە كە ئەبو سەعیدی خدری بۆمان دەگێڕێتەوە ودەڵێت: (جاء بلال إلى النبي ﷺ بتمر برني فقال له النبي ﷺ: {من أين هذا}؟. قال بلال: كان عندنا امر رديء فبعت منه صاعين بصاع لنطعم النبي فقال النبي ﷺ عند ذلك: {أوه أوه عين الربا عين الربا لا تفعل ولكن إذا أردت أن تشتري فبع التمر ببيع آخر ثم اشتره}[٢]. واتا: بیلال خورمایەكی بەرنی بۆ پێغەمبەری خودا ﷺ هێنا، پێغەمبەری خودا ﷺپێی فەرموو: ئەمەت لەكوێ بوو؟. بیلال گوتی: خورمایەكی خراپمان هەبوو چووم هەشت مشتم لەو خورما خراپە دا بەچوار مشت لەم خورمایە بۆ ئەوەی پێغەمبەری خودا ﷺ لێی بخوات، پێغەمبەری خودا ﷺ پێی فەرموو: ئۆه ئۆه چیت كردوە ئەوە خودی سووە خودی سووە، شتی وانەكەیت، ئەگەر وویستت لەم خورمایە بكڕیت، خورماكەی خۆت بفرۆشە، دواتر ئەم خورمایە بكڕە. ئیمامی نەوەوی لەڕاڤەی ئەم فەرموودەیەدا دەڵێت: (دليل على أن المقبوض ببيع فاسد يجب رده على بائعه وإذا رده استرد الثمن)[٣]. واتا: ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی هەر كڕدراوێك لە مامەڵەیەكی پوچدا دەبێت بگێڕدرێتەوە، وكە گەڕایشەوە پارەكەی وەردەگیرێتەوە.

جا بەڕێزان هەموو ئەمانەی باسمان كرد بەڵگەی ڕوون وئاشكران لەسەر بەتاڵی و پووچی هەر مامەڵەیەك كە سووی تێدابێت، ئیتر سووەكە بدرێت یان نا ئەوە بابەتێكی ترە، بۆیە نەدانی سووەكە هەرگیز نابێتە پاساوی شەرعی بۆ كردنی مامەڵەكە كە لە بنەڕەتدا سووی تێدایە.

---

١ - إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، إقتضاء الصراط المستقيم في مخالفة أصحاب الجحيم، ج٢، ط٧، دار عالم الكتب، بيروت، ١٤١٩،١٩٩٩، ص٤٧، تحقيق: ناصر عبد الكريم العقل.

٢ - مسلم، صحيح مسلم، ج٣،ص١٢١٥، رقم الحديث (١٥٩٤).

٣ - النووي (يحيي بن شرف النووي)، شرح النووي على صحيح مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج)، ج١١، دار إحياء التراث العربي، بيروت، ط ١٣٩٢، ص٢٢.

بەداخەوە لە ئێستادا زۆرێك لەموسوڵمانان دەچن بەشداری لەكۆمەڵێك گرێبەستدا دەكەن كە بە ئاشكرا مەرجی سوو و سزای دواكەوتنی دانەوەی گوژمەكانی تێدایە و خۆیان بەوە هەڵدەخەڵەتێنن كە ئەوان بەمەرجەكانی كۆمپانیاوە پابەند دەبن و ناهێڵن ئەو مەرجانە بێنە دی، بێ ئاگا لەوەی هەر خودی بوونی مەرجەكە گرێبەستەكە حەرام دەكات و بەڵگەكانیشمان لەو بارەیەوە خستە ڕوو.

٤- دەلاڵی: بریتییە لەو بڕە پارەیەی كە ڕێژەیەكی سەدییە لەنرخی كڕین یان فرۆشتنی كاڵاكە و دەبێت بەشداربوو بیداتە ئەو كۆمپانیا نێوەندگیرەی كەلەڕێگەیەوە مامەڵەكانی جێبەجێ دەكات.

٥- بارمتە (رهن): بریتییە لە پاراستن و هێشتنەوەی كۆی كاڵاو گرێبەستەكە لای كۆمپانیای نێوەندگیر لە بارمتەی ئەو پارانەی كە كۆمپانیا خستویەتییە سەر هەبووی بەشداربوو؛ بۆیە ئەگەر بەشداربوو زیانی كرد لە مامەڵەكەدا ئەوە كۆمپانیا لە پارەكانی بەشداربوو خۆی بڕی زیانەكە دەردەكات و پاش ئەوەی شایستە داراییەكانی خۆی لێ دەردەكات ئەگەر شتێكی لێمایەوە بۆ بەشداربووی دەگێڕێتەوە هەر بۆیە خاوەنداریێتی كەسی بەشداربوو تەنها ناوەو تا شایستە داراییەكانی كۆمپانیا نەگێڕێتەوە مافی خاوەنداریێتی كاڵاكەی زۆر سنووردارە.

تەوەری چوارەم

سرووشتی شەرعی مامەڵەكە

ئەوەی گرنگە و خاڵی هەرە ئاڵۆزی مامەڵەكەیە سروشتی ئەو بڕە پارەیەیە كە كۆمپانیا یان بانك دەیخاتە سەر هەبووی بەشداربوو كە بەپێی پێوەرە شەرعییەكان لەیەكێك لەم گریمانانە دەرناچێت:

١. قەرز بێت: ڕاستە ئەو پارەیەی كۆمپانیای نێوەندگیر دابینی دەكات لەسرووشتی قەرزدایە بەڵام قەرزێكی شەرعی نییە و مەبەست لێی چاكەكاری و ڕەزامەندی خوای گەورە نییە بەڵكو قەرزێكەو بەسوو دەدرێت ئەمیش بەهۆی ئەوەی كە:

أ- قەرزی چاكەكاری نابێت هیچ سوودێكی مادی بۆ خاوەن قەرزەكە بگەڕێتەوە، بەڵام لەم گرێبەستەدا كۆمپانیا لە بری ئەو قەرزەی دەیداتە بەشداربوو سوود وەردەگرێت ولەبری هەر گرێبەستێكدا (٣٥$) وەردەگرێت ئەوە جگە لەباجی جێگیركردن و سوودی گۆڕینەوەی دراوەكان.

ب- ئەگەر قەرزێكی چاكەكاری بووایە دەبو بەشداربوو ببێتە خاوەنی ڕاستەقینەی كاڵاكە و خۆی مافی ڕاستەوخۆی بەكارهێنانی كاڵاكەی هەبێت و مافی خاوەندارێتی سنووردار و ڕوكەش نەبێت.

ت- ئەگەر قەرزی چاكەكاری بووایە نەدەبوو كۆمپانیای نێوەندگیر مافی فرۆشتنی كاڵاكەی پێ بدرێت بەبێ گەڕانەوە بۆ ڕای بەشداربوو كە بەناو خاوەنی ڕاستەقینەی كاڵاكەیە.

٢.(مضاربة) بێت: ئەم مامەڵەیە (مضاربة) یش نییە چونكە:

أ-سرووشتی (مضاربة) وایە كە یەكێك لەلایەنەكانی گرێبەستەكە كار دەكات و لایەنەكەی تر پارە دەدات، بەڵام لەم مامەڵەیەدا هەردوو لایەنی گرێبەستەكە پارە دەدەن و هەردووكیشیان كار دەكەن.

ب- لە (مضاربة) دا ئەگەر قازانجێك هەبوو ئەوە لایەنەكانی گرێبەستەكە پێكەوە بەڕێژەیەك كە لەسەری ڕێكەوتون دابەشی دەكەن، ئەگەریش زەرەریان كرد ئەوە

خاوەن دەستمایەكە زەرەری پارەكە دەكات و خاوەن كارەكەیش ماندووبوونەكەی زەرەر دەكات، بەڵام لەم گرێبەستەدا هەموو زەرەرەكە بەر خاوەن كارەكە دەكەوێت كەبڕێك پارەی كەمی هەیە لە مامەڵەكەدا و خاوەن دەسمایەی ڕاستەقینە كە كۆمپانیایە هیچ زەرەرێك نادات.

٣.هاوبەشی (شراكة) بێت: ئەم گریمانەیەیش دیسان ڕاست نییە، چونكە لەگرێبەستی هاوبەشبووندا هەردوو لایەنی گرێبەستەكە لە قازانج و زەرەردا بەشدار دەبن بەو ڕێژەیەی لەسەری ڕێكەوتوون، بەڵام لەم جۆرە گرێبەستەدا كۆمپانیا ڕێژەیەك پارەی دیاریكراو وەردەگرێت وهیچ پەیوەندی بەقازانج و زەرەری مامەڵەكەوە نییە.

٤.بەخشین (هبة) بێت: ئەگەر گریمان ئەو پارەیەی كۆمپانیا دەیداتە كەسی بەشداربوو بەخشین بێت ئەمەیش ڕاست نییە؛ چونكە ئەگەر بەخشین بوایە دەبوو بەشداربوو ببێتە خاوەنی ڕاستەقینەی بەخشراوەكە و بە ئارەزووی خۆی مامەڵەی پێوە بكات بەڵام لەم گرێبەستەدا بەشداربوو نابێتە خاوەنی یەك سەنتی پارەی كۆمپانیا و وتەنها لەسنوورێكی زۆر بەرتەسكدا نەبێت مافی مامەڵە پێوەكردنیشی نییە و لەكاتی ڕوودانی هەر زیانێكدا دەبێت قەرەبووی كۆمپانیا بكاتەوە، هیچ كام لەمانەیش لەگەڵ سروشتی بەخشین یەك ناكەنەوە.

٥.(رهن) بارمتە بێت: ئەم گریمانەیەیش دیسان هەڵەیە؛ چونكە لە بارمتەی شەرعییدا لایەنی خاوەن پارە كاڵایەك لە بارمتەی قەرزەكەیدا وەردەگرێت بەڵام نابێت بۆ بەرژەوەندی خۆی بەكاری بهێنێت یان هیچ سوودێكی لێ ببینێت، بەڵام لەم گرێبەستەدا كۆمپانیا بەچەندین شێوە و لەچەندین ڕووەوە سوود لەكاڵاكان وەردەگرێت كە ئەمەیش دیسانەوە بە سوو ئەژمار دەكرێت.

٦.(سلم) بێت: ئەم گریمانەیەیش دیسان ڕاست نییە، چونكە لە (سلم) دا:

أ- نابێت لە پارەدا یان لەئاڵتون و زیو یان لەهەر شتێكی تر كە حوكمی ئەوانی هەیە لەنموونەی كۆمپیالە و قەواڵەی دارایی وچەكی بانكیدا بكرێت، وە كڕین و فرۆشتنی هەر یەك لەوانە بەپارە دەبێت و دەبێت دەستاو دەست بێت و ئەمەیش بەهیچ شێوەیەك لە فۆرێكسدا ڕوو نادات.

ب- خاڵێكی تری جیاوازی نێوان ئەم مامەڵەیە و (سلم) ئەوەیە كە (مسلم فیە) واتە شتە كڕدراوەكە هەتا وادەی ڕادەستكردنی نەیەت و ڕادەستی كڕیارەكە نەكرێت دروست نییە مامەڵەی پێوە بكرێت، بەڵام لە بازاڕی فۆرێكسدا شتە كڕدراوەكان چەندین جار دەستاو دەست دەكەن و بەدەگمەنیش حاڵەتی ڕادەستكردن ڕوودەدات، چونكە وەك پێشتریش گوتمان ئامانجی هەموو كڕیارەكان سوود وەرگرتنە لە قازانجی بەرزو نزمكردنی دراوەكان نەك كڕینی خودی دراوەكان یان كاڵاكان، هەر بۆیە ئەم مامەڵەیە (سلم) یش نییە و حوكمی (سلم) وەرناگرێت.

تەوەری پێنجەم

حوكمی شەرعیی كاركردن لە (Forex) و بازرگانی (Margin) دا

وەك لەتەوەری پێشوودا ئاماژەمان پێدا ئەم مامەڵەیە لەگەڵ هیچ كام لە مامەڵە شەرعییەكان یەك ناكاتەوە و جیاوازی هەیە، ئەو جیاوازیانەیش نەرێنین و هۆكارن بۆ حەرامی مامەڵەكە، لەگرنگترینی ئەو جیاوازیانەیش:

١- ئەم مامەڵەیە بەو شێوەیەی باسمان كرد دوو جۆر سووی تێدایە:

أ- سووی زیادەی قەرز: كە بریتییە لەوەی شتێك بە كەسێك بدەیت بەقەرز و لەبەرامبەردا مەرجی زیادە یان هەر سوودێكی تری لەسەر دابنێیت، هەر مامەڵەیەك ئەو مەرجەی تێدا بێت بە كۆی دەنگی زانایان حەرامە.

ئەو پارەیەیش كە بەناوی (leverage) وە كۆمپانیا دەیخاتە سەر هەبووی بەشداربوو لەسرووشتی قەرزدایە وكۆمپانیا لەسێ ڕووەوە قازانجی لێ دەكات:

- كۆمپانیا مەرجی ئەوە لەسەر بەشداربوو دادەنێت كە دەبێت هەموو مامەڵە داراییەكانی لەڕێگەی ئەوەوە بێت وئەویش بۆ هەر مامەڵەیەك ڕێژەیەك پارە وەردەگرێت.

- (رسوم التثبيت) باجی جێگیربوون كەپێشتریش باسمان كرد هەر بەشداربوویەك لەهەمان ڕۆژدا حیسابەكەی سفر نەكردەوە ئەوە دەبێت بڕێك پارە بداتە كۆمپانیا.
- (Spread) كە بریتییە لە جیاوازی نرخی دراوەكان لەكاتی كڕین و فرۆشتندا.

زانایانیش بەكۆی دەنگ پێیان وایە هەر مامەڵەیەك ئەم جۆرە سوودەی تێدا بێت حەرامە.

(إبن عبد البر) دەربارەی ئەو جۆرە مامەڵانە دەڵێت: (وكل زيادة من عين أو منفعة يشترطها المسلف على المستسلف فهى ربا لا خلاف فى ذلك)[1]. واتا: هەر زیادەیەك خاوەن قەرزەكە بیكات بەمەرج بەسەر قەرزارەكەوە جا زیادەكە شتێكی بەرجەستەبوو بێت یان مەعنەوی بێت ئەوە بەكۆی دەنگ بەسوو ئەژمار دەكرێت. إبن تیمیەتیش دەڵێت: (وقد اتفق العلماء على أن المقرض متى اشترط زيادة على قرضه كان ذلك حراما)[2]. واتا: زانایان كۆدەنگن لەسەر ئەوەی هەركات خاون قەرز مەرجی وەرگرتنەوەی زیاد لەقەرزەكەی دانا ئەوە حەرامە. إبن قدامەتیش دەڵێت: (وكل قرض شرط فيه أن يزيده فهو حرام بغير خلاف)[3]. واتا: هەر قەرزێك مەرجی وەرگرتنەوەی زیادەی تیا دانرا ئەوە بەكۆی دەنگ حەرامە[4]. كۆمكاری فیقهی ئیسلامییش لە بارەی ئەو جۆرە سووەوە دەڵێت: (إن كل زيادة أو فائدة على الدين الذي حل أجله وعجز المدين عن الوفاء به مقابل تأجيله، وكذلك الزيادة أو الفائدة على القرض منذ بداية العقد. هاتان الصورتان ربا محرم شرعا)[5]. واتا: هەر زیادەیەك یان سوودێك لەبەرامبەر درێژكردنەوەی ماوەی ئەو قەرزە دابنرێت كەكاتی دانەوەی هاتووە و قەرزارەكە ناتوانێت بیداتەوە یان هەر لەسەرەتای گرێبەستەكەوە مەرجی زیادە دابنرێت هەردوو شێوەكە سووە و لەشەرعدا حەرامە.

---

١ - إبن عبد البر(يوسف بن عبد الله)، الإستذكار، ج٦، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ص٥١٦، تحقيق: سالم محمد عطا، محمد علي معوض.

٢ - إبن تيمية، مجموع الفتاوى، ج٢٩،ص٣٣٤.

٣ - إبن قدامة، المغني، ج٦، ص٤٣٦.

٤ - بۆ زانیاری زیاتر لەو بارەیەوە بڕوانە: الكاساني، بدائع الصنائع، بيروت، دار الكتاب العربي، ١٩٨٢م، ط٢، ج٧، ص٣٩٥. كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي، شرح فتح القدير، بيروت، دار الفكر، ط٢، ج٧، ص٢٥١. الحطاب، مواهب الجليل شرح مختصر خليل، بيروت، دار الفكر، ١٣٩٨هـ، ط٢، ج٤، ص٥٤٦. زكريا بن محمد بن أحمد الأنصاري، فتح الوهاب، بيروت، دار الكتب العلمية، ١٤١٨هـ، ط١، ج١، ص٣٢٧. إبن قدامة، المغني، بيروت، دار الفكر، ١٤٠٥هـ، ط١، ج٤، ص٢١١.

٥ - مجلة المجمع، ع٢، ج٢، ص٧٣٥ و٨١٣. القرار رقم (١٠) (٢/١٠).

خۆ ئەگەر بەشداربوو لە سنووری هەبووە دارایيەكانی خۆیدا مامەڵە بكات و قەرز وەرنەگرێت لە كۆمپانیا نێوەندگیرەكان ئەو كات كێشەی ئەم جۆرە سووەی بۆ دروست نابێت.

ب- سووی ئامادەنەبوونی یەكێك لە دراوەكان (ربا النسيئة): یەكێك لەمەرجە سەرەكییەكانی دروستی ئاڵوگۆڕكردنی دراو یان كڕینی ئاڵتون و زیو لەڕوانگەی شەرعەوە ئامادەبوون و دەستاودەستكردنی دراوەكانە یان ئاڵتون و زیوەكەیە لەكاتی مامەڵەكردندا، ئەم مەرجەیش هیچ كات لەبازاڕی فۆرێكسدا كە تایبەتە بە ئاڵوگۆڕكردنی دراو ڕوونادات؛ چونكە وەكو پێشتریش گوتمان خودی مامەڵەكە و بڕی پارەكەی بەناوی كۆمپانیای نێوەندگیرەوە تۆمار دەكرێت و كەسی بەشداربوو تەنها بەڕوكەش و لەپەراوێزدا خاوەندارێتی دەكات و هیچ كات كۆمپانیا ئامادە نییە دراوە كڕدراوەكان یان ئاڵتونەكان ڕادەستی بەشداربو بكات، بەڵكو لەبارمتەی قەرزەكەیدا لای خۆی گل دەداتەوە.

(إبن المنذر) لەو بارەیەوە دەڵێت: (أجمع كل من نحفظ عنه من أهل العلم أن المتصارفين إذا افترقا قبل ان يتقابضا أن الصرف فاسد)[1]. واتا: هەموو ئەو كەسانەی كەزانستیان لێوە فێربووین كۆدەنگن لەسەر ئەوەی لەكاتی ئاڵوگۆڕكردنی دراودا ئەگەر مامەڵەكاران جیابوونەوە بەر لەوەی پارەكانییان وەربگرن مامەڵەكەیان دروست نییە[2].

٢- ئەم مامەڵەیە لەیەك كاتدا قەرزو مەرجیش لەخۆ دەگرێت وئەمەیش لە شەرعدا دروست نییە: بۆ نموونە تۆ پارەیەك بە كەسێك دەدەیت بەو مەرجەی كاڵا و كەرەسە لەخۆت بكڕێت، ئەم قەرزو مەرجە دروست نییە، لێرەشدا كۆمپانیا بە مەرجی ئەوە قەرز دەداتە بەشداربوو كە دەبێت هەموو مامەڵە دارایيەكانی لەڕێگەی خۆیەوە بێت، پێغەمبەری خودایش ﷺ نەهی كردووە لەمامەڵەیەك كەقەرزو مەرج لەخۆ بگرێت. حەطاب لە ڕاڤەی ئەو فەرموودەیەدا دەڵێت: (واعلم أنه لا خلاف في المنع من صريح بيع وسلف)[3]. واتا:

---

١ - إبن قدامة، المغني، ج٤، ص٤١.

٢ - بۆ زانیاری زیاتر لەو بارەیەوە بڕوانە: مجلة مجمع الفقه الإسلامي الدولي، العدد السادس، ج١، ص٤٥٣، د. علي محيي الدين القره داغي، أحكام المتاجرة في العملات، بحث غير منشور، ص٧٨، هيئة المحاسبة والمراجعة للمؤسسات الإسلامية، المعايير الشرعية ١٤٢٨هـ-٢٠٠٧م، المعيار الأول المتاجرة بالعملات، ص٥، والمعيار ١٨، ص٣٠٥.

٣ ـ الحطاب، مواهب الجليل، ج٦، ص٢٧١.

بزانە كە زانایان كۆدەنگن لەسەر ڕێگرتن لەهەر مامەڵەیەك كە قەرز و فرۆشتن كۆبكاتەوە. كۆمكاری فیقهی ئیسلامییش لەو بارەیەوە دەڵێت: (أن اشتراط الوسيط على العميل أن تكون تجارته عن طريقه، يؤدي إلى الجمع بين سلف ومعاوضة (السمسرة)، وهو في معنى الجمع بين سلف وبيع ، المنهي عنه شرعا في قول الرسول ﷺ: (لا يحل سلف وبيع ...[1])[2]. واتا: مەرج دانانی كۆمپانیای نێوەندگیر لەسەر بەشداربوو كە دەبێت لەڕێی خۆیەوە بازرگانی بكات، دەبێتە هۆكاری كۆكردنەوەی قەرز و ئاڵوگۆڕ لەیەك مامەڵەدا، ئەویش هەمان واتا و حوكمی كۆبونەوەی قەرز و فرۆشتنی هەیە كە لە شەریعەتدا ڕێگەی پێنەدراوە بەبەڵگەی ئەو فەرموودەیەی كە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (فرۆشتن و قەرز لەیەك مامەڵەدا دروست نییە).

بۆیە وەك لەخاڵی پێشوشدا باسمان كرد ئەگەر بەشداربوو لە سنووری هەبووە داراییەكانی خۆیدا مامەڵە بكات و قەرز وەرنەگرێت ئەو كات ئەم كێشەیەیشی بۆ دروست نابێت.

٣- ئەم مامەڵانە تەنها ڕواڵەتین و لەواقیعدا بوونییان نییە: چونكە كۆمپانیای نێوەندگیر قەرزێك دەداتە بەشداربوو كەهەبووی ڕاستەقینەی نییە، بەشداربوویش مامەڵە بەشتێكەوە دەكات كەئەم خاوەنی ڕاستەقینەی نییە و سنووری دەسەڵاتی دیاریكراوە، دەستاودەست كردنی كاڵاكانیش هەر بوونیان نییە، ئەمانە تەنها ناو و ژمارەو شتی ڕواڵەتین و سەرجەم بەشداربووان و كۆمپانیا نێوەندگیرەكان و دامەزراوە داراییەكانیش ئەو ڕاستییە دەزانن كە ئامانجی كەسیان كڕینی دراو نییە بەڵكو بۆ بەشداربووان سوود وەرگرتنە لە جیاوازی نرخی دراوەكان و بۆ كۆمپانیاكانیش دەستخستنی ئەو سووانەیە كەلەڕێی قەرزەكانیانەوە بەدەستیان دەگات، بۆیە لەم مامەڵانەدا پارە لەئامراز دەردەچێت و دەبێتە ئامانج.

٤- ئەو كۆمپانیایانەی بەشداربووان لەڕێی فۆرێكسەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەكەن، زۆرێكیان داهات و دەستمایەكانییان لە پرۆژەی حەرام و ڕێگەپێنەدراودا بەكاردەهێنن

---

١ - أبو داود (سليمان بن الاشعث السجستاني)، سنن أبي داود، ج٣، دار الفكر، بيروت، ص٢٩٨، تحقيق: سعيد محمد اللحام. الترمذي (محمد بن عيسى)، سنن الترمذي، ج٣، دار إحياء التراث العربي، بيروت، ص٥٣٥، تحقيق أحمد محمد شاكر وآخرون، وقال: حديث حسن صحيح.

٢ - مجلة مجمع الفقه الإسلامي الدولي، العدد السادس، ج١، ص٤٥٣،

لەوانە بواری بازرگانی بە ئارەق و گۆشتی بەرازو سو و مامەڵەکردن بە قەواڵە داراییەکان و گرێبەستە داهاتوو پێشبینیکراوەکان و هتد. هاوبەشی کردن و مامەڵەکردن و وەبەرهێنانیش لەگەڵ هەر کۆمپانیایەك کە لەیەکێك لەو بوار و کەرتانەدا کار بکات و وەبەرهێنان بکات دروست نییە. کۆمکاری فیقهی ئیسلامی لە خولی (١٤) ی ساڵی (١٤١٥) لەو بارەیەوە دەڵێت: (بازرگانیکردن لەگەڵ ئەو کۆمپانیایانەی کەبنەمای بازرگانییەکەییان حەرامە یان هەندێك لەمامەڵەکانی سووی تێدایە حەرامە و درووست نییە)[١].

٥- خیانەتو فێڵ و فۆرخکاری و دەستبڕین: بەپێی ئامارەکان و دانپێدانانی ئەو کۆمپانیاو دامەزراوە داراییانەی کە لەم بوارەدا کاردەکەن لە (٩٥٪) ی ئەو بەشداربووانەی لەم جۆرە بازاڕو پرۆژانەدا دەیانەوێت وەبەرهێنان بکەن نەك هەر قازانج ناکەن بەڵکو دەستمایەکانیشیان لەدەست دەدەن و مایەپووچ دەبن؛ چونکە زۆربەی زۆری ئەو کۆمپانیاو دامەزراوانە خاوەنی دەسمایەیەکی بێشومارن و دەتوانن بە ئاسانی یاری بەنرخی دراو وکاڵاکان بکەن و کاریگەرییان لەسەر دروست بکەن، هەر بۆیە کاتێك دەزانن بەشداربووەکان ڕێژەیەکی زۆریان لەجۆرێکی دراو کڕیوە بەهیوای قازانج و بەرزبوونەوەی نرخی دراوەکە، ئەوان یەکسەر دێن وڕێژەیەکی زۆر لەو دراوە دەخەنە بازاڕەوە و بەمەیش نرخی دراوەکە بەشێوەیەکی بەرچاو دێتە خوارەوە و زیانی بەشداربووەکان ئاستی ڕێگەپێدراو تێدەپەڕێنێت و یەکسەر و بەبێ ئاگای خۆیان دراوەکانیان بەزەرەر دەخرێتە بازاڕەوەو بەمەیش ئەوەندەی تر نرخی دراوەکە دادەبەزێت و ئەکاونتی بەشدابووەکان دادەخرێت و پارەکانییان تیا دەچێت، بەم شێوەیەیش کۆمپانیاکان دەست بەسەر حسابی هەزارەها بەشداربوودا دەگرن و پارەکانیان بۆ خۆیان دەبەن و پاش ماوەیەکیش کە نرخی دراوەکە تەواو دادەبەزێت هەر ئەو کۆمپانیایانە خۆیان ڕێژەیەکی زۆری لێدەکڕن و بەمەیش دیسانەوە نرخی دراوەکە یان کاڵاکە بەرز دەبێتەوە و جارێکی تر کۆمەڵێك بەدبەختی تر کە دەبینن نرخی ئەو دراوە لە هەڵکشاندایە دەچن دەیکڕن و دواتر ئەوانیش بەدەردی پێشیینەکانیان دەچن و بەم شێوەیەیش ئەم سیناریۆیانە دەیەها وسەدەهاو هەزارەها جار دووبارە دەبنەوە و هەر جارێك سەری کۆمەڵێك دەخوات و هەمیشە قوربانییەکانیش لە

---

١ - المصدر نفسه،

چینی بەشداربوو و خاوەن دەستمایە كەمەكانن كەناتوانن كاریگەری لەسەر نرخی دراو و كاڵاكان دروست بكەن و تاكە لایەنی براوەیش كەهەمیشە قازانج دەكات و هەرگیز زیان ناكات ئەو كۆمپانیا و دامەزراوە داراییانەن كەبەو شێوەیە یاری بەنرخی دراو و كاڵاو چارەنووسی بەشداربووەكانیان دەكەن.

لەو بارەیەوە ئابووریناسان دەڵێن مامەڵە كردن بەم سیستەمە هۆكاری سەرەكی داڕووخانی بۆرسەی نیۆیۆرك بوو ئەویش بەهۆی ئەوەی كە فەرمانێكی زۆر لەكۆمپیوتەری كۆمپانیا نێوەندگیر و دەڵاڵەكاندا داتاكرابوو بە ساغكردنەوە و خستنە بازاڕی دۆلار لەكاتی دابەزینی بۆ ڕێژەیەكی دیاریكراو، پاش دابەزینی نرخەكان بۆ ئەو ڕێژەیە سەرجەم ئەو پشكانە خرانە بازاڕەوە بەبێ ئەوەی كەس خواستی لەسەر كڕینی هەبێت ئەمەیش بوو بەهۆی داڕمانی بۆرسەكە.

فێڵ و دەستبڕین و فۆرخكارییش لەهەر مامەڵەیەكدا هەبێت بەدڵنیاییەوە حەرامە.

٦- ئەم جۆرە مامەڵە و بازرگانییە زیانێكی زۆر بەداهات و سەروەتی نیشتیمانی و گوزەرانی هاوڵاتییان دەگەیەنێت و پارە لەبازاڕەكاندا ناهێڵێت و پڕۆژەكان پەك دەخات و ژێرخانی ئابووری و ئاوەدانكردنەوە وێران دەكات و ڕێژەی بێكاری زیاد دەكات و دراوەكان لە ئامرازێكەوە بۆ دەستەبەركرنی پێداویستییەكان و بەگەڕخستنی تواناكان دەكاتە ئامانج و خودی پارە دەبێتە چەقی وەبەرهێنان و كۆمەڵێك كۆمپانیای وەهمی دەستی بەسەردا دەگرن و تەحەكومی پێوە دەكەن.

٧- فۆرخكردنی پارە و قەتیسكردنی لەدەستی كۆمەڵێك دەوڵەت وكۆمپانیاو دامەزراوەی داراییدا: چونكە دراوی سەرەكی لەم بازاڕەدا كە دەبێتە پێوەر بۆ هەموو دراوەكانی تر دۆلاری ئەمریكییە و هەر بەشداربوویەكیش بیەوێت پارەكانی بكێشێتەوە لەم بازارە دەبێت پارەكانی بەهەر دراوێك بن بیانكاتەوە بە دۆلاری ئەمریكی و ئەوجا ڕایبكێشێتەوە ئەم سیاسەتەیش ڕوون ئاشكرایە كە تەنها خزمەت بە دراو و ئابووری وڵاتێكی دیاریكراو دەكات لەسەر حیساب و بەرژەوەندی وڵاتانی تر.

هەر بۆیە ئەم جۆرە مامەڵانە لەڕوی (شەرعیی، یاسایی، ئابورییە)وە گرفت و مەترسی زۆریان هەیە و بەهیچ شێوەیەك دروست نییە لەو ڕێگەیەوە بازرگانی بكرێت.

باسی چوارەم

حوكمی مامەڵە كردن لەگەڵ كۆمپانیای

یونیک فاینانس(UniqueFinance)

- پێشەكی.
- تەوەری یەكەم: پێناسەی كۆمپانیای (UniqueFinance).
- تەوەری دووەم: بنەماكانی كاری كۆمپانیا.
- تەوەری سێیەم: تێبینییە شەرعییەكانی سەر كاری كۆمپانیای (UniqueFinance).

پێشەكی:

ئەوەی ئێمە دەمانەوێت لەم باسەدا قسەی لەسەر بكەین كاری یەكێك لەو كۆمپانیا وەهمیانەی ترە كە كۆمپانیای (UniqueFinance)ە. وئەوەی دەیخەینە ڕوو پوختەی دەرەنجامی ئەو بەدواداچوون و تاوتوێكردن و توێژینەوانەیە كە لەسەر ئەو كۆمپانیایانە ئەنجام دراون و بەرهەمی ئەو كۆبوونەوانەن كە لەگەڵ نوێنەرانی كۆمپانیای ناوبراو كراون.

جێی ئاماژەیە ئەو كۆمپانیایە و هاوشێوەكانی لە پێناو پشتگیری و شەرعییەت دان بە كارەكانیان، پەنا بۆ كۆمەڵێك فەتوای شەرعی لاواز و قسەی بەناو زانا دەبەن كە سەنگێكی ئەوتۆیان نییە و زۆرێكیان هیچ شارەزاییەكیان لەو بوارەدا نییە و كاتێك نوینەرانی كۆمپانیا دەچنە لایان وەك خۆی بابەتەكەیان بۆ باس نەكەن و زۆرێك لە ڕاستییەكانیان لێ دەشارنەوە و چەواشەیان دەكەن، ئەوانیش لەبەر ئەوەی شارەزا نین لە بوارەكەدا فەتوا لەسەر بنەمای ئەوەی دەیبیستن دەدەن و بەمەیش خۆیشیان و خەڵكیش بەلاڕێدا دەبەن.

یانیش هەندێك جار فەتواكە لەسەر بابەت و مامەڵەیەكی ترە كە لە ڕووكەشدا لە گەڵ ئەم كۆمپانیایانە لەیەك دەچن بەڵام لەناوئاخندا زۆر لەیەك جیاوازن؛ بەڵام كۆمپانیاكان ئەو فەتوایانە بۆ شەرعییەتپێدانی كارەكانیان بەكار دەهێنن، بۆ نموونە فەتوایەك دەهێنن لەسەر شەرعییەتدان بە مامەڵە كردن و بازرگانیكردن بەپشكی كۆمپانیا بەناوبانگەكانی دونیاوە وەكو فەیسبووك یان ئەپڵ یان مایكرۆسۆفت یان مارسیدس یان بی ئێم كە ئەمە هیچ كەس نەیگوتووە حەرامە؛ بەڵام بەو شێوەیەی كە كۆمپانیای (UniqueFinance) نێوەندگیری تێدا دەكات حەرامە، كەواتە حەرامییەكە هەڵقوڵاوی شێوەی كارەكەی ئەوانە نەك خودی پشكەكان؛ بەڵام ئەوان كە قسە بۆ بەشداربووەكانیان دەكەن باسی شێوەی كارەكەی خۆیان ناكەن، تەنها باسی فەتوای مامەڵە كردن بەو پشكانەوە دەكەن.

یانیش هەندێك پێوەر باس دەكەن كە هەرگیز ناكرێتە سەنگی مەحەك بۆ ڕێگە پێدان یان ڕێگە گرتن لە هیچ كار و بازرگانییەك وەك زۆری قازانج، ئاخر لە چ

سەرچاوەیەكی شەرعدا هاتووە كە زۆری قازانج پێوەر بێت بۆ ڕێگەپێدانی مامەڵە بازرگانییەكان؟!.

یانیش كاری كۆمپانیاكانیان بە هەندێك مامەڵەی شەرعی دەشوبهێنن وەك دەلالی، یان خەلاتكردن كە ئەمانەیش هیچیان ڕاست نین و كارەكەی ئەوان لەگەڵ هیچ مامەڵەیەكی شەرعی یەك ناكاتەوە.

هەموو ئامانەیش فێڵ و درۆ و چاوبەست و چەواشەكارییە كە ئەوان لە گەڵ بەشداربووەكانیان دەیكەن.

تەوەری یەكەم

پێناسەی كۆمپانیای (UniqueFinance)

یەكێكە لەو كۆمپانیا نێوەندگیرانەی كە لە بازاڕی نازداكدا كاری نێوەندگیری لە نێوان وەبەرهێنەكان و كۆمپانیا خاوەن پشكەكانی بەشداربوو لە بازاڕەكەدا دەكات و بە پێی پێگەی فەرمی خۆی كۆمپانیای (**UniqueFinance**) لە مانگی (٣) ساڵی (٢٠١٦) وە دامەزراوە، بەر لەم مێژووە ئەم كۆمپانیایە هیچ هەبوونێكی ڕاستەقینەی نییە و ئەوەیش باس دەكرێت كە گوایە كۆمپانیا لە ساڵی (١٩٩٨) وە لە سویسرا دامەزراوە تەنها وەهمە و دوورە لە ڕاستییەوە.

بازاڕی نازداكیش یەكێكە لە بازاڕە بەناوبانگەكانی جیهان كە تێیدا بازرگانی بە پشك و قەواڵە و كاغەزە دارییەكانەوە دەكرێت و ساڵی (١٩٧١) لە ئەمریكا لە ویلایەتی نیویۆرك دامەزراوە و ڕۆژانە بۆ ماوەی شەش كاژێر كار دەكات و لە كاژێری نۆ و نیوی بەیانییەوە تا چواری پاش نیوەڕۆ بە كاتی نیویۆرك كراوەیە و لەهەر خولەكێكدا بە هەزارەها مامەڵەی تێدا ئەنجام دەدرێت و لە هەفتەیەكدا تەنها پێنج ڕۆژ كار دەكات و ڕۆژانی شەممە و یەك شەممە پشووە و ئەم بازاڕە بەناوبانگترین كۆمپانیاكانی جیهان لەخۆ دەگرێت لە نموونەی: (فەیسبوك، ئەپڵ، مایكرۆسۆفت، مارسیدس، بیبسی، نایك، ڕۆزڕایز، و چەندینی تر. .

لەوڵاتانی ئەوروپا و ئەمریکادا خەڵکانی ئاسایی دەتوانن ڕاستەوخۆ مامەڵە لەگەڵ بازاڕ و بۆرصەی نازداکدا بکەن؛ بەڵام ئەم هەلە بۆ دانیشتوانی وڵاتانی ئاسیا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەردەست نییە؛ بۆیە خەڵکانی ئەم وڵاتانە ئەگەر بیانەوێت لە ڕێی ئەو بازاڕەوە مامەڵە بە پشکی ئەو کۆمپانیانیانەوە بکەن ناچار دەبن لە ڕێی کۆمپانیا نێوەندگیرەکانی هاوشێوەی (**UniqueFinance**) وە ئەو کارە ئەنجام بدەن.

تەوەری دووەم

بنەماکانی کاری کۆمپانیای (UniqueFinance)

گرنگترین بنەماکانی کاری کۆمپانیای (**UniqueFinance**) خۆی لە چەند خاڵێکدا دەبینێتەوە:

یەکەم: کۆمپانیا کار بە سیستەمی (**ATS**) دەکات کە کورتکراوەی وشەکانی (**AUTMATEC TRADING SYSTEM**) ە و بە واتەی: (نظام التاجر التلقائي) دێت:

وەك هەمووان دەزانین کار کردن لە بۆرصەدا هەروا ئاسان نییە و پێویستی بە کۆمەڵێك بنەما هەیە کە ڕەنگە بۆ کەم کەس دەست بدات لەوانە:

١- کات: چونکە تۆ دەبێت بەردەوام چاودێری نرخی پارە و پشك و قەواڵەکان بکەیت.

٢- شارەزایی: تا بتوانیت هەڵسەنگاندن و پێشبینی دروست بۆ داهاتووی مامەڵەکان بکەیت و لەسەر ئەو بنەمایە بڕیاری دروست لەسەر ئاڵوگۆڕکردنی کاڵا و پشك و دراوەکان بدەیت.

٣- بەدواداچوون: بەهۆی ئەوەی کە نرخەکان بەردەوام لە یاریکردن و بەرز و نزمیدان، پێویستە بەردەوام چاوت لەسەر شاشەکان بێت و لەکاتی پێویستدا کەلەوانەیە چەند چرکەیەك بێت بڕیاری دروست بدەیت.

٤- بوێری و چاوقایمی: تا بتوانیت بڕیار بدەیت و لە زیان کردن نەترسیت.

لە پێناو دەستەبەرکردنی هەموو ئەمانە لەیەك کات و لەیەك کەسدا و بەباشترین شێوە هەندێك لە کۆمپانیاکان لە ئێستادا و کۆمپانیای (UniqueFinance) لە نێویاندا پشت بە سیستەمی (ATS) دەبەستن، لەم سیستەمەدا لە بری مرۆڤ ڕۆبۆتێك یان بۆتێك مامەڵەکان ئەنجام دەدات، کە ئامێرێکی میکانیکی ئالییە و هەموو ئەو بنەمایانەی پێشووی تێدایە و ژیرییەکی سەرسوڕهێنەری هەیە و کار بەچەند بنەمایەکی خواریزمی بیرکاری ئالۆز دەکات و سەربەخۆ و ڕاستەوخۆ و لە مایکرۆ چرکەدا هەڵسەنگاندن و پێشبینی بۆ نرخ و مامەڵەکان دەکات و بڕیاری دروستیان لەبارەوە دەدات و لە (٩٩.٩٪) ی بڕیارەکانی ڕاستن و قازنجیان هەیە و(٠.١٪) بڕیارەکانی ئەگەری زیانیان هەیە؛ تاکە کێشەی ئەم ڕۆبۆتانە ئەوەیە کە بەهۆی خێرایی بڕیارەکانیانەوە لەهەر مامەڵەیەکدا قازانجێکی کەم دەکەن و هەر ئەمەیش وای کردووە کە لە ئێستادا زۆرێك لە کۆمپانیاکان پشتیان پێ نەبەستن.

ئەم سیستەمەیش لە دوو بەشی سەرەکی پێك دێت:

١- بنکەیەکی سەرەکی زانیاری و هەواڵگیری کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی لەگەڵ کەناڵە هەواڵییە جیهانییەکانی وەك (BBC _ CNN) و ئەوانی تردا هەیە و لەڕێی ئەوانەوە بەردەوام زانیاری پێ دەگات.

٢- بەرنامە و عەقڵێکی کارا کە هەڵدەستێت بە شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی ئەو زانیارییانەی کە پێی دەگات و بڕیاری خێرایان لەبارەوە دەدات.

دووەم: کۆمپانیا لە پێناو زیادکردنی ڕێژەی بەشداربووانی کار بە سیستەمی پۆنزی: (Hierarchical Marketing) (التسويق الهرمي) بازاڕگەری قوچەکی و (Network Marketing) (التسويق الشبكي) بازاڕگەری تۆڕبەندی دەکات:

بەپێی ئەم سیستەمە هیچ کەس ناتوانێت ڕاستەوخۆ لە گەڵ کۆمپانیای (UniqueFinance) بەشداری بکات، تا لەڕێی بەشدابویەکی پێشوو ترەوە نەبێت کە بەستەری کۆمپانیای بۆ دەنێرێت و لەبەرامبەردا کۆمپانیا (١٠٪) پارەی بەشداربووە نوێیەکە دەداتە ئەو بەشداربووەی کە بۆتە پردی پەیوەندی نێوان ئەو و کۆمپانیا.

واتە: ئەگەر کەسی بەشداربوو بە (١٠٠٠$) بەشداری کرد کە کەمترین ڕێژەی بەشداربوونە و کۆمپانیا لەو ڕێژەیە کەمتر قبوڵ ناکات، ڕاستەوخۆ (١٠٠$) ی ئەو پارەیە دەڕوات بۆ بەشداربووە کۆنەکە و تەنها (٩٠٠$) دەچێتە سەر ئەژماری فەرمی بەشداربووە نوێیەکە لە کۆمپانیا، خۆ ئەگەر بە (١٠٠٠٠$) بەشداری کرد ئەو کات ڕاستەوخۆ (١٠٠٠$) دەڕوات، ئەمەیش سیستەمێکی پۆنزی ئاشکرایە و دەچێتە خانەی (Hierarchical Marketing) (التسويق الهرمي) بازاڕگەری قوچەکی کە لە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا یاساغە و زانایانی موسوڵمانیش بە کۆی دەنگ پێیان وایە حەرامە و جیاوازی لەگەڵ (التسويق الشبكي) بازاڕگەری تۆڕبەندی ئەوەیە کە لە بازاڕگەری تۆڕبەندیدا کاڵایەك هەیە و دەدرێتە بەشداربوو و بەو ناوەوە پارەی لێ وەردەگیرێت، بەڵام لە بازاڕگەری قوچەکیدا هیچ کاڵایەك نییە و ئەو پارەیەی لە بەشداربوو وەردەگەرێت تەنها لەبەرامبەر پێدانی مافی بەشداربوونە لە کارەکانی کۆمپانیا،

سێیەم: هەموو ئەو پارانەی ڕەوانەی ژمارە حیسابی کۆمپانیا دەکرێن کەس نازانێت بۆ کوێ دەڕوات و هیچ دەوڵەتێك یان بانکێکی نێو دەوڵەتی یان دامەزراوەیەکی دارایی باوەڕپێکراو و خاوەن سەنگ خاوەندارێتی ئەو ژمارەحیسابییانەی کۆمپانیا ناکات و لەکاتی بونی هەر کێشەیەکدا گەرەنتی گەڕانەوەی ناکەن و کۆمپانیا خۆیشی هیچ گەرەنتییەك نادات.

چوارەم: کۆمپانیا بەڵێنی پێدانی قازانجی خەیاڵی بە بەشداربووانی دەدات کە ڕێژەکەی ساڵانە دەگاتە (٨٠٪) ی دەستمایەکە و قازانجەکەیش بە پێی ڕێژەی پارەی بەشداربوو زیاد و کەم دەکات، واتە تا پارە زیاتر بدەیت ڕێژەی قازانجت زیاتر دەبێت، بۆ نموونە:

- ئەگەر (١٠٠٠$) بدەیت ڕۆژانە (٣-٤$) و مانگانە (٦٠-٨٠$) و ساڵانە (٧٢٠ $ - ٩٦٠$) قازانج وەردەگریت.
- ئەگەر (٢٠٠٠$) بدەیت ڕۆژانە (٦-٨$) و مانگانە (١٢٠-١٦٠$) و ساڵانە (١٤٠٠ $ - ١٨٠٠$) قازانج وەردەگریت.

- ئەگەر (٥٠٠٠$) بدەیت ڕۆژانە (١٥-٢٠$) و مانگانە (٣٠٠-٤٠٠$) و ساڵانە (٣٦٠٠$-٤٨٠٠$) قازانج وەردەگریت.
- ئەگەر (١٠٠٠٠$) بدەیت ڕۆژانە (٣٠-٤٠$) و مانگانە (٦٠٠-٨٠٠$) و ساڵانە (٧٢٠٠$-٩٦٠٠$) قازانج وەردەگریت.

ئەم ڕێژەی قازانجەیش شتێکی خەیاڵییە و بەپێی هەموو پێوەرە بازرگانی و داراییەکان لە دونیادا شتی وا بوونی نییە و ئەگەر ڕاست بووایە دڵنیا بن لەوەی دەستی ئێمەی بەدبەخی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و خەڵکی ئەم وڵاتە داماوانە نەدەکەوت و ئەوروپییەکان بۆ خۆیان قۆرخ دەکرد.

پێنجەم: بەشداربوو دەتوانێت بڕی قازانجەکەی لە ڕێگەی ماستەر کارد یان ڤیزە کاردێکەوە وەربگرێت کە کۆمپانیا پێی دەدات، یان لەڕێگەی حەواڵەکردنی نێوان ئەندامەکان خۆیانەوە.

شەشەم: گرێبەستکردن لەگەڵ کۆمپانیا بۆ ماوەی (٢) دەبێت و لەو ماوەیە کەمتر کۆمپانیا گرێبەست ناکات و تا ئەو ماوەیە تەواو نەبێت بەشداربوو بۆی نییە داوای پارەکانی بکاتەوە، خۆ ئەگەر هەر زۆر پێویستی پێی بوو ئەوە کەمترین ماوە بۆ ڕاکێشانەوەی پارەکان (٦) مانگە و لەو ماوەیەدا بەشداربوو هەر قازانجێکی وەرگرتبوو لە دەستمایەکەی دەبڕدرێت، واتە کۆمپانیا قازانجی ئەو شەش مانگەی لێ وەرردەگرێتەوە کە پێی داوە و ئەمەیش ئەوە دەگەیەنێت کە کۆمپانیا تا دوو ساڵەکە تەواو نەبێت هیچ قازانجێك بە بەشداربووان نادات و ئەوەیشی دەیداتێ بەر لەتەواوبوونی ماوەکەی لێی وەردەگرێتەوە.

ئەم شەش خاڵەی کە باسمان کرد دیارترین و گرنگترینی سیماکانی کاری کۆمپانیای (UniqueFinance)ن و ئێستا دێینە سەر ئەو تێبینییە شەرعییانەی کە لەسەر کاری کۆمپانیا هەیە.

تەوەری سێیەم

تێبینییە شەرعییەكانی سەر كاری كۆمپانیای (UniqueFinance)

لەم چەند خاڵەدا سەرجەم ئەو تێبینییە شەرعییانە دەخەینە ڕوو كە لەسەر كاری كۆمپانیا هەیە لەوانە:

یەكەم: كۆمپانیا لە پێناو زیاد كردنی ڕێژەی بەشداربووانی بەهەردوو سیستەمی پۆنزی (Network Marketing) و (Hierarchical Marketing) كار دەكات كە هەردووكیان حەرامن و دروست نین.

دووەم: كۆمپانیا لە پێناو زیادكردنی ڕێژەی داهات و قازانجەكانیدا سیستەمی (CFD) (الرافعات المالية) بەكار دەهێنێت كە ئەمیش نەك تەنها لەیەك ڕووەوە بەڵكو لەچەندین ڕووەوە سووی تێ دەكەوێت و حەرامە و بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەم سیستەمە لە كۆتایی باسەكەدا بەستەرێك دادەنێن كە دەكرێت سوودی لێ ببینن لەو ڕووەوە.

سێیەم: تا ئێستا ڕوون نییە و كەس نازانێت ڕۆڵی كۆمپانیای (UniqueFinance) لەم مامەڵەیەدا چییە و لەگەڵ كام گرێبەستی و مامەڵەی شەرعی یەك دەكاتەوە؛ ئایا ئەوەی كۆمپانیا دەیكات (وكالة) یان (شراكة) یان (كفالة) یان (جعالة) یان (مضاربة) یە؛ چونكە لە هەموویان دەچێت و هیچیشیان نییە و ئەوەی كە ڕوكەشە ئەوەیە كە كۆمپانیای (Unique) تەنها ڕۆڵی نێوەندگیری دەبینێت لە نێوان كەسی بەشداربوو و كۆمپانیا خاوەن پشكەكانی وەك كۆمپانیای بی ام دبلیو یان فۆرت یان مایكرۆسۆفت یان ئەپڵ یان هەر كۆمپانیایەكی تر، من لەگەڵ شاندی كۆمپانیا دانیشتووم و ئەم پرسیارەم لێكردون كە ڕۆڵی كۆمپانیاكەی ئێوە چییە؟ هیچ وەڵامیان پێ نەبووە.

چونكە ئەگەر كۆمپانیای (Unique) لەم نێوەندەدا ڕۆڵی بریكار و وەكیل ببینێت، ئەو كات دەبێت لە بەرامبەر پارەیەكی دیاریكراودا ئەو كارە بكات. بۆ نموونە من هەزار دۆلارم داوە بە كۆمپانیای (Unique) تا لەبری من پێنج پشكم لە كۆمپانیای ئەپڵ بۆ بكڕێت، كۆمپانیای (Unique) ئەركی بەیەك گەیاندنی من و كۆمپانیای ئەپڵ و

نووسینەوەی گرێبەست و گەرەنتی كردنی پارەكەی من و پشكەكانی ئەو دەگرێتە ئەستۆ و لەبەرامبەردا بڕێك پارەی دیاریكراو لەمن وەردەگرێت، دواتر ئەو پشكانە هەرچی و هەرچەند بكەن پەیوەندی بە كۆمپانیای (Unique) ەوە نییە و بڕیاری مامەڵەكردن بە پشكەكانیشەوە لەدەستی ئەودا نییە، بەڵام شێوازی ئەم مامەڵەیەی (Unique) لە ئێستادا تەواو بە پێچەوانەوەیەی ئەمەوەیە و لە ئێستادا كۆمپانیای (Unique) بڕێك قازانجی دیاریكراو دەداتە كەسی بەشداربوو ئیتر هەموو بڕیارێك لەدەستی خۆیدایە و كەسی بەشداربوو هیچ ئاگای لە پشكەكانی نییە و نازانێت قازانجی كردوە یان زەرەر وە بڕی قازانج یان زەرەرەكەی چەندە. كەواتە ئەم كارەی (Unique) دەیكات وەكالە نییە.

با بێینە سەر ئەوەی بزانین (شراكة) و هاوبەشییە، بەداخەوە ئەمەیشیان نییە؛ چونكە ئەگەر موشارەكە بێت دەبێت ئەو كات كۆمپانیای (Unique) یش وەك كەسی بەشداربوو پارە بهێنێت و بەشداری بكات و دواتر لەسەر ڕێژەیەكی دیاریكراوی زەرەر و قازانج ڕێك بكەون و بڕیاری مامەڵە كردن بە پشكەكانەوە لە دەستی هەردوو لایاندا بێت، لە ئێستادا هیچ كام لەم خاڵانە لەم مامەڵەیەدا بوونی نییە و كۆمپانیا هیچ پارەیەك نادات و هەموو بڕیارێكیش لای ئەوە و هیچ ڕێژەیەكی هاوبەشی بوونیش بوونی نییە و ئەو پارەیەیش كۆمپانیا دەیداتە كەسی بەشداربوو ڕێژەیەكە لە خودی سەرمایەكە نەك داهات بۆنموونە لە (١٠٠٠$) ڕۆژانە (٣-٤$) و لە (٥٠٠٠$) ڕۆژانە (١٥-٢٠$) ی پێ دەدات، هەر بۆیە ڕێژەی داهاتەكە جێگیرە و زیاد و كەم ناكات و هەموو ئەمانەیش پێچەوانەی حوكمی شەرع و بنەماكانی گرێبەستی (شراكة) و هاوبەشی بوونن. كەواتە (شراكة) یش نییە.

خۆ ئەگەر بپرسین ئایا (كفالة) یە؟ كەفالەتیش نییە؛ چوونكە كەفالەت لە شەرعدا لەو گرێبەستانەیە كە دەبێت بەبێ بەرامبەر بكرێت وەكو پێدانی قەرز وایە و چۆن كەسی خاوەن قەرز بۆی نییە لە بەرامبەر پێدانی قەرزەكەیدا هیچ بڕە پارەیەك لەكەسی قەرزدار وەربگرێت، كەسی كەفیلیش بۆی نییە لەبەرامبەر كەفالەتەكەیدا هیچ بڕە پارەیەك لەوكەسە وەربگرێت كە بۆتە كەفیلی، مەگەر تێچووی مامەڵەی كەفالەكە نەبێت، بۆ نموونە كۆمپانیای (Unique) لای نازداك دەڵێت: من كەفیلی دوكتۆر خالیدم كە دوكتۆر خالید پیاوێكی سەر ڕاستە و غەش ناكات و پارە و ئیلتیزاماتەكانی خۆی جێبەجێ دەكات و

ئەگەر ئەو جێبەجێی نەکرد من دەبمە کەفیلی و لەبری ئەو جێبەجێی دەکەم، کۆمپانیای (Unique) بۆی نییە لە بری ئەم کارەیدا هیچ بڕە پارەیەك لەمن وەربگرێت و هەر پارەیەك وەربگرێت حەرامە.

ئێستا کێ باوەڕ بەم قسەیە دەکات و دەتوانێت بڵێت کۆمپانیای (Unique) پڕۆژەیەکی وەقفییە و خاوەنەکەی لەبەر خوا و لە پێناو چاوە کاڵەکانی ئێمەدا دایناوە و هاوکاری ئێمە دەکات و پارەی قازانجمان پێ دەدات و بەرپرسیاریێتییەکەیشی دەگرێتە ئەستۆ!!. کەواتە ئەم کارەی (Unique) دەیکات ناچێتە خانەی کەفالەتیشەوە و ئەگەریش بڵێن کەفالەتە ئەوە کارەکەیان حەرامە و دروست نییە چونکە لەبەرامبەردا پارەی لەسەر وەردەگرن.

ئەی بڵێیت (جعالة) بێت؟! بەداخەوە ئەویش نییە؛ چونکە لە جەعالەدا کەسێك لەبەرامبەر کردنی کارێکدا خەڵاتێك دیاری دەکات و هەرکەس کارەکەی کرد خەڵاتەکەی پێ دەدات، ئێستا لەم کارەدا ڕوون نییە کێ خەڵات بە کێ دەدات، ئایا کۆمپانیا بەبەشداربووی دەدات یان بەپێچەوانەوە، دواتریش جەعالە لە بەرامبەر کردنی کاردایە بەڵام لێرەدا لە بەرامبەر هێنانی پارەدایە؛ بۆیە ناکرێت بە جەعالەیش پۆلێن بکرێت.

دێینە سەر گریمانەیەکی تر و بزانین دەکرێت ئەو کارەی (Unique) (مضاربة) بێت، و ئێمە پارە دەدەین بەکۆمپانیای (Unique) و ئەویش بازرگانی پێوە دەکات و پاشان لە داهاتەکەیدا بەرێژەیەك هاوبەش دەبین.

بەداخەوە ئەم مامەڵەیە (مضاربة) یش نییە؛ چونکە لە (مضاربة) دا ناکرێت ئەو کەسەی پارەکە هەڵدەسوڕێنێت ڕێژەیەکی جێگیر لە سەرمایەکە بداتەوە خاوەن دەسمایەکە بەڵکو دەبێت ڕێژەیەك لە قازانجی بداتێ کە ئەویش بەپێی بارودۆخی بازاڕ دەگۆڕێت و جێگیر نییە، جگە لەوەیش لە (مضاربة) دا کەسی خاوەن دەستمایە وەك هاوبەشێك دەبێت وردەکاری مامەڵەکە بزانێت و ئاگای لێی بێت؛ چونکە هەر زیانێك ڕوو بدات لە پارەکەی ئەو دەکەوێت؛ بەڵام لەم مامەڵەیەدا خاوەن دەستمایە هیچ ئاگای لە مامەڵەکان نییە و هەر زیانێکیش ڕوو بدات لە پارەکەی ئەو ناکەوێت بەڵکو بە حیساب کۆمپانیای (Unique) دەیدات و خاوەن دەستمایەکە پاش دوو ساڵ هەرچی ڕووبدات پارەی خۆی وەردەگرێتەوە.

هەموو ئەمانە پێچەوانەی بنەمای (مضاربة) ی شەرعین هەر بۆیە ئەم مامەڵەیە (مضاربة) یش نییە.

کەواتە هەر وەکو پێشتریش گوتمان ئەم مامەڵەیە لە گەڵ هیچ مامەڵەیەکی شەرعی یەك ناکاتەوە و لە چەندین ڕووەوە سەرپێچی شەرعی تێدایە.

چوارەم: ئەم مامەڵەیە سوویەکی ئاشکرایە؛ چونکە تۆ پارەیەك بەناوی بازرگانی دەدەیتە کۆمپانیای (Unique) ئەویش مانگانە ڕێژەیەکی دیاریکراو لە قازانجت دەداتێ و دوای تەواوبوونی گرێبەستەکەیش پارەکەت بەکاش وەردەگریتەوە بێ زیاد و کەم؛ بۆیە ئەم مامەڵەیە زیاتر لەگەڵ قەرزدان بەسوو یەك دەکاتەوە نەك هیچ مامەڵەیەکی شەرعی تر. هەر وەك ئەوەی لە مامەڵەی بانکەکان دەگوزەرێت و بەڕێوە دەچێت کە کەسێك پارە لە بانکدا دادەنێت بە ڕێژەی (٥٪) ی سوو، دواتر بانکیش دەچێت ئەو پارەیە دەدات بە کۆمپانیایەکی وەبەرهێنان بە ڕێژەی (١٣٪) ی سوو. لەو نێوەندەدا بانك (٨٪) قازانج بۆ خۆی هەڵدەگرێت و (٥٪) ی دەداتە کەسی خاوەن دەستمایە. ئەوەی کۆمپانیای (Unique) لەم مامەڵەیەدا دەیکات هەمان کاری بانکە و زیاد لەوەیش کۆمپانیای (Unique) لە پێناو زیادکردنی قازانجەکانیدا پەنا بۆ سیستەمی (مارجن) و (الرافعات المالية) دەبات.بابەتی کڕینی پشك و مامەڵە کردنیش بەو پشکانەوە تەنها بۆ خۆڵکردنە چاوی خەڵك و خۆ دزینەوەیە لە پرسیار و ئاستەنگە شەرعییەکان.

پێنجەم: ئێمە هیچ دەربارەی شێوازی مامەڵە کردنی کۆمپانیا (Unique) و وردەکارییەکانی نازانین و ناشزانین کە ئایا کۆمپانیای (Unique) ئەو پارەیەی ئێمە لە مامەڵەي ناشەرعی و بازرگانیکردن بە پشکی حەرام بەکار دەهێنێت یان نا؟. وەك پشکی کۆمپانیاکانی عارەق و قومار و ئەوانی تر. من تەحەددا دەکەم هەر بەڕێزێك پێم بڵێ کۆمپانیای (Unique) سەرمایەکەی چۆن بەکار دەهێنێت و لەچیدا وەبەرهێنانی پێ دەکات. ئایا تا ئێستا هیچ گرێبەستێکی فەرمی باوەڕپێکراوی بەکسێك داوە کەپشکی ئەو کۆمپانیا زەبەلاحانەی بۆ کەسێك کڕیبێت و بەناوییەوە کردبێت و کە بچیتە بۆرصە و ئەژماری فەرمی کۆمپانیای فەیس بوك یان ئەپڵ یان بی ئێم ببینت کە ئەو پشکانە بەناوی تۆوە کراوە و تۆ خاوەنی ڕاستەقینەی پشکەکانیت و هەر تۆیش مافی مامەڵەکردنت

بەو پشکانەوە هەیە؟!! ئایا هیچ دامەزراوەیەکی دارایی هەیە کە گرەنتی پارە و پشکەکانی ئەو خەڵکە بکات ئەگەر کێشەیەك دروستبوو؟! ئایا کەس دەزانێت کە لە کوێ و لای کێ دەتوانێت سکاڵای یاسایی تۆمار بکات ئەگەر کێشەیەکی بۆ دروست بوو؟!!. ئەمانە چەندین پرسیاری جددین و پێویستە کۆمپانیای (Unique) وەڵامیان بداتەوە.

شەشەم: بەدەر لەمانە هەمووی کۆمپانیای (Unique) درۆ و چاوبەستێکی زۆر لەگەڵ بەشداربووەکانی دەکات و لێرەدا تیشك دەخەینە سەر هەندێك لە درۆکانی و با کۆمپانیای (Unique) وەڵامیان بداتەوە:

أ- کۆمپانیای (UniqueFinance) لەژێر ناوی کۆمپانیایەکی تردا کار دەکات و بانگەشە بۆ کارەکانی دەکات کە لەیەکچوونێکی زۆر لە نێوان ناوەکانیاندا هەیە، ئەویش کۆمپانیای (Unique Finanz) و لە زیورخ لە سویسرایە و لە پێگە فەرمییەکانی بۆرسەی ئەو وڵاتە تۆمارە و خاوەندارییەتی بۆ (رۆبەرت وایزەر) دەگەڕێتەوە و ئەو پیاوە چەندین جار سکاڵای ئەوەی کردوە کە کۆمپانیای (UniqueFinance) بەشێوەیەکی نایاسایی ناوی کۆمپانیاکەی ئەو بەکار دەهێنن و خەڵکی پێ لە خشتە دەبەن. ئێستا کۆمپانیای (UniqueFinance) ناوی کۆمپانیا سویسرییەکە بەکار دەهێنێت و بانگەشەی ئەوە دەکات کە لە سویسرا و لە بازاڕەکانی ئامریکادا تۆمارە و ئەم قسەیەیش درۆیەکی شاخدارە و دوورە لە ڕاستییەوە و هەر کەس بیەوێت دەتوانێت بەدواداچوون بۆ ئەو بابەتە بکات و ئەو کات بۆی دەردەکەوێت کە شتێك نییە لە سویسرا بەناوی (UniqueFinance) ەوە. هەر بۆ دڵنیایی دەتوانن بگەڕێنەوە سەر پێگەی (Zefix) کە پێگەیەکی تایبەتە بەناوی ئەو کۆمپانیایانەی کە لەسویسرا بەفەرمی تۆمارکراون و بزانن ناوی کۆمپانیای (UniqueFinance) ی تێدایە یان نا. جگە لەویش پێگەی (FINMA) ی فەرمیمان هەیە کە تایبەتە بە چاودێری بازاڕی دارایی لە سویسڕا دەربارەی (UniqueFinance) دەڵێت: کۆمپانیایەکی وەهمیە و لە پەڕاوی بازرگانی سویسرا ناوی تۆمار نییە و یەکێکە لەو کۆمپانیاینەی کە ناوی لە لیستی کۆمپانیا قەدەغەکراوەکاندایە. ئەمەیش بەستەری بابەتەکەیە:

https://www.finma.ch/en/finma-public/warning-list/unique-finance/

پێگەیەکی ترمان هەیە بەناوی (IOSCO) ئەویش دەربارەی کۆمپانیای (UniqueFinance) دەڵێت: ئەم کۆمپانیایە لە سویسرا ناوی لە لیستی ئەو کۆمپانیایانەدایە کە لە سەر ئاستی نێودەوڵەتی ڕێگە پینەدراون لەبەر ئەوەی فێڵ و درۆ لەبواری وەبەرهێناندا دەکەن.

ڕێکخراوی نێودەوڵەتی دەزگاکانی کاغەزە داراییەکانیش کۆمپانیای (UniqueFinance) ی وەك یەکێك لە کۆمپانیا ساختە و فۆڵبڕەکانی لەسەر لیستی خۆی تۆمار کردوە.

هەموو ئەو کۆمپانیایانەیش کە ئەو دەڵێت من مامەڵەیان لەگەڵ دەکەم درۆیە و هەموویان لەگەڵ (Unique Finanz) مامەڵە دەکەن نەك (UniqueFinance) .

ب- کۆمپانیای (UniqueFinance) لە پێناو پاراستنی خۆی و پەیداکردنی متمانە لەلای بەشداربووانی بانگەشەی ئەوە دەکات کە گوایە لە مانگی (٥) ساڵی (٢٠١٧) لە (٥١٪) پشکەکانی فرۆشتووە بە کۆمپانیایەکی ئەمریکی بەناوی:

(Global Portfolio Management) و دەشڵێن کە ئەم کۆمپانیایە ساڵی (١٩٧٢) لە ولایەتی (دیلاوێر) دامەزراوە، و چەندین کۆمپانیای تر لەگەڵی کاردەکەن و ناوبانگێکی باشی هەیە، هەموو ئەم قسانەیش دوورن لە ڕاستییەوە؛ چونکە ئەگەر سەیری پەڕەی فەرمی تایبەت بەو کۆمپانیایانە بکەین کە لەو ویلایەتە کار دەکەن بۆمان دەردەکەوێت کە ئەو کۆمپانیایە لە بنەڕەتدا لە (١٣-٣-٢٠١٧) دا دامەزراوە، واتە تەنها پێش یەك مانگ لە کڕینی پشکەکانی کۆمپانیای (UniqueFinance)، ئەمەیش ئەوە دەردەخات کە ئەم کۆمپانیای (Global) ە لە بنەڕەتدا لە پێناو سپیکردنەوەی ڕووی کۆمپانیای (Unique) دروست کراوە و پێ دەچێت هەر لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی کۆمپانیای (Unique) خۆیەوە بۆ ئەو مەبەستە دروست کرابێت. و ئەمەیش کارێکی قورس نییە و هەکەس بیەوێت دەتوانێت تەنها بە بڕی (٢٠٠$) و لەچەند خولەکێکی کەمدا کۆمپانیایەك لەو ویلایەتە تۆمار بکات، کاتێکیش سەیری ناوی ئەو کۆمپانیایانە

دەكەیت كە گوایە لەگەڵ (Global) كار دەكەن بۆت دەدردەكەوێت كە هەموو ئەو كۆمپانیایانە وەهمین و هیچیان لە واقیعدا بوونیان نییە.

ت- بانگەشەی ئەوە دەكەن كە گوایە كۆمپانیای (Unique) لە كۆمپانیای (http://www.mcafee.com) كە كۆمپانیایەكی نێودەوڵەتییە تۆمار كراوە، ئەمەیش دیسانەوە جگە لە فێڵ و چاوبەست شتێكی تر نییە، چونكە كۆمپانیای (mcafee) كۆمپانیایەكە لەبواری وەبەرهێنانی بەرنامەی دژە ڤایرۆس كار دەكات و هیچی تر و هەر كۆمپانیای یان كەسێكیش بیەوێت دەتوانێت بەرهەمەكانی بەكار بهێنێت و ناوی بخاتە ناو لیستی بەكاربەرانی بەرنامەكانییەوە و ئەمەیش هیچ لە پێگە و سەنگی (Unique) زیاد و كەم ناكات.

ث- كۆمپانیای (Unique) بەڵێنی پێدانی ڕێژەی (٨٠٪) ی قازانج بەبەشداربووەكانی دەدات و ئەمەیش جگە لە خەیاڵ شتێكی تر نییە و خودی قازانجەكانی بازاڕی نازداك كە ئەمان لەڕێی ئەوەوە كار دەكەن لە (٣-٨٪) تێپەڕ ناكات ئیتر چۆن ئەوان دەتوانن لە (٨٠٪) بدەنە بەشداربووەكانیان، ئەگەر پرسیاریشیان لێ بكرێت كە چۆن ئەو قازانجە خەیاڵییانە بەدەست دەهێنن و بەچ شێوەیەك، بۆ خۆ دزینەوە لە وەڵام و پەردەپۆشكردنی ڕاستییەكان دەڵێن ئێمەیش نازانین چۆن؛ چونكە ئەوەی گرێبەستەكان ئەنجام دەدات سیستەمی (ATS) و ڕۆبۆتێكی ئالییە كە گوایە سێ تریلیۆن دۆلاریان پێ داوە. ئەم قسەیەش دوورە لە ڕاستییەوە چونكە هەموو ئەو ڕۆبۆتانەی لەو بوارەدا لە جیهاندا كاریان پێ دەكرێت وا داتا كراون كە قازانجیان لە (٤٠٪) تێپەڕ ناكات ئێستا چۆن ئەم ڕۆبۆتە قازانجەكەی دەگاتە (٨٠٪)؟!. بۆیە ئەو ڕێژەی قازانجە یان هەر بوونی نیە و درۆیە یانیش ئەگەر لە هەندێك حاڵەتی دەگمەن و بۆ هەندێك كەس هەبێت ئەوە بۆ خۆڵكردنە چاوی خەڵكە و سەرچاوەكەی سوو و مارجن و پارەی بەشداربووەكانی ترە و هەموو ئەوانەیش ناشەرعی و حەرامن.

ج- هێشتنەوەی پارەی بەشداربوو بۆ ماوەی دوو ساڵ پێچەوانەی سیستەمی مۆڵەتە جیهانییەكانی قوبروصی و بەریتانییە كە دەڵێت: سەرمایەی بەشداربوو هێڵی سوورە و ناكرێت دەستكاری بكرێت یان دەست بەسەردا بگیرێت و هەركات بەشداربوو بیەوێت

دەتوانێت ڕایبکێشێتەوە یان مامەڵەی پێوە بکات، بۆیە ئەوەی کۆمپانیای (Unique) دەیکات لەم ڕوەیشەوە سەرپێچییە.

ح- هەتا ئێستا کۆمپانیای (Unique) ئەژمارێکی بانکی دیار و باوەڕپێکراوی نییە و هەموو ئەو ئەژمارە بانکییانەی بەکاری دەهێنێت وەهمین و لە ژێر ناوی تر و لاوڵاتانێکی تردایە و هیچ پەیوەندیەکی بە کۆمپانیای (Unique) ەوە نییە و ئەگەریش لە هۆکارەکەی بپرسیت پێت دەڵێن: بۆ خۆ دزینەوەیە لە باج و لەبەر ئەو داهاتە زۆرەی هەیانە دەبێت باجێکی زۆر بدەن و ئەوانیش نایانەوێت ئەو کارە بکەن و ئەم قسەیەش دیسانەوە دوورە لە ڕاستییەوە و مەبەستی سەرەکی ئەوەیە کە هەر کات ون کرد و پارەی خەڵکیان خوارد کەس نەتوانێت بەدواداچوون بۆ ئەژمارە بانکییەکانیان بکات و پارەکانی وەربگرێتەوە.

لەبەر هەموو ئەم هۆکارانە مامەڵەکردن لەگەڵ کۆمپانیای (UniqueFinance) شەرعی نییە و حەرامە[1].

١-
https://www.youtube.com/watch?v=vW_٥ZFmT٤PY&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=٥ .
https://www.youtube.com/watch?v=jKWueUxa٣eU&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=١٢
https://www.youtube.com/watch?v=XnjLNd٩_yoE&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=١٦

كۆتایی

لە كۆتایی ئەم پەرتووكەدا گرنگترین دەرەنجامەكانی هەر چوار باسەكە بەپێی ڕیزبەندییان دەخەینە ڕوو، لەژێر ڕۆشنایی دەرەنجامەكانیش قسە لەسەر ڕاسپاردەكان دەكەین و سەرەتا لەدەرەنجامەكانەوە دەست پێدەكەین كە ئەمانەن:

١- كریپتۆ كەرەنسی (Crypto Currency): بریتییە لەپیشەسازی چوارەمی دراوی جیهانی كە دراوێكی ژمارەیی تەشفیركراوە و هیچ حاڵەتێكی فیزیكی و بەرجەستەبووی نییە و لەرێی هێڵە پێشكەوتووەكانی ئینتەرنێتی دوو بەرهەم دەهێنرێت و پشت بە سیستەمی (Blockchain) دەبەستێت.

٢- هۆكاری سەرەكی سەرهەڵدانی ئەم جۆرە دراوانە دەگەڕێتەوە بۆ كەمكردنەوەی تێچووی حەواڵەو نێوەندگیری هەروەها خۆ قوتاركردن لە چاودێری یاسایی بۆ مامەڵە داراییەكان.

٣- من بەهیچ شێوەیەك دژی سیستەمی دراوی ژمارەیی نیم و پێیشم حەرام نیە بەڵكو بەپێچەوانەوە پێم وایە داهاتوو بۆ دراوی ژمارەیی دەبێت، بەڵام بەپێی پێودانگە شەرعی ویاساییەكان نەك بەرژەوەندی كۆمپانیا وەهمییەكان.

٤- ئەم جۆرە دراوانەی لە ئێستادا بەردەستن سەر بەهیچی دەوڵەت یان دامەزراوەیەكی دارایی خاوەن سەنگ و باوەڕپێكراو نین و دوور لەچاوی یاسا و دەزگاكانی چاودێری دارایی كارو چالاكییەكانیان ئەنجام دەدەن و مەترسییەكی زۆریان لەسەرە و بەهاكانیان زۆر بە خێرایی گۆڕانكارییان بەسەردا دێت، هەر بۆیە زۆرێك لەوڵاتان لە ئێستادا بەتوندی دژایەتی دەكەن ومامەڵە پێوەكردنیان بەیاساغ لەقەڵەم دەدەن.

٥- دراوی (OneCoin) ساڵی (٢٠١٤) لەلایەن دوو كۆمپانیای ئۆفشۆرەوە بەرهەم هێنراوە و لەبنەڕەتدا دراوێكی ئەلكترۆنییە بەڵام لەئێستادا بەكاربەرانی و بەمەبەستی خۆدزینەوە لە چەند پرسێكی شەرعی و یاسایی وای وێنا دەكەن كە تەنها كاڵایەكە و لەچەند پاكێجێكی فێركاری پێك دێت.

٦- ئەگەر(OneCoin) دراو بێت ئەو كات پێویستە لەكاتی مامەڵە پێوەكردنی هەموو مەرجە شەرعییەكانی مامەڵەكردنی دراوی تێدا بێت. ئەگەریش (OneCoin)

کۆمەڵێك پاکێجی فێرکاری بێت ئەوا لەو ڕووەیشەوە دیسان پێویستە کۆمەڵێك مەرجی شەرعی و یاسایی تێدابێت. کە لە ئێستادا و بەهەردوو گریمانەکە هیچ کام لە مەرجەکانی شەرعیبوونی تێدا نییە.

٧- سەبارەت بە بابەتی بازاڕگەری تۆڕبەندیش (Network Marketing) ئەم بابەتەیش بابەتێکی کۆنی تازەیە و لەمێژە نێوەندە شەرعیی ویاسایی و بازرگانییەکانی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردووە و زۆر هەوڵی بنبڕکردنی دەدرێت بەڵام بەداخەوە تا ئێستا وەك دیاردەیەکی دزێو و ئامرازێکی فیڵ و دەستبڕین هەر ماوە و کۆمپانیا لاوازو بێ ئەرزشەکانی دونیای بازرگانی لەپێناو ساغ کردنەوەی کاڵاکانیان و بەدەستهێنانی داهاتی گەورە پەنای بۆ دەبەن.

٨- تا ئێستا زیاتر لە (٧٠٠٠) کۆمپانیای لەم شێوەیە هاتوونەتە بوون و سەرجەمیان پلانی (Ponzi) ساختەکاری پەیڕەو دەکەن لەکارەکانیاندا و سەر بەهیچ دەوڵەتێك یان دامەزراوەیەکی دارایی خاوەن سەنگ و باوەڕپێکراو نین و دوورن لەهەموو چاودێرییەکی شەرعی و یاسایی و دارایی.

٩- گرنگترین تایبەتمەندییەکانی ئەم جۆرە کۆمپانیایانە بریتین لە: (نەناسراوی وبێ ئەزموونی، سادەیی پرۆژەو کاڵاکانی، هەڵنان وفریودان بەکاری کەم وقازانجی زۆر، دروستکردنی متمانە لەڕێی خەڵکانی ترەوە، بەئامانجگرتنی گشت چینەکانی کۆمەڵگە، هەمەڕەنگی کاڵاکان، بەتۆڕ کارکردن، درۆ و فێڵ و هەڵخەڵەتاندن لە نرخ و کوالیتی کاڵاکان).

١٠- سیستەمی کاری کۆمپانیاکانی (Network Marketing) نەك هەر لەگەڵ هیچ مامەڵەیەکی شەرعی یەك ناکاتەوە، بەڵکو چەندین سەرپێچی شەرعیشی تێدایە کە نەك هەموویان بەڵکو هەر یەکەیان بەسن بۆ حەرامبوونی لەوانە: (سووخۆری بەهەردوو جۆرەکەیەوە، فێڵ و درۆ و چاوبەست و چەواشەکاری، قومار و موجازەفە و نادیاری، خواردنی ماڵی خەڵکی بە ناحەق، زیان گەیاندن بە ئابووری نەتەوەیی ونیشتیمانی لەڕێی کوشتنی وزەو توانای ئەندامەکانی و پەکخستنی سەرجەم کەرتە ئابووری و زانستی و پیشەسازی و کشتوکاڵی و سەربازی و ڕۆشنبیری و وەبەرهێنەکان). هەر بۆیە زۆربەی زانا

و کەسایەتی و لیژنە و نێوەندە شەرعییەکان فەتوای حەرامی کارکردنیان لەگەڵ هەر کۆمپانیایەك داوە کە بە سیستەمی (**Network Marketing**) کار بکات.

١١- سەبارەت بە بازاڕی (**Forex**) و بازرگانی (**Margin**) سەرەتا گرنگە ئەوە بزانین کە مامەڵە کردن و بازرگانی کردن لە ڕێی بۆرسەوە یاخود لەخودی بۆرسەدا هیچ گرفتێکی شەرعی نییە بەمەرجێك مامەڵەکان بەپێی ئەو پێودانگیە شەرعییانە بن کە لە ئابووری ئیسلامییدا باس کراوە و ڕێ وشوێنی بۆ دانراوە.

١٢- بازاڕی فۆڕێکس (**Forex**): یەکێکە لە هەرە بازاڕە زەبەلاحەکانی دونیا و یەکێك لەتایبەتمەندییەکانی ئەم بازاڕە ئەوەیە کەشوێنێکی دیاریکراوی نییە و شەو ڕۆژ کراوەیە و ڕۆژانە بەبڕی (٣) تریلیۆن دۆلار مامەڵەی تێدا دەکرێت، لەم بازاڕەدا جگە لە دراوی بیانی مامەڵە بە (پشك، قەواڵە، ئاماژە داراییەکان، گرێبستە داهاتووەکان) ەوە دەکرێت.

١٣- یەکێك لە دیارترینی ئەو مامەڵانەی کە لە ڕێی بازاڕی (**Forex**) ە وە ئەنجام دەدرێت کڕینە بەپەراوێز (الشراء بالهامش) (**Margin**) : کە تێیدا کەسی بەشداربوو (کڕیار) بڕێکی زۆر کەمی پارەی ئەو دراوە دابین دەکات کە دەیەوێت و بەشی هەرەزۆری نرخەکەی کۆمپانیایەکی نێوەندگیر لەڕێی خۆیەوە یان دامەزراوەیەکی داراییەوە دابینی دەکات بەمەرجێك کۆی گرێبەستەکە بەبارمتە لای کۆمپانیا بمێنێتەوە و خۆی سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی مامەڵەکان بکات و مافی ئەوەی هەبێت هەرکات مەترسی لەسەر پارەکانی دروست بوو تاك لایەنە و بێ گەڕانەوە بۆ بۆچوونی کەسی بەشداربوو دراوە کڕدراوەکان بفرۆشێت و مامەڵەکە کۆتایی پێ بهێنێت.

١٤- ئەم سیستەمە سیستەمێکی ئاڵۆزەو لەیەك کاتدا چەند مامەڵەیەکی شەرعی لەخۆ دەگرێت یان خاڵی هاوبەشی لەگەڵیان هەیە لەوانە: (بازرگانیکردن، قەرز، باجی جێگیرکردن (رسوم التثبیت)، دەڵاڵی، بارمتە (رهن)، مضاربة، هاوبەشی (شراكة)، بەخشین (هبة)، (سلم). و خاڵی هەرە ئاڵۆزی مامەڵەکە ئەو بڕە پارەیەیە کە کۆمپانیا یان بانك دەیخاتە سەر هەبووی بەشداربوو بەناوی(**leverage**) ەوە کە بەپێی پێوەرە شەرعییەکان سرووشتی قەرزی هەیە.

١٥- بنەما لەسەر ئەو خاڵانەی كە باسمان كرد چەندین هۆكاری شەرعی هەن بۆ حەرامی مامەڵە كردن بەسیستەمی (Margin) لە ڕێی بازاڕی (Forex) ە وە لەوانە: (سووی زیادەی قەرز، سووی ئامادەنەبوونی یەكێك لە دراوەكان، بوونی قەرزو مەرجیش لەیەك گرێبەستدا، ئەم مامەڵانە تەنها ڕواڵەتین و لەواقیعدا بوونییان نییە، ئەو كۆمپانیایانەی بەشداربووان لەڕێی فۆرێكسەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەكەن، زۆرێكیان داهات و دەستمایەكانییان لە پرۆژەی حەرام و ڕێگەپێنەدراودا بەكاردەهێنن، ئەم جۆرە مامەڵانە خیانەتو فێڵ و فۆرخكاری و دەستبڕینی تێدایە و زیانێكی زۆر بەداهات و سەروەتی نیشتیمانی و گوزەرانی هاوڵاتییان دەگەیەنێت و پارە لەبازاڕەكاندا ناهێڵێت و پڕۆژەكان پەك دەخات و ژێرخانی ئابووری و ئاوەدانكردنەوە وێران دەكات و ڕێژەی بێكاری زیاد دەكات و دراوەكان لە ئامڕازێكەوە بۆ دەستەبەركرنی پێداویستییەكان و بەگەڕخستنی تواناكان دەكاتە ئامانج و خودی پارە دەبێتە چەقی وەبەرهێنان و كۆمەڵێك كۆمپانیای وەهمی دەستی بەسەردا دەگرن و تەحەكومی پێوە دەكەن. هەر بۆیە ئەم جۆرە مامەڵانە لەڕوی (شەرعیی، یاسایی، ئابورییە)ەوە گرفت و مەترسی زۆریان هەیە و بەهیچ شێوەیەك دروست نییە لەو ڕێگەیەوە بازرگانی بكرێت.

١٦- یەكێكە لەو كۆمپانیا نێوەندگیرانەی كە لە بازاڕی نازداكدا كاری نێوەندگیری لە نێوان وەبەرهێنەكان و كۆمپانیا خاوەن پشكەكانی بەشداربوو لە بازاڕەكەدا دەكات، بازاڕی نازداكیش یەكێكە لە بازاڕە بەناوبانگەكانی جیهان كە تێیدا بازرگانی بە پشك و قەواڵە و كاغەزە دارییەكانەوە دەكرێت.

١٧- كۆمپانیا كار بە سیستەمی (ATS) دەكات كە كورتكراوەی وشەكانی (AUTMATEC TRADING SYSTEM) ە و بە واتەی: (نظام التاجر التلقائي) دێت، ئەم سیستەمەیش لە دوو بەشی سەرەكی پێك دێت:

١٨- أ- بنكەیەكی سەرەكی زانیاری و هەواڵگیری كە پەیوەندی ڕاستەوخۆی لەگەڵ كەناڵە هەواڵییە جیهانییەكانی وەك (BBC _ CNN) و ئەوانی تردا هەیە و لەڕێی ئەوانەوە بەردەوام زانیاری پێ دەگات.

١٩- ب- بەرنامە و عەقڵێكی كارا كە هەڵدەستێت بە شیكردنەوە و هەڵسەنگاندنی ئەو زانیارییانەی كە پێی دەگات و بڕیاری خێرایان لەبارەوە دەدات.

٢٠-كۆمپانیا لە پێناو زیادكردنی ڕێژەی بەشداربووانی كار بە سیستەمی پۆنزی: (Hierarchical Marketing) (التسويق الهرمي) بازاڕگەری قوچەكی و (Network Marketing) (التسويق الشبكي) بازاڕگەری تۆڕبەندی دەكات:

٢١- كۆمپانیا بەڵێنی پێدانی قازانجی خەیاڵی بە بەشداربووانی دەدات كە ڕێژەكەی ساڵانە دەگاتە (٨٠٪) ی دەستمایەكە و قازانجەكەیش بە پێی ڕێژەی پارەی بەشداربوو زیاد و كەم دەكات، واتە تا پارە زیاتر بدەیت ڕێژەی قازانجت زیاتر دەبێت.

٢٢-گرێبەستكردن لەگەڵ كۆمپانیا بۆ ماوەی (٢) دەبێت و لەو ماوەیە كەمتر كۆمپانیا گرێبەست ناكات و تا ئەو ماوەیە تەواو نەبێت بەشداربوو بۆی نییە داوای پارەكانی بكاتەوە.

٢٣-كاری كۆمپانیای (UniqueFinance) زۆر تێبینی شەرعی لەسەرە و بەو هۆیەیشەوە مامەڵە كردن لەگەڵی حەرامە و دروست نییە.

سەبارەت بە ڕاسپاردەكانیش گرنگە:

١- هەر كارێك یان پڕۆژەیەك دەمانەوێت ئەنجامی بدەین سەرەتا پێویستە لە لایەنە شەرعیی و یاساییەكەی دڵنیا بین، نەك بەپێچەوانەوە كارەكە ئەنجان بدەین و پاشان پرسیاری شەرعیبوونی بكەین.

٢- هەر كارێك یان پڕۆژەیەكی نوێ و سەردەمییانە دەبێت هەوڵ بدەین لەگەڵ بنەما شەرعییەكان بیگونجێنین نەك بەپێچەوانەوە بنەما شەرعییەكانی لەگەڵ بگونجێنین.

٣- بە وریاییەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو كارو پڕۆژانە بكەین كەسەرچاوەكانیان جێی گومانن و كۆمپانیای وەهمی و نەناسراویان لە پشتەوەیە بەتایبەتی لەبوارەكانی دراو و تۆڕەكانی بازرگانی ئەلكترۆنی.

٤- نێوەندە شەرعی و یاساییەكان بەزووی ئەو جۆرە پرسانە یەكلابكەنەوە كە پرسی هەنووكەیین و بابەتی ڕۆژن و بەدواداچوونی تەواویان بۆ بكەن و لە ڕێی توێژنەوەی زانستییەوە هەڵسەنگاندن بۆ لایەنە ئەرێنی و نەرێنییەكانییان بكەن و دەرەنجامی

بەدواداچوون و توێژینەوەكانیان سپاردەی لایەنی پەیوەندیدار بكەن و بۆ ڕای گشتی ڕوون بكەنەوە تا خەڵكی بەرچاوڕوونی تەواوی هەبێت لەسەریان بەر لە ئەنجامدانییان.

٥- دەسەڵاتی جێبەجێكردن ڕێكاری یاسایی توند بگرێتەبەر و بەدواداچوون و لێپێچینەوە لەهەموو ئەو كەس و كۆمپانیانە بكات كە لەپێناو بەرژەوەندی بەرتەسكی خۆیاندا و لەڕێی ئەم جۆرە پرۆژە گوماناوییانەوە زیانیان بە ئابووری وڵات و هاوڵاتیان گەیاندووە و ناچار بكرێن كە قەرەبووی زیانلێكەوتووان بكەنەوە و مافەكانیان بۆ بگێڕنەوە.

لە كۆتاییدا ماوە ئەوە بڵێین كە ئەوەی لەم پەرتووكەدا لە باشی و ڕاستی هەیە فەزڵی خوایە و گەورەیی و بەخشش و میهری ئەوە، هەر كەموكورتییەكیشی تێدا بێت ئەوە لەمن و نەفس و شەیتانەوەیە و پاك و بێگەردی تەنها بۆ خوایە.

داواكارم لەخوای پەروەردگار بیكاتە توێشوی قیامەتی بەندە و هەر بەڕێزێكی تر كە پێوەی ماندووبووە بەتایبەتی هەردوو برای بەڕێزم كاك (هێمن قادر) و كاك (سەفین دەلۆیی) و هەر كەسێكیش كەلێی سوودمەند دەبێت و بە نزایەكی خێر بەسەرمان دەكاتەوە. و دڵەكانمان جگە لەڕەزامەندی خۆی لەهەر مەبەست وئامانجێكی تری بێ بەها پاك بكاتەوە.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

پرۆفیسۆر

د. خالید موحەممەد صاڵح

بەكرەجۆی تازە/ تەلاری ئامەد/ شوققەی ژمارە (٥)

ڕۆژی پێنج شەممە/ كاژێر ٢٣:٤ خولەكی سەر لەبەیانی

١٤٤٠/١٠/٢٤ - ٢٠١٩/٦/٢٧

پێڕستى سەرچاوەکان

١- البجيرمي (سليمان بن مُحَّد بن عمر البُجَيْرَمِيّ)، حاشية البجيرمي على شرح المنهج، مطبعة الحلبي، ١٩٥٠.

٢- البخاري (مُحَّد بن إسماعيل)، صحيح البخاري، دار طوق النجاة، ط١٤٢٢،١، تحقيق: مُحَّد زهير بن ناصر.

٣- البنك الإسلامي للتنمية، المعهد الإسلامي للبحوث والتدريب، الجعالة والإستصناع.

٤- البهوتي (منصور بن يونس البهوتي)، كشاف القناع عن متن الإقناع، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٤١٨، ١٩٩٧، تحقيق: مُحَّد حسن مُحَّد حسن..

٥- البيهقي(أحمد بن الحسين)، السنن الكبرى، مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد، ط١، ١٣٤٤.

٦- الترمذي (مُحَّد بن عيسى)، سنن الترمذي، دار إحياء التراث العربي، بيروت، تحقيق أحمد مُحَّد شاكر وآخرون.

٧- إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، إقتضاء الصراط المستقيم في مخالفة أصحاب الجحيم، ط٧، دار عالم الكتب، بيروت، ١٩٩٩،١٤١٩، تحقيق: ناصر عبد الكريم العقل.

٨- إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، الفتاوى الكبرى، دار المعرفة، بيروت، ط١، ١٣٨٦، تحقيق: حسنين مُحَّد مخلوف.

٩- إبن تيمية (أحمد بن عبد الحليم)، مجموع الفتاوى، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة المنورة، ط، ١٩٩٥، تحقيق : عبد الرحمن بن مُحَّد بن قاسم.

١٠- إبن حبان (مُحَّد بن حبان)، صحيح إبن حبان، مؤسسة الرسالة، بيروت، ط٢، ١٩٩٣، تحقيق: شعيب الأرنؤوط.

١١- إبن حجر الهيتمي (أحمد بن مُحَّد بن علي)، تحفة المحتاج في شرح المنهاج، المكتبة التجارية الكبرى، مصر، ط١٩٨٣.

١٢- د.حسين حسين شحاتة، بحث بعنوان الضوابط الشرعية للسمسرة والسماسرة، سلسلة بحوث ودراسات في الفكر الإقتصادي الإسلامي.

١٣- الحطاب، مواهب الجليل شرح مختصر خليل، بيروت، دار الفكر، ١٣٩٨ه، ط٢،.

١٤- الخطيب الشربيني، مغنى المحتاج الى معرفة معاني الفاظ المنهاج، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده، مصر.

١٥- إبن خلدون، المقدمة، دار إحياء التراث العربي، القاهرة.

١٦- أبو داود (سليمان بن الاشعث السجستاني)، سنن أبي داود، دار الفكر، بيروت، تحقيق: سعيد مُحَّد اللحام.

١٧- زكريا بن مُحَمَّد بن أحمد الأنصاري، فتح الوهاب، بيروت، دار الكتب العلمية، ١٤١٨هـ، ط١.

١٨- الشوكاني، إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول، دار الكتاب العربي، بيروت، ط١٩٩٩، تحقيق: أحمد عزو.

١٩- د. شوقي أحمد دنيا، بحث بعنوان المتاجرة بالهامش، رابطة العالم الإسلامي، الدورة (١٨) للمجمع الفقهي.

٢٠- طاهر حيدر حردان، مبادئ الاستثمار، دار المستقبل للنشر والتوزيع، ١٩٩٧.

٢١- د. عبد الله بن إبراهيم بن علي، التطبيقات المعاصرة للجعالة و أحكامها في الفقه الإسلامي.

٢٢- إبن عبد البر (يوسف بن عبد الله)، الإستذكار، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، تحقيق: سالم مُحَمَّد عطا، مُحَمَّد علي.

٢٣- علي محيي الدين القره داغي، بحث بعنوان أحكام المتاجرة في العملات، هيئة المحاسبة والمراجعة للمؤسسات الإسلامية، المعايير الشرعية ١٤٢٨هـ-٢٠٠٧م.

٢٤- د. غادة غالب يوسف، السمسرة بين الواقع والقانون دراسة مقارنة بين القانون التجاري المصري والقانون التجاري الأردني.

٢٥- إبن قدامة، المغني، بيروت، دار الفكر، ط١، ١٤٠٥هـ.

٢٦- الكاساني (أبو بكر بن مسعود)، بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٤٠٦،١٩٨٦.

٢٧- الإمام مالك، المدونة، دار الكتب العلمية، بيروت، ط٥، ١٤١٥، تحقيق: زكريا عميرات.

٢٨- الماوردي، الحاوي الكبير في فقه الشافعي، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٩٩٤.

٢٩- أحمد ياسين القرالة، حكم الهبة وموانع الرجوع فيها في الفقه الإسلامي، مجلة الدراسات، علوم الشريعة والقانون، ج٣٢، ع١، ٢٠٠٥.

٣٠- مجلة المجمع الفقهي الإسلامي، العدد الحادي عشر، ج١، ص٤٣١، القرار رقم: (١٠٢) (١١/٥).

٣١- مجلة المجمع الفقهي الإسلامي، العدد الثاني، ج٢، ص٧٣٥ و٨١٣. القرار رقم (١٠) (٢/١٠).

٣٢- مُحَمَّد بن إبراهيم السحيباني، بحث بعنوان آليات نقل الملكية في الأسواق المالية، بحث مقدم للمؤتمر العالمي الثاني للاقتصاد الإسلامي بكلية الشريعة والدراسات الإسلامية جامعة أم القرى، مكة المكرمة، ١٤٢٤هـ.

٣٣- د. مُحَمَّد صالح جابر، الاستثمار بالأسهم والسندات وتحليل الاوراق المالية، مؤسسة الخليج للطباعة والنشر.

٣٤- مُحَمَّد بن عبد الواحد السيواسي، شرح فتح القدير، بيروت، دار الفكر، ط٢.

٣٥- مسلم (مسلم بن الحجاج) ، صحيح مسلم، دار إحياء التراث العربي، بيروت، تحقيق: مُحَّد فؤاد عبد الباقي.

٣٦- د منير إبراهيم هندي، الأوراق المالية وأسواق المال، منشأة المعارف، ٢٠٠٦.

٣٧- النووي، (يحيي بن شرف النووي)، روضة الطالبين، دار الكتب العلمية، بيروت.

٣٨- النووي (يحيي بن شرف النووي)، شرح النووي على صحيح مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج)، دار إحياء التراث العربي، بيروت، ط ١٣٩٢.

٣٩- إبن هبيرة (يحيى بن هُبَيْرَة بن مُحَّد)، اختلاف الأئمة العلماء، ط١، دار الكتب العلمية، بيروت، ٢٠٠٢، تحقيق: السيد يوسف أحمد.

٤٠- أبو يعلى (مُحَّد بن الحسين بن مُحَّد)، الأحكام السلطانية، دار الكتب العلمية، بيروت، ط٢، ٢٠٠٠، تحقيق: مُحَّد حامد الفقي، ص١٨١.

٤١- أبو يعلى (أبو الحسين ابن أبي يعلى)، طبقات الحنابلة، دار المعرفة، بيروت.

٤٢- https://ar-ar.facebook.com/alqaradghi.

٤٣- https://www.youtube.com/watch?v=-qTkpaqqgy٤.

٤٤- https://www.youtube.com/watch?v=vI٧TxJdLL٧U.

٤٥- https://www.youtube.com/watch?v=hA٥s٧bEfT٠I.

٤٦- https://drive.google.com/file/d/٠B١tr٦WIdzmFVSGdCRzBDUGw٤SHc/view.

٤٧- https://www.alarbcoin.com/٢٠١٦/٠٦/Onecoin.html.

٤٨- https://www.albayan.ae/opinions/articles/٢٠١٧-١٢-٢٥-١.٣١٤١٦٠٢، https://www.borsaforex.com/.

٤٩- http://onelifearabic.blogspot.com/٢٠١٧/.

٥٠- https://www.hespress.com/hi-tech/٣٣٦٥٨٣.html

٥١- https://thealkhabir.blogspot.com/٢٠١٦/٠٥/onecoin.eu.html، https://slideplayer.com/slide/١٣٠٦٢٨١٣/.

٥٢- http://pharmakone.blogspot.com/٢٠١٦/١٢/blog-post_١٨.html

٥٣- https://www.bestmlmmarketing.com/.

٥٤- http://www.dictionary.com/browse/ponzi. https://www.sec.gov/fast-answers/answersponzihtm.html .

٥٥- http://www.apintertrust.com/offshore_company/belize_tax_haven.htm

٥٦- http://www.nasdaq.com/article/survey-malaysians-warm-up-to-cryptocurrencies-bitcoin-still-on-top-cm٧٩٨١٤٦.

٥٧- https://cointelegraph.com/news/one-coin-much-scam-onecoin-exposed-as-global-mlm-ponzi-scheme.

٥٨- http://www.mgforex.com/arb/forex-trading/content/rollover-interest.htm.

٥٩- http://www.forexyard.com/ar/margin-leverage.

٦٠- https://www.youtube.com/watch?v=vW_٥ZFmT٤PY&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=٥ .

٦١- https://www.youtube.com/watch?v=jKWueUxa٣eU&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=١٢

٦٢- https://www.youtube.com/watch?v=XnjLNd٩_yoE&list=PLJwE٨tKAXavWRjuUTHwpv٢DlwNSquHExa&index=١٦

پێڕستی بابەتەكان

دەستپێك ٤

باسی یەكەم: حوكمی مامەڵەكردن بە دراوە ئەلكترۆنییەكانەوە (OneCoin) بەنموونە...١٠

پێشەكی ١١

تەوەری یەكەم: سەرەتایەك لەسەر (OneCoin) ١٣

تەوەری دووەم: پێناسەی (OneCoin) ١٨

تەوەری سێیەم: حوكمی مامەڵەكردن بە (OneCoin) وەك دراوێكی ژمارەیی ٢٣

تەوەری چوارەم: حوكمی مامەڵەكردن بە (OneCoin) وەك پاكێجێكی فێركاری ٣٠

تەوەری پێنجەم: بەڵگەكانی بانگەشەكارانی (OneCoin) ٣٣

تەوەری شەشەم: بۆچوونی زانایان لەسەر مامەڵەكردن بە (OneCoin) ە وە ٤٧

باسی دووەم: حوكمی بەشداری كردن لە كۆمپانیاكانی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing) (التسويق الشبكی) (Qnet) بە نموونە ٥٤

پێشەكی ٥٥

تەوەری یەكەم: سیستەمی (Network Marketing) و پەیوەندی لەگەڵ (Ponzi Scheme) ٥٨

تەوەری دووەم: تایبەتمەندییەكانی سیستەمی بازاڕگەری تۆڕبەندی (Network Marketing) ٦١

تەوەری سێیەم: جیاوازیی نێوان سیستەمی (Network Marketing) و مامەڵە شەرعییەكانی تر ٦٦

تەوەری چوارەم: حوكمی شەرعی بەشداریكردنی لە كۆمپانیای (Qnet) وهاوشێوەكانی.... ٧١

تەوەری پێنجەم: بۆچوونی زانایان دەربارەی كاری كۆمپانیاكانی (Network Marketing) ٧٤

تەوەری شەشەم: بۆچونی لیژنەی باڵای فەتوای هەرێم دەربارەی كۆمپانیای (Qnet) و سیستەمی (Network Marketing) ٧٨

تەوەری حەوتەم: مەرجەکانی دروستی مامەڵە کردن لەگەڵ کۆمپانیاکانی (Network Marketing) ٨٩
باسی سێیەم: حوکمی مامەڵەکردن لە بازاڕی (Forex) وکارکردن بە سیستەمی پەراوێزی بازرگانی (Margin) ٩١
پێشەکی ٩٢
تەوەری یەکەم: پێناسەکان ٩٤
تەوەری دووەم: هەنگاوەکان و لایەنەکانی گرێبەستەکە ٩٦
تەوەری سێیەم: پێکهاتەی مامەڵەکە ٩٨
تەوەری چوارەم: سرووشتی شەرعی مامەڵەکە ١٠٢
تەوەری پێنجەم: حوکمی شەرعیی کارکردن لە (Forex) و بازرگانی (Margin) دا ١٠٤
باسی چوارەم: حوکمی مامەڵە کردن لەگەڵ کۆمپانیای (UniqueFinance) ١١٠
پێشەکی ١١١
تەوەری یەکەم: پێناسەی کۆمپانیای (UniqueFinance) ١١٢
تەوەری دووەم: بنەماکانی کاری کۆمپانیا ١١٣
تەوەری سێیەم: تێبینییە شەرعییەکانی سەر کاری کۆمپانیای (UniqueFinance) ١١٧
کۆتایی ١٢٥
پێڕستی سەرچاوەکان ١٣١
پێڕستی بابەتەکان ١٣٥

ئەم پەڕتووکە چوار توێژینەوەی زانستی لەخۆدەگرێت لەسەر چوار بابەتی شەرعی، یاسایی، زانستی، دارایی، بازرگـانی، ئابـووری سەردەمییانە کە مـاوەیــەکـە هـەموو ئـەو نێوەنـدانەیان بەخۆیانەوە سەرقاڵ کردووە ئەوانیش بابەتەکانی:

١ - حوکمی مامەڵەکردن بە دراوە ئەلکترۆنییەکانەوە (OneCoin) بەنمونە.
٢- حوکمی بەشداریکردن لە کۆمپانیاکانی (بازارگەری تۆڕبەندی)
(Network Marketing) (الـتسـويــق الشـبكي) (Qnet) بەنمـونە.
٣- حوکمی مامەڵەکردن لە بازاڕی (Forex) و کـارکـردن بە سـیسـتـەمی پەراوێزی بازرگانی (Margin).
٤- حوکمی مـامـەڵە کـردن لـەگـەڵ کـۆمـپـانـیـای (Unique Finance) (یونیک فاینانس).

ئەوەی لەم توێژینەوەیەدا هەیە بۆ ئەو کەسانەیە کە حساب بۆ حەڵاڵ وحەرام وسنورەکانی شەرع وقیامـەتی خۆیان دەکەن، ئەگینا ئـەوانـەی گوێ بە حەرام وحەڵاڵ نادەن مەبست نین بەم بابەتانە وقسەکـانیــش ئاراستەی ئەوان نییە.

گرنگە هەر موسوڵمانێك دەیەوێت هەر کارێك بکات پێویستە سەرەتا بۆچوونی شەرعی لەسەر بزانێت و پاشان بڕیاری کردن یان نەکردنی بدات چونکە شەرعی خوا لەسەرو حەز و بەرژەوەندی هەموو لایەکەوەیە.

مەبەســتی ســەرەکی توێژینەوەکان ڕزگارکردنی ئەو گەنجە سـادە و خەڵکە بێ ئەزموونەیە کەدەکەونە داوی دەستبڕینی ئەم کۆمپانیایانـەوە و وزە و تواناکانیان ئیفلیج دەکەن و داهات و دەستمایەکانیان بەهـەدەر دەبەن ئەمە جگە لەوەی کە ئەم جۆرە کۆمپانیایانە زیان بەئابوری وڵاتیش دەگەیەنن و پارەیەکی بێ شوماری ئەم وڵاتە ڕەوانەی کۆمەڵێك ژمـارەی حسابی نادیار و بانکی بێ ناسنامە دەکەن.